

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN "YAPRAK DÖKÜMÜ"
ROMANINDA SÖZ DİZİMİ**

Hazırlayan: YASEMİN CANTÜRK
Danışman: YRD.DOÇ.DR.NURSEL ÖZDARENDELİ

EDİRNE 2010

ÖNSÖZ

Bir dilin gelişmişliğinin en önemli göstergesi o dilin cümle yapısının yüzyıllar içerisinde kazandığı değişim ve gelişimdir. Dildeki gelişmişliğin ve zenginliğin gösterilebilmesi için dil çalışmalarına önem verilmesi gerekmektedir. Özellikle dilbilgisi çalışmalarının temeli olan söz dizimi incelemeleri dilin gücünü göstermesi bakımından önemlidir.

Biz de Türkoloji'nin bu alanında kendimizi geliştirmek ve Türkçenin söz dizimi çalışmaları üzerine bir katkı sağlamak için böyle bir konu seçtik. Çalışmamızda cümle unsurlarını ve cümleyi oluşturan kelime gruplarını, bu konuda yapılmış çalışmaların ışığı altında irdelemeyi ve bir sonuca ulaştırmayı hedefledik. Türkçenin güzelliği, zenginliği ve ifade gücü; en iyi, onu asırlar içinde işleyerek kalıcı eserler haline getiren Türk milletinin değerli yazarları okunarak ve bu konuda verdikleri eserler incelenerek anlaşılabilir. Aynı zamanda dilin zenginliği sanatçılar ve onların eserleriyle gözlemlenebilir. Biz de bu amaç için Reşat Nuri Güntekin'in Yaprak Dökümü romanını seçtik.

Bu çalışmayı tercih etmemizdeki diğer bir sebep de büyük kurtarıcımız ulu önder Atatürk'ün çok sevdiği yazarlar arasında dönemin yazarlarından Reşat Nuri Güntekin'i zikretmesidir ¹Çalışma hayatım boyunca Atatürk'ün düşüncelerini rehber kabul etmiş bir eğitimci olarak, onun değer verdiği bir yazarı seçmiş olmak benim için ayrıca bir mutluluktur

Bu emek isteyen, bir o kadar da zevkli ve faydalı çalışmamda değerli görüşlerini esirgemeyerek bana her zaman yardımcı olan değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Nursel ÖZDARENDELİ' ye; beni daima destekleyen ve vazgeçmeme izin vermeyen sevgili eşime, sorumluluklarımın pek çoğunu üstlenerek bana çalışma zamanı yaratan canım anneme teşekkür borçluyum.

¹ Mustafa Kemal ULUSU, *Atatürk'ün Yanı Başında*. Doğan Yay. 2008. İstanbul. sf 52

Hazırlayan: Yasemin CANTÜRK

Tezin Adı: Reşat Nuri Güntekin'in "Yaprak Dökümü" Romanında Söz Dizimi

ÖZET

Bu çalışmamız, Reşat Nuri GÜNTEKİN'in Yaprak Dökümü romanından seçtiğimiz 40 sayfada yer alan kelime grupları, cümle yapıları ve bunların kullanılışları üzerinde yapılan incelemeden oluşmaktadır.

Çalışmamız giriş bölümü hariç dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Reşat Nuri GÜNTEKİN'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, incelemeye konu olan eseri kısaca açıklanmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde Türkçe sözdizimini açıklamak için öncelikle kelime çeşitleri, kelime grupları hakkında bilgiler verilmiş ve daha sonra seçili metinden örneklerle incelenmiştir. İkinci bölümde ise cümle çeşitleri hakkında kısaca bilgiler verilmiş, cümle çeşitleri incelenmiştir. Bu iki bölümde, her yapı, her görev ve her sınıflandırma, Yaprak Dökümü romanından seçtiğimiz 40 sayfada (16-25, 42-50, 66-79, 105-112)yer alan bütün kelime grupları ve cümle türleri örnekleriyle açıklanmıştır. Çalışmamızın uygulamaya ayrılan üçüncü bölümünde ise, Yaprak Dökümü romanından seçilmiş değişik türlerde cümleler üzerinde durulmuş, ikinci ve üçüncü bölümde verilen bilgilerin ışığında incelemiştir. Dördüncü bölüm olan sonuç bölümünde ise çalışmamızdan çıkarılan sonuçlar istatistiksel olarak verilmiştir. Son olarak da, çalışmamızda yararlandığımız kaynaklar, kaynakça bölümünde belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözdizimi, Sentaks, Cümle Tahlili

Prepared by: Yasemin CANTÜRK

Name of thesis: The Syntax in The Novel “Yaprak Dökümü” of Reşat Nuri GÜNTEKİN

ABSTRACT

This study consists of reviews on word groups, sentence structures and their usage that were chosen from 40 pages of Reşat Nuri GÜNTEKİN’s novel named Yaprak Dökümü.

Our study was made up of four parts excluding introduction part. In the first part the information about Reşat Nuri GÜNTEKİN’s life and his works were given and his work which is subject to review is briefly described. In the second part of this study, in order to explain Turkish syntax, firstly the information about the word types and word groups was given and then examined with examples from selected text. In the third part, brief information about sentence types was given and sentence types were examined. In these two parts, every structure, every function and every classification were explained by examples of all the word groups and sentence types in 40 (16-25, 42-50, 66-79, 105-112) pages that we chosen from Yaprak Dökümü novel . In the fourth part of our study which is allocated to the application, different types of sentences chosen from Yaprak Dökümü novel were focused on and examined in the light of information given in the third part. In the conclusion part, the results of our study were given statistically. Finally, the resources that we benefited for our study were specified at the bibliography part.

Key Words: Grammer, Syntax, Sentence Analysis

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	XIII

1.YAZAR VE ESER HAKKINDA

1.1.Reşat Nuri Güntekin'in Hayatı.....	3
1.2.Edebi Kişiliği.....	4
1.3.Eserleri.....	10
1.4.Yaprak Dökümü Romanının Özeti.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

KELİME GRUPLARI

1.TEKRAR GRUBU.....	19
1.1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN TEKRAR GRUBU	21
1.2 TEKRAR GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	
1.2.1 Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması.....	22
1.2.2 Tekrar Grubunun Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması....	22
2. BAĞLAMA GRUBU.....	22
2.1.CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN BAĞLAMA GRUBU	
2.1.1 Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması.....	31
2.1.2 Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	31
2.1.3 Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması.....	31

2.1.4 Bağlama Grubunun Dolaylı Tümleç Olarak Görev Yapması.....	31
2.1.5 Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması.....	32
2.2 BAĞLAMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	
2.2.1 Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması.....	33
2.2.2 Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Görev Yapması.....	33
2.2.3 Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması.....	33
3. SIFAT TAMLAMASI.....	33
3.1. KURULUŞU YÖNÜNDEN SIFAT TAMLAMALARI	
3.1.1 Tamlayanı Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları.....	34
3.1.2 Tamlayanı Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	34
3.1.3 Tamlayanı Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	35
3.1.4 Tamlayanı Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	35
3.1.5 Tamlayanı İkileme Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	36
3.1.6 Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	36
3.1.7 Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	36
3.1.8 Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	36
3.1.9 Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	37
3.1.10 Tamlayanı İsim Tamlaması Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	37
3.2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT TAMLAMASI	
3.2.1 Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması.....	37
3.2.2 Sıfat Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması.....	37
3.2.3 Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması.....	38
3.2.4 Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	38
3.2.5 Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması.....	38
3.3 SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	
3.3.1 Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması....	39
3.3.2 Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Görev Yapması....	39

3.3.3 Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Hem Tamlayan Hem de Tamlanan Olarak Görev Yapması.....	39
4. İSİM TAMLAMASI	40
4.1. KURULUŞU YÖNÜNDEN İSİM TAMLAMALARI	
4.1.1 Unsurları Tek Kelimededen Oluşan İsim Tamlamaları.....	40
4.1.2 Belirtili İsim Tamlaması.....	40
4.1.3 Belirtisiz İsim Tamlaması.....	40
4.1.4 Unsurlarından Biri veya İkisi Kelime Grubu Şeklinde Olan İsim Tamlamaları.....	41
4.2 CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM TAMLAMASI	
4.2.1. İsim Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması.....	41
4.2.2 İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması.....	41
4.2.3 İsim Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması.....	42
4.2.4 İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	42
4.2.5 İsim Tamlamasının Zarf Tümlenci Olarak Görev Yapması.....	42
4.3 İSİM TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	
4.3.1 İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması.....	42
4.3.2 İsim Tamlamasının Diğer İsim Tamlamalarında Tamlayan veya Tamlanan Olarak Görev Yapması.....	43
4.3.3 İsim Tamlamasının Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Görev Yapması.....	43
5. BİRLEŞİK FİİL	
5.1. BİRLEŞİK FİİLİN TÜRLERİ.....	43
5.1.1 İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller	43
5.1.2 Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller	44
5.1.3 Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller	45
6. UNVAN GRUBU	47

7. SAYI GRUBU	47
7.1 CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SAYI GRUBU	
7.1.1 Sayı Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	48
7.2 SAYI GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	
7.2.1 Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması...48	
8. EDAT GRUBU	
8.1. EDAT GRUBU TEŞKİL EDEN EDATLAR	48
8.1.1 “Gibi” İle Kurulan Edat Grubu.....	48
8.1.2 “Evvel” İle Kurulan Edat Grubu	50
8.1.3 “Sonra” İle Kurulan Edat Grubu	51
8.1.4 “İçin” İle Kurulan Edat Grubu	51
8.1.5 “İle” İle Kurulan Edat Grubu.....	53
8.1.6 “Kadar” İle Kurulan Edat Grubu.....	54
8.1.7 “Beri” İle Kurulan Edat Grubu.....	56
8.1.8 “Doğru” İle Kurulan Edat Grubu.....	56
8.2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN EDAT GRUBU	
8.2.1 Edat Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	56
8.2.2 Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması.....	56
8.3. EDAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	
8.3.1 Edat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması...57	
9. KISALTMA GRUPLARI	57
9.1. İSNAT GRUBU.....	58
9.2.YAKLAŞMA GRUBU.....	58
9.3. BULUNMA GRUBU.....	58
9.4. UZAKLAŞMA GRUBU.....	59
9.5.YÜKLEME GRUBU.....	59
9.6.VASITA GRUBU.....	59
10. BİRLEŞİK İSİM	
10.1 BİRLEŞİK İSMİN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	

10.1.1 Birleşik İsmi Bağlama Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması...	60
10.1.2. Birleşik İsmi Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması...	60
10.1.3. Birleşik İsmi Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması.....	60
10.1.4. Birleşik İsmi Sıfat Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması....	60
11. İSİM-FİİL GRUBU	61
11.1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM-FİİL GRUBU	61
11.1.1. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması.....	61
11.1.2. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	62
11.1.3. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması.....	62
11.1.4. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	62
12. SIFAT-FİİL GRUBU	
12.1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT-FİİL GRUBU.....	63
12.1.1 Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması.....	63
12.1.2 Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	64
12.1.3 Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması.....	64
12.1.4 Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	65
12.2. SIFAT-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU	
12.2.1 Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Olarak Görev Yapması...	65
13. ZARF-FİİL GRUBU	
13.1. ZARF-FİİL GRUBU TEŞKİL EDEN EKLER	66
13.1.1 “-ken” Eki.....	66
13.1.2. “-ArAK” Eki	67
13.1.3. “-IncA” Eki	68
13.1.4. “-Ip/-Up” Eki.....	68
13.1.5 “- mAdAn” Eki	70
13.1.6 “-dİlkA/-dUkçA ” Eki.....	70

İKİNCİ BÖLÜM

CÜMLE	71
1.CÜMLELERİN SINIFLANDIRILMASI	72
1.1.BASİT CÜMLE.....	72
1.2.BİRLEŞİK CÜMLE.....	73
1.2.1.Girişik Cümle.....	74
1.2.2.Ki’li Cümle.....	74
1.2.3.İç İçe Birleşik Cümle.....	75
1.2.4.Şartlı Birleşik Cümle.....	75
1.3.SIRALI VE BAĞLI CÜMLE.....	76
2.YAPISI BAKIMINDAN CÜMLELER	78
2.1. BASİT CÜMLELER	78
2.1.1. Basit İsim Cümleleri	78
2.1.2 Basit Fiil Cümleleri	78
2.2 BİRLEŞİK CÜMLELER.....	79
2.2.1. Şartlı Birleşik Cümle	79
2.2.2 İç İçe Birleşik Cümle.....	79
2.3. BAĞLI CÜMLELER	81
2.3.1. Ki’ li Bağlı Cümleler	81
2.3.2. “Ve” Bağlacıyla Kurulan Cümleler	82
2.3.3 Diğer Bağlaçlarla Kurulan Cümleler	83
2.4. SIRALI CÜMLELER	84
3. YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER	
3.1. İSİM CÜMLELERİ.....	85
3.1.1 Yüklemi Tek İsim + Ek-Fiil Şeklinde Olanlar.....	85
3.1.2 Yüklemi Kelime Grubu + Ek-Fiil Şeklinde Olanlar.....	85
3.2. FİİL CÜMLELERİ.....	86
3.2.1. Yüklemi Basit Kipli Olan Fiil Cümleleri.....	86
3.2.2 Yüklemi Birleşik Kipli Olan Fiil Cümleleri	86

4. YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

4.1. KURALLI CÜMLELER.....	87
4.2. DEVRİK CÜMLELER	88

5. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

5.1. OLUMLU CÜMLELER	88
5.2. OLUMSUZ CÜMLELER.....	89
5.2.1. Olumsuz İsim Cümleleri.....	89
5.2.2. Olumsuz Fiil Cümleleri	90
5.3. SORU CÜMLELERİ	
5.3.1. Soru Ekiyle Kurulan Soru Cümleleri.....	90
5.3.2. Soru Kelimeleriyle Kurulan Soru Cümleleri.....	91

CÜMLENİN UNSURLARI

1. YÜKLEM

1.1 Fiil Cümlelerinde Yüklem.....	91
1.1.1 Basit Kipli Fiillerin Yüklem Olması.....	91
1.1.2 Birleşik Kipli Fiillerin Yüklem Olması.....	92
1.1.3 İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması.....	93
1.1.4 Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması.....	94
1.1.5 Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiillerin Yüklem Olması.....	94
1.2. İsim Cümlelerinde Yüklem	95
1.2.1 Yükleme Tek Kelime Olan İsim Cümleleri.....	95
1.2.2 Yükleme Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri.....	95
1.2.2.1. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması.....	95
1.2.2.2. Tekrar Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	96
1.2.2.3. Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	96
1.2.2.4. İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması.....	96
1.2.2.5. Sayı Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	96
1.2.2.6. Edat Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	97
1.2.2.7. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	97

1.2.2.8. Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması.....	97
---	----

2.ÖZNE

2.1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler.....	98
2.2. Kelime Gruplarından Oluşan Özneler.....	98
2.2.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması.....	98
2.2.2. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması.....	99
2.2.3. İsim Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması.....	99
2.2.4. İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması.....	99
2.2.5. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması.....	100

3. NESNE

3.1. Nesne Türleri.....	100
3.1.1. Belirtisiz Nesne.....	100
3.1.2. Belirtili Nesne.....	101
3.2. Kelime Gruplarından Oluşan Nesnelere.....	101
3.2.1. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması.....	101
3.2.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması.....	101
3.2.3. İsim Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması.....	102
3.2.4. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması.....	102

4. YER TAMLAYICISI

4.1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan Cümleler	103
4.2. Kelime Gruplarından Oluşan Yer Tamlayıcıları.....	103
4.2.1. Bağlama Grubunun Dolaylı Tümleç Olarak Görev Yapması.....	103
4.2.2. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	104
4.2.3. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	104
4.2.4. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	104
4.2.5. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	105

5. ZARF TÜMLECİ

5.1. Ek Almadan Zarf Tümleci Olan Unsurlar.....	105
5.2. Ek Alarak Zarf Tümleci Olan Unsurlar.....	105
5.2.1. Vasıta Eki Alan Zarf Tümleçleri	105
5.2.2. Zarf-Fiil Eki Alan Zarf Tümleçleri	106
5.3. Kelime Gruplarından Oluşan Zarf Tümleçleri.....	106
5.3.1. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması.....	106
5.3.2. Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması.....	107
5.3.3. Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması.....	107
5.3.4. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması.....	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CÜMLE TAHLİLLERİ	108
-------------------------------	------------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ	121
--------------------	------------

KAYNAKLAR.....	127
-----------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	128
----------------------	------------

KISALTMALAR

be: bağlama edatı
bln: belirtili nesne
bsn: belirtisiz nesne
cdu: cümle dışı unsur
çe: çekim edatı
dt: dolaylı tümleş
f: fiil
i: isim
ö: özne
s: sıfat
sf: sayfa
ty: tamlayan
tn: tamlanan
ü: ünvan
y: yüklem
yf: yardımcı fiil
zt: zarf tümleşci

GİRİŞ

Dil insan toplulukları arasında bin yıllar boyunca gelişerek meydana gelmiş sosyal bir kurumdur. Dil ile düşünce arasında güçlü bir bağ vardır. Bu bağ sayesinde dil ulusal varlığın da temelini oluşturur. Bu nedenle dil bilincinin geliştiği toplumlar ulus kimliğini de kazanabilmiştir. Dil, milletin dünü, bugünü ve yarınıdır. Bu da dille ilgili yapılan çalışmaların ne derece önemli olduğunu bir göstergesidir.

Bunlardan biri de söz dizimi çalışmalarıdır. Genel olarak söz dizimi çalışmaları; cümleleri, yapılarını ve nasıl oluştuklarını çözümlmeyi amaçlamaktadır. Hedefe farklı yollardan gidilse de varılan nokta bir dilin nasıl işlediğini ve hangi kurallara göre yapılandığını ortaya koymaktır

Bu çalışmayı hazırlarken dilbilgisinin hem klasik hem de modern bakımdan incelenmesini sağlamak, Türkçenin zenginliğini Türkçenin ifade gücünü ve sınırlamalarını bu roman aracılığıyla tespit edebilmek, dilbilgisine farklı bir açıdan bakılmasını sağlamak ve aynı zamanda da yazarın duygu, düşünce ve gözlemlerinin kelimelere nasıl dönüştüğünü belirlemek, amacındaydık. Çalışmamıza model olması için öncelikle bu konuda daha önceden yazılmış olan tezleri inceledik. Dilbilgisi kitaplarından bu konuda söz sahibi olan gramercilerimizin söz dizimi konusuna bakışlarını taradık ve yapmış oldukları tasnifleri karşılaştırdık. Çalışmamız için İnkılâp yayınevi tarafından 29. basım olarak yayımlanmış Reşat Nuri Güntekin'e ait Yaprak Dökümü romanınının 16-25, 42-50, 66-79, 105-112 sayfalarından toplam 40 sayfayı inceleme konusu olarak ele aldık. Çalışmamızı seçmiş olduğumuz bu bölümle sınırlandırdık. Seçili metnimizi kelime ve cümle olarak iki grupta inceledik. Bunu yaparken söz dizimi konusunda yapılan çalışmaları tarayıp elde ettiğimiz veriler ışığında değerlendirmeye çalıştık..

Kelime grupları, yapıları ve kullanılışları ve cümle yapıları incelenirken Tahsin Banguoğlu' nun, Muharrem Ergin'in, Leylâ Karahan'ın, Tahir Nejat Gencan'ın, Rasim Şimşek'in, Haydar Ediskun'un, Vecihe Hatipoğlu'nun, dil

bilgisine ilişkin kitaplarından yararlandık. Leyla Karahan'ın sınıflandırmasını esas aldık.

YAZAR VE ESER HAKKINDA

1.REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889 İstanbul – 1956 Londra)

1.1.HAYATI

Reşat Nuri Güntekin çağdaş Türk Edebiyatının ünlü roman ve hikaye ve tiyatro yazarıdır. 25 Kasım 1889 yılında İstanbul Üsküdar’da doğmuştur.

Reşat Nuri, İstanbul’da aydın bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Askeri doktor olan babasının yanında küçük yaşta Anadolu’nun bazı kentlerini dolaştı. Okula gitmeyi sevmiyor, daha çok sokakta oynamaktan ya da lalasının anlattığı masalları dinlemekten hoşlanıyordu. Öğrendiği yeni bilgilerin çekiciliğiyle zamanla okula alıştı. İzmir’de bir Fransız okulunda öğrenim gören Reşat Nuri, bir yarışma sonucunda girdiği İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi’nde okudu.

1912’den başlayarak önce Bursa’da, sonra da İstanbul’da çeşitli liselerinde Fransızca, Türkçe ve Edebiyat öğretmenliği yaptı. 1931- 43 yıllarında üstlendiği Milli Eğitim Müfettişliği görevi Anadolu’yu tanınmasında çok etkili oldu. Gittiği yerlere ilişkin gözlemlerini, yol anılarını Anadolu Notları (1936) adlı iki cilt kitabında topladı. Yazarın Adapazarı, Bursa, Afyon, Denizli, İzmir, Niğde, Diyarbakır, gibi kentlerde ve kasabalarda karşılaştığı, tanıdığı insan tipleri ve toplumsal olaylar yapıtları için zengin bir malzeme oluştuyordu¹

Bursa ve İstanbul liselerinde öğretmenlik ve yöneticilik yaptı. Milli Eğitim Müfettişi(1931), Çanakkale milletvekili (1933-43) , Milli Eğitim Başmüfettişi (1947), Paris Kültür Ataşesi (1950) oldu. Son görevi sırasında UNESCO’nun Türkiye Temsilciliği yaptı. Emekliye ayrıldıktan sonra da İstanbul Şehir Tiyatroları Edebi Kurul üyeliğinde bulundu. Yakalandığı kanser hastalığının tedavisi için gittiği Londra’da öldü. Karacaahmet Mezarlığına gömüldü.²

¹ *Temel Britannica*, Yedinci Cilt, s. 300)

² İhsan ISIK, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Ankara, 2002, sf. 451

Reşat Nuri; Anadolu halkının yaşantılarını, sorunlarını, kişisel duygularla, inançlarını süssüz, yapmacıksız, konuşulan Türkçenin tüm sadelik ve açıklığıyla dile getirir. “Çalığışu” romanına gelinceye kadar, küçük hikayeleri, tiyatro eleştirileri, piyesleriyle dikkati çeker, bu romanıyla ünü genişler. Çalığışu; halkımızı aydınlatmak, yurdumuzu kalkındırmak isteyen gençlerimiz için bir sembol olmuş; Feride'nin kişiliğinde İstanbul'la taşra birbirini sevip kaynaştırmıştır.³

Çağdaş Türk edebiyatının oluşumunun öncülerinden olan Reşat Nuri Güntekin, roman, öykü ve oyunlarında toplumun farklı kesimlerinin sorunlarını dile getirmiş; yapıtlarıyla geniş kitlelere ulaşabilmiş biridir. Yarattığı etkileyici duyarlık evreniyle; toplumun moral değerlerinin gelişmesinde, yetişmekte olan yeni kuşakların duygu ve düşünce dünyalarının zenginleşmesinde yönlendirici olmuştur

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN KİŞİLİĞİ

Reşat Nuri'nin iyimser bir kişiliği vardır, bunu eserlerinde de aksettirir. Eserlerinde insan sevgisine geniş yer verir. Reşat Nuri, çevresindeki insanlara son derece hoşgörülü davranan ve insanları kırmamaya özen gösteren bir şahsiyettir. Müfettişliğinde veya herhangi bir münasebetinde kimseyi kırdığı veya incittiği görülmemiştir. Bu özelliğini romanlarında da görmekteyiz. Güntekin'in roman kahramanları da kendisi gibi yapıcı alçak gönüllü ve iyimserdir. Kısacası Reşat Nuri, Ahmet Kabaklı'nın ifadesiyle: “Reşat Nuri Güntekin, tanıdığını hayran bırakacak ölçüde efendi, kibar insanlardan biriydi. Medeni cesaretinin ve karakterinin yanı sıra insanlara dost, şefkatli, iyimser ve hoşgörülü olmak gibi üstünlükleri vardı.”⁴

1.2.EDEBİ KİŞİLİĞİ

Günlük konuşma dilini başarılı ve etkili kullanmasıyla eserlerindeki karakterleri canlı kılabilmektedir. Yoğunca kullandığı diyaloglarla sağlam bir anlatım birliği kurar. Olay çoğunlukla kahramanın ağzından ve geriye dönüşlerle

³ Behçet NECATİGİL, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, s. 247)

⁴ Ahmet KABAKLI, *Türk Edebiyatı*, Üçüncü cilt, Türk Edebiyatı Yayınları,1985,sf.388

verilir (Gizli El, Kavak Yelleri, Damga, Ateş Gecesi, Kan Davası, Akşam Güneşi, Harabelerin Çiçeği, Gökyüzü). Bu anlatım biçimi, ona göre, bir yazar için gerekli ve zorunludur: "Ben, kahramanlarımdan birini alıp onun ağzından anlatmayı daha kolay bulurum. Hem bu suretle vakalar dağılmaz. Vakayı anlatan kahraman vahdeti muhafaza eder. Sonra, bunun bir iyiliği daha vardır, romana mesuliyetin mühim bir kısmını üstünden silkip atmış olur. Ekseriya bir romancının yaptığı bir tasvir okuyucuya soğuk gelebilir, çok defa okuyucular, romancının bir adamı anlatışını beğenmeyebilir. İşte roman kahramanının ağzından anlatırsanız mesuliyetin bir kısmı sizden ziyade kahramanın görüşüdür." Bazı romanlarında ise, (Değirmen, Yaprak Dökümü, Bir Kadın Düşmanı, Son Sığınak) "vaka bir olayla başlayıp ileriye doğru" gelişir. "Çalıkuşu" ve "Acımak" günlük; "Bir Kadın Düşmanı" mektup biçiminde yazılmıştır.

Biol Emil, onun romancılığını değerlendirirken, çok okunan yanına değinerek, bunun nedenini şöyle açıklar: "Küçük dereceli memurdan devlet ve hükümet başkanına, lise öğrencisi -hatta o devirde ilkokul mezunu ve ilkokul öğretmeninden üniversite profesörüne kadar Türkiye'de okuma-yazma bilen farklı sosyal gurupların ve kültür tabakalarının roman okuyucusu sıfatıyla üzerinde birleştikleri tek romancımız Reşat Nuri Güntekin'dir. Bu mesut birleşmenin Türk kültür tarihi ve Türk roman sosyolojisi bakımından derin bir manası vardır. Bu mana asırlık bir kültür ve cemiyet meselesinin çözümü demektir. Yüz elli yıldır batılılaştıkça bir kültür yabancılaşmasına uğrayan Türk aydını karşısında Türk halkının kapıldığı çekingenlik ve içe kapanma bugün de ortadan kalkmış değildir. Ancak büyük fikir ve edebiyat adamları bu ikiliğe son verebilirdi. Reşat Nuri kendi sahasında buna muvaffak olabilen tek Türk romancısıdır." ⁵

ROMANCILIĞI

Reşat Nuri, Milli Edebiyat akımıyla başlayan, halka ve onun gerçeklerine yönelişin Anadolu'ya uzanan ilk başarılı temsilcisi sayılır. Roman türündeki ilk yapıtlarını "Mütareke" devrinde verdi (1919-1922). Gözlemci gerçekçi tavrı, sevecen

⁵ Biol EMİL, " Edebiyatımızın Her Zaman Yaşayacak Adlarından Biri Reşat Nuri Güntekin" , H.Gösteri Aralık 1989

bakış açısı, yöneldiği sorunları yansıtmada etkili bir duyarlık evreni oluşturdu. Onun bu özelliği, bireyselle toplumsalı iç içe işlediği yapıtlarının en belirgin ögesi sayıldı.

İlk romanı “Harabelerin Çiçeği”, zaman gazetesinde tefrika edildi.(1918) Bunu “Dersaadet'te Gizli El” izledi.(1920) Bu iki çalışmasından sonra, bir oyunundan romana dönüştürdüğü “Çalığışu” ona büyük ün sağladı. Kurtuluş Savaşı yıllarında, geniş bir kesim tarafından ilgiyle karşılandı. Aşk kırgını Feride'nin, bir kaçış içinde Anadolu'ya öğretmenliğe gitmesi ve kendini, geri kalmış Anadolu'nun yoksul yörelerinde, bu göreve adanması romanın başlıca temasını oluşturur. Roman, Feride ile sevgilisi Kamuran'ın duygusal ilişkisinin mutlu birliğiyle sonlanır. Reşat Nuri, Kurtuluş Savaşı Anadolu'sunun değişik yörelerini (Bursa, Çanakkale, İzmir, Kuşadası), "insanları" ve "gelenekleriyle" ele alarak "okuyucuya yeni bir ufuk" açmıştır.

Nabizade Nazım'ın “Karabibik”i (1890) ve Ebubekir Hazım Tepeyran'ın “Küçük Paşa”sıyla (1910) ilk kez İstanbul dışına açılan Türk edebiyatının, cumhuriyet dönemine geçiş evresindeki önemli bir ilk adımıdır Çalığışu. Reşat Nuri'nin, Anadolu insanının bir takım toplumsal gerçeklerini yansıtmadaki yöneliminin ilk örneğidir hem. Bu, romancılığının daha sonraki çizgisinin de ilk nüvesini oluşturur. Romanın diğer bir özelliği de, Türk edebiyatında gerçekçi yönelimin yol açıcılığını yapmasıdır. Romanın duygusal örgüsü içinde dönemin bir takım toplumsal sorunlarına değinilmesi ve Feride'nin kişiliğinde idealist bir tipin çizilmesi "halkı etkilemiş, ülkücü bir kuşağın yetişmesine kılavuzluk etmiştir". Reşat Nuri, bu romanıyla, Türk edebiyatında, Ahmet Mithat'tan sonra, geniş bir okur kitlesinin kazanılmasında etkili olmuştur. Romancılığının bu ilk dönemi kapsamına giren “Dudaktan Kalbe” (1923),” Akşam Güneşi “(1926) ve “Bir Kadın Düşmanı” (1927) yapıtlarında; bireylerin duygusal ilişkilerinin mutsuzlukla sonlanan serüvenlerini, toplumsal bir konum içindeki sorunlarla yansıtıldığı görülür. Anadolu insanının yoksulluğu, bilgisizliği, güç yaşam koşullarındaki bağlantılarının yanı sıra batılılaşma özentisi içindeki insanların gerçekliği, yiten değer yargılar ve kuşaklar arası çatışma...Romancılığının ikinci evresinde, toplumsal sorunları ele alan

yapıtlarının başlıca temalarını oluşturur. Bu yöneliminin ilk romanı “Yeşil Gece” (1928), 1908-1923 yılları arasında, Anadolu'daki medrese öğreniminin önemi ve -Şahin Efendi'nin kişiliğinde- yenilik yanlılarıyla, batılılaşma karşısındaki softalar arasındaki savaşım anlatılır. İstanbul'da Somuncuoğlu Medresesi'ndeki dört yıllık eğitimi sonrası, inançlarını yitirerek ayrılan Şahin, Öğretmen Okulu'na girer. Öğretmen çıkınca da, kendi isteğiyle Sarıova'ya gider. 31 Mart Olayı (13 Nisan 1909) ardına. İstanbul dışında boy gösteren softalarını etkili olduğu bu kasabada onlarla olan mücadelesi romanın başlıca temasını oluşturur. Reşat Nuri, bir yandan gericiliğin boy verdiği, etkili olduğu toplumsal ortamı; diğer yandan da yeniyi, gelişmekte olanı belirli bir tez çerçevesinde yansıtır.

Ahlak kurallarına bağlılığı yüzünden işinden olan Ali Rıza Bey'in, ailesinin "modern yaşama" istemleriyle çatışan değer yargıların yıkılışı; bu yitenler ve değişenlerle birlikte, ekonomik yoksunluklar içinde çözülüp yıkılan bir aile..Yaprak Dökümü'nün trajik yapısını oluşturur. Reşat Nuri, iki kuşak arasındaki çatışmayla birlikte, değişen koşullarla yiten ve var olan gerçekliklerin eski yaşam biçimleriyle yeni yaşantılarda yer edişini yansıtmaktadır.

Cumhuriyet'in kuruluşuyla gelen yenileşme hareketlerinin belirli yaşam kesitlerindeki yansısını, geçiş dönemi insanların yaşantılarından kesitlerle sunduğu “Eski Hastalık “(1935) Cumhuriyet 'in ilk yıllarının gerçekliğini yansıtmaması bakımından önem kazanır. Tarihsel ve toplumsal yanı ağır basan “Miskinler Tekesi” (1946), onun yazımsal gerçekçiliğinin en başarılı örneği olarak nitelendirilmektedir. Konusunun özgünlüğü, anlatımındaki yetkinlik ve getirdiği toplumsal eleştirel öz romanın önemli özelliklerini oluşturur. Romanın örgüsündeki sevecen bakışın "insanlardaki değişim gücüne inancı" romanı başarılı kılan bir başka özellik olarak belirir. Romanlarının diğer bir bölümünün başlıca konusu ise sınıflar arası karşıtlıklar (Kızılıcak Dallar, Son Sığınak). Meşrutiyet Öncesi istibdat yılları (Gökyüzü, Damga, Ateş Gecesi, Harabelerin Çiçeği); duygusal ilişkiler (Dudaktan Kalbe, Akşam Güneşi); mutsuz evlilikler (Eski Hastalık, Acımak) oluşturur. Reşat Nuri, romanlarında kişilerin duygusal ilişkileriyle döneminin toplumsal sorunlarını bir arada yansıtır. Romancılığının ikinci evresinde toplumsal özün öne geçtiği, “bir amaç

durumuna geldiği" görülür. Anadolu'nun geri kalmışlığı karşısında yüksünmeden çalışan, ülkenin yenileşme hareketine katılarak güçlükler ve engellerle mücadele eden değişik çevre ve mesleklerden 'ideal' kişiler (öğretmen, doktor, mühendis, memur...) romanlarının başlıca 'tip'leridir. Çalıkuşu'nda Feride ile çizilen kadın tipi, o güne kadar Türk romanında işlene gelen tiplmeyi aşarak daha canlı, daha mücadelecı bir tip olarak belirir. Bu aydın kişiliklerin yanı sıra toplumun diğerkesimlerinden (işçi, köylü, kentli, esnaf, asker, yönetici...) insanlar romanlarının anlatılan "çevre ve tarih koşulları içinde" yaşayan başlıca tip ve karakterlerini oluştururlar. Tek boyutludur kişileri, iyi-kötü ikilemeleriyle geliştirir kişilikleri.

ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Reşat Nuri, ilk öykü kitabını romanlarından önce yayımladı. Verimli olduğu romancılığının ve tiyatro yazarlığının yanında, öykücülüğünü etkili ve sürekli kılmadı. Ömer Seyfettin'le yeni bir kişilik kazanan Türk öykücülüğünün Refik Halit Karay'la Anadolu'ya açılan yönelimin süreğinde ürünler verdi. Yer yer Anadolu insanının sorunlarına değinmekle birlikte, öykülerinin başlıca temasının evlilik ve sorunları, sevgi oluşturdu. Bunların yanında değindiği diğerkesim konular; Cumhuriyet' in kuruluş yılları insanının yeni yaşam biçimleri karşısındaki çatışmaları, gençlerin sorunları, kötü yola düşen kadınlar, 'küçük insanların dünyası ve çalışma koşulları, taşra yaşamından görünüm, gözlemler...sayılabilir. Romanlarında olduğu gibi, sağlam bir diyalog kurgusu öyküsünün belirgin yanındır. Biçimsel bir kaygıdan ise, konu birliğini önceler. Eleştirel bir yaklaşımla yazdığı bir takım kısa öykülerinde mizah öğesi ağır basar.

OYUN YAZARLIĞI

Tiyatro alanındaki çalışmalarına Meşrutiyet döneminde Zaman Gazetesi'nde tiyatro eleştirileri yazarak başladı (1918-19) Daha sonra, yazdığı oyunlarının birkaçı(Hançer, Eski Rüya, Taş Parçası...)Darülbedayi'de oynandı. Çeşitli uyarlamalar yaptı. "Gönül" adlı bir komedisi, bir oyun yarışmasında birincilik aldı. İlk oyunlarındaki hümanist tavrı, ülkedeki yeni toplumsal yapının getirdiği sorunlara yönelişte eleştirel bir gözlemciliğe dönüştü. Bu değişimi yansıtırken, gelişen yeni yapının ilerici atılımlarının sonuçsuz kalışıyla beliren çatışmaların, çelişkilerin

toplumun değişik kesimlerindeki yansıları, oyunlarının başlıca konusunu oluşturdu.

Oyunlarında da, toplumsalla bireyseli bir arada işlerken, yer yer gülmece öğelerinden yararlanır. Konularının seçiminde halka yönelik bir anlayışla, yalın anlaşılır bir dil kullanır. Konu ve dil yönünden, toplumun her kesiminden insanın anlayabileceği bir bütünlük içinde kurmuştur oyunlarını. Değişik yaşam kesitlerinden sorunlar getirirken, ustaca bir gözlemlerle bu kesim insanlarından başarılı tipler ve karakterler çizer.

Anadolu Notları adıyla topladığı gezi yazıları roman, öykü ve oyunlarına kaynaklık edebilecek gözlem yoğunluğuyla yüklüdür. Görevli olarak gezindiği Anadolu'da, Anadolu insanını ve sorunlarını, geleneksel yaşam özelliklerini, gezilen yerlerin yapısal görünümelerini yerinde gözlemlerle verir. Bu yazılarında, izlenimlerinin bir öykü duyarlılığında işlemiştir.

Reşat Nuri, yazma uğraşısından söz ederken, nasıl yazdığını şöyle dile getirir: "Not almak, masa başında plan yapmak adetim değildir... Çok eskilerden beri zaman zaman zihnimde, adeta kendiliklerinden, çok iptidai bazı hikaye kanavaları çizilmiştir. İleride tekrar ele almak düşüncesiyle bir köşeye atarım. Evlerin hırdavat dolaplarındaki kırık çocuk oyuncakları gibi karmakarışık birikirler. Ara sıra bunlardan biriyle bir parça oynayıp tekrar yerine atarım. Bunları ressamın üçer beşer çizgilerle ilk eskizlerine benzetmek de mümkündür. Şu fark ile ki onlar dolaptan yine eski halleriyle çıkarlar. Benim oyuncaklarımın bir kısmı büsbütün kaybolmuşlar yahut çürüyüp dağılmışlardır. Fakat bazılarını da haberim olmadan şaşılacak derecede işlenmiş ve daha garip bugünkü aktüel duygular ve görüşlerimin tonunu tutacak derecede değişik tazelemiş bulurum. Böylece en yeni romanlarımın bazen yirmişer otuzar senelik, hatta belki daha fazla birer geçmişleri olduğunu söylersem yalan olmaz.

1.3.ESERLERİ

I. ROMANLARI

Çalıkuşu; İktbal Kütüphanesi, İstanbul, 1338 (1922) - 1977

Gizli El; İktbal Kütüphanesi, İstanbul, 1924 -1976

Damga; İktbal Kütüphanesi, İstanbul, 1924 -1977

Dudaktan Kalbe; İktbal Kütüphanesi, İstanbul, 1925 -1975

Akşam Güneşi; İktbal Kütüphanesi, İstanbul, 1926 -1976

Bir Kadın Düşmanı; Yeni Matbaa, İstanbul, 1927-1976

Yeşil Gece; Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1928 -1976

Yaprak Dökümü; İstanbul, 1930 -1977

Kızılılık Dalları; Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 1932 -1976

Gökyüzü; Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 1935 -1976

Eski Hastalık; Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1938 -1976

Ateş Gecesi; Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1942 -1975

Değirmen; Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1944 -1977

Miskinler Tekkesi; İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1961-1976

Harabelerin Çiçeği; Hadise Yayınevi, İstanbul, 1953 -1976

Kavak Yelleri; İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1961 -1976

Son Sığınak; İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1961 -1976

Kan Davası; İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1962 -1972

Ripka İfşa Ediyor; 1949 yılında Ulus gazetesinde tefrika edilmiştir.

II. ÖYKÜLERİ

Recm. Gençlik ve Güzellik; Türk Dünyası Matbaası, İstanbul, 1335 (1919).

Roçıld Bey; Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekâsı, İstanbul, 1335 (1919).

Eski Ahbap; Ahmed İhsan Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İstanbul, (tarihi yok).

Tanrı Misafiri; İktbal Kütüphanesi, İstanbul, 1927 -1977.

Sönmüş Yıldızlar; İktbal Kütüphanesi, İstanbul, 1928 -1977.

Leylâ ile Mecnun; Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1928 -1976.

Olağan İşler; Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul, 1930 -1975.

III. OYUNLARI

BASILMIŞ OYUNLARI

- Hançer; Diken-İnci Neşriyatı Matbaası, İstanbul, 1336 (1920).
 Eski Rüya; Hüsn-i Tabiat Matbaası, İstanbul, 1338 (1922).
 Ümidin Güneşi; İktbal Kütüphanesi, İstanbul, 1924.
 Gazeteci Düşmanı, Şemsiye Hırsız, İhtiyar Serseri (Üç oyun); İstanbul, 1925.
 Taş Parçası; İktbal Kütüphanesi, İstanbul, 1926.
 Bir Köy Hocası; Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1928.
 Babür Şah'ın Seccadesi; Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931.
 Bir Kır Eğlencesi; Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931.
 Ümit Mektebinde; Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931.
 Felaket Karşısında Gözdağı, Eski Borç (Üç oyun); Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931.
 İstiklâl; Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1933.
 Vergi Hırsız; Devlet Matbaası, İstanbul, 1933.
 Hüllecî; Devlet Basımevi, İstanbul, 1933.
 Bir Yağur Gecesi; Ulusal Matbaa, Ankara, 1943.
 Yaprak Dökümü; M.E.B., İstanbul, 1971.
 Eski Şarkı; M.E.B., İstanbul, 1971.
 Balıkesir Muhasebecisi; M.E.B., İstanbul, 1971-1977.
 Tanrı Dağı Ziyafeti; M.E.B., İstanbul, 1971-1977

BASILMAMIŞ OYUNLARI

- Gönül ve İnhidam, 1916.
 Yol Geçen Hanı, 1944.
 Ağlayan Kız, 1947.
 Bu Gece Başka Gece, 1956
 Daktilo Makinesi, (Radyofonik Oyun).

IV. GEZİ NOTLARI

- Anadolu Notları, C. I-II, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1936-1978.

V. ÇEŞİTLİ KİTAPLARI

Dil ve Edebiyat; Başvekâlet Müdevvenât Matbaası, Ankara (Tarihsiz).

Fransızca-Türkçe Resm'i Büyük Dil Kılavuzu (İsmail Hâmi Dânişmend, Ali Süha Delibaşı, Nurullah Ataç ile birlikte), Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1935.

Türk Kıraatı (Refet Avni ile birlikte ortaokullar için) İstanbul, 1930.

VI. ÇEVİRİLERİ

A) ROMANLAR

Grandeur et Decandance de Cezar Birotteau, Eugenie Grandet, Le Père Goriot (Honoré de Balzac'tan seçmeler), Devlet Matbaası, İstanbul, 1927.

Hakikat (Emile Zola'nın Vèrité adlı romanının çevirisi), Devlet Matbaası, İstanbul, 1929.

Hakikat, Dünya Edebiyatından Tercümeleler, Fransız Klasikleri: 91, Sadık Kâğıtçı Basımevi, İstanbul, 1945.

Atlı Adam (Drieu La Rochellein'dan çeviri), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1947.

Yabancı (Albert Camus'nun L'ètranger adlı romanının çevirisi), Varlık Yayınları sayı 146, Varlık Cep Kitapları: 59, İstanbul, 1953.

Evhâm, İstanbul Yayınları No:8, İstanbul Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1955.

Don Kişot, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1957.

Mektep Çocuğu(Léon Frapie'den çeviri hikâyeler),Milliyet Yay. İstanbul,1930.

B) ÇEŞİTLİ ÇEVİRİLER

İlm-i Mantık (Emile Boirac'tan çeviri). Kanaat Matbaası, İstanbul, 1331 (1915).

Fransız Edebiyat Antolojisi, Devlet Matbaası, İstanbul, 1929-1931.

Kahramanlar (Carlyle'den çeviri). Semih Lütüfi Kitabevi, İstanbul, 1943.

Muhammed'in Hayatı, (Emile Dermenghem'den çeviri), Devlet Matbaası, İstanbul, 1930.

Üç Asırlık Fransız Edebiyatı, 3. cilt. Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1932.

Tolstoy, Hayatı ve Eserleri, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1933.

İbsen, Hayatı ve Eserleri, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1934.

Napolyon'un Düşünceleri, Yedigün Neşriyatı, İstanbul, 1943.

İtirafılar (J.J. Rousseau'nun les Confessions adlı kitabın çevirisi), Maarif Basımevi, İstanbul, 1955.

1.4.YAPRAK DÖKÜMÜ'NÜN ÖZETİ

Ali Rıza Bey, hayatını memuriyetle devam ettiren, namusuna ve ahlaka son derece düşkün beş çocuklu bir ailenin babasıdır. Trabzon'da çalıştığı bir iş yerinden ayrıldıktan sonra İstanbul'a gelip Bağlarbaşı'ndaki babadan kalma eve yerleştiler. Bir süre işsiz gezdikten sonra, Muzaffer adındaki eski öğrencisinin ona sağladığı imkanla işe girer. Her şey kızları Leyla ve Necla'nın arkadaşları olan Leman'ın Ali Rıza Bey'den iş istemesiyle başlar. Ali Rıza Bey Leman'a çalıştığı yerde bir iş bulmuştur; fakat Leman bir süre sonra patronu Muzaffer Bey'le bir ilişki yaşar ve hamile kalır. Ali Rıza Bey bunu duyunca kendini suçlar ve Muzaffer Bey'den Leman ile evlenip onun namusunu temizlemesini ister. Patronu bunu kabul etmeyince Ali Rıza Bey bu olayı gururuna yediremeyip işten ayrılır. Daha sonra oğlu Şevket'in bir iş bulduğunu öğrenince bir parça sevinmiştir. Fakat bir süre sonra Ali Rıza Bey'in karısı Hayriye Hanım ve kızları Necla ile Leyla artık eve para getirmediği için ona saygı duymuyorlar ve onu aşağılıyorlardır. Bir gün, Şevket işyerinde evli bir kadınla ilişkiye girdiğini ve o kadınla evlenmek istediğini söyler. İlk başta Ali Rıza Bey bu olaya itiraz etse de daha sonra Şevket'in Ferhunde isimindeki kadını ne kadar çok sevdiğini görmüştür. Fakat, gelin Ferhunde eğlenceye ve modern hayata alışkın biridir ve evde gece toplantıları yapılmaya başlanır. Evin ortanca kızları olan Necla ve Leyla'nın eğlenceye ve lükse olan düşkünlükleri artar. Böylelikle Ferhunde'nin evdeki hakimiyeti iyice artar. Evin en büyük kızı olan Fikret bu olanlara daha fazla dayanamayacağını anlar ve Adapazarı'nda yaşayan bir adamla adamın çocuklarına bakma koşuluyla evlenmeye karar vermiştir. Fikret'in evden gidişiyile daldaki yapraklardan biri kopar. Şevket'in kazandığı para ve Ali Rıza Bey'in emekli maaşı evde yapılan eğlencelere harcanmaktadır. En sonunda elde hiçbir şey kalmaz. Şevket çareyi çalıştığı bankadan zimmetine para geçirmekte bulur. Aldığı parayı yerine koyamayınca hapse girer. Böylelikle dalın ikinci yaprağı da kopar. Ferhunde bu hayat daha fazla dayanamayacağını söyleyerek evi terk eder. Bunun sonucunda üçüncü yaprak da kopmuş olur. Daha sonra Necla da kendini zengin gösteren bir Suriyeli adam ile evlenir. Fakat mutlu değildir ve babasından yardım istemek için mektup yollar. Ali Rıza Bey ise onun bu isteğini reddeder. Böylece dalın dördüncü yaprağı da kopar. Leyla zengin bir avukatın metresi olur ve Ali Rıza Bey bunu bir

arkadaşından öğrenir. Namusuna düşkün olan Ali Rıza Bey Leyla'yı evden kovar . Leyla avukatın Taksim'de tuttuğu eve yerleşir. Böylece dalın son yaprağı da kopmuş olur. Nihayetinde Ali Rıza Bey Leyla'nın eve gelmesini kabul eder ama kendisi evden ayrılacaktır. Adapazarı'nda olan kızı Fikret'in yanına gider ve Fikret'in orada mutsuz olduğunu görür. Kocasını ve üvey çocuklarıyla arası iyi değildir. Bunu gören Ali Rıza Bey İstanbul'a geri döner ama birkaç gün eve gitmez. Daha sonra hasta olur ve eski bir arkadaşı sayesinde hastaneye kaldırılır. Bir gün Hayriye Hanım ve kızı Leyla hastaneye gidip onu alırlar ve Taksim'deki eve giderek yaşamlarına orada devam ederler.

ŞAHISLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ:

Ali Rıza Bey: Eski Türk terbiyesi ile yetişmiş, özellikle ahlaki konularda titiz, erdemli, çok bilgili(Arapça, Farsça, İngilizce, Fransızca biliyor) ve çalışkan birisidir.

Hayriye Hanım: Ali Rıza Bey'in karısıdır. İlk başta kocasına sadık fakat değişen hayat koşulları nedeniyle asileşen, saf ve cahil bir kadındır.

Fikret: Ali Rıza Bey'in en büyük kızıdır. Babası gibi terbiyeye önem veren birisidir. Kardeşlerin değişen yaşamlarına ayak uyduramayınca Adapazarılı biriyle evlenmiştir.

Leyla ve Necla: Ali Rıza Bey'in ortanca kızlarıdır. Lükse ve eğlenceye düşkündürler. Hep zengin birer koca arayışı içindeler. Babalarını umursamaz hale gelmişlerdir.

Şevket: Ali Rıza Bey'in tek oğludur. Ali Rıza Bey'in terbiyesine ve ahlakına en çok emek harcadığı çocuğudur. Bir süre ailenin bütün yükü onun omuzlarına binmiştir. Çalıştığı yerden zimmetine para geçirmek suçundan hapse atılmıştır.

Ferhunde: Zenginliğe, lükse ve eğlenceye düşkün, kötü huylu bir kadındır.

Ayşe: Ali Rıza Bey'in en küçük kızıdır. Yaşı küçük olduğundan olaylar içerisinde pek fazla bulunmamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KELİME GRUPLARI

Dilbilimciler kelime gruplarına pek fazla yer vermemişlerdir. Kelime gruplarının yer aldığı eserlerde ise bu grupların sayısı ve sınıflandırılmasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Konunun uzmanlarının kelime grupları hakkındaki görüşlerini şu şekilde belirtebiliriz:

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”nde kelime grubunu, “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.” şeklinde tanımlamıştır. Ergin, kelime gruplarını tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu olarak değerlendirmiş, bunların bir kelimeymiş gibi çekime tabi tutulduğunu, sona gelen işletme ekinin bütün grubu kapsam içine aldığını söyledikten sonra, bunları “belirtme grubu” olarak isimlendirmiştir. Muharrem Ergin, Türkçedeki asıl unsurun yardımcı unsurdan sonra gelmesi kanununun kelime gruplarında da görüldüğünü, bu gruplarda belirtilen unsurun sonda, belirten unsurun önde bulunduğunu, kelime gruplarında kelime sırasının zaman sırasına dayandığını, kelime gruplarının, kelime grupları ve cümle içinde daima tek bir kelime gibi vazife gördüğünü belirtmiştir.⁶ Ergin, “tekrarlar, bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, aitlik grubu, birleşik isim, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif, datif, lokatif, ablatif grupları, fiil grubu, partisip grubu, gerundium grubu ve kısaltma grubu” olmak üzere yirmi kelime grubundan bahsetmektedir.⁷

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri” adlı eserinde kelime gruplarını “belirtme öbekleri” diye adlandırmıştır. Banguoğlu, kelime gruplarıyla ilgili olarak, “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru

⁶ Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi* 1985 sf. 353-355

⁷ Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi* 1985 sf. 353-375

giderler. Bunlara kelime öbekleri diyoruz.” demektedir. Kelime gruplarını “isim takımları, sıfat takımları, zarf öbekleri, takı öbekleri, çekim öbekleri, bağlam öbekleri, yanaşma takımları, katma öbekler” olmak üzere sekiz başlık altında incelemiştir. Yazar ayrıca çekim öbeklerini, “isim öbekleri, fiil öbekleri”, yanaşma takımlarını “ünvan öbekleri, ayama ve soyadı öbekleri, künye ve mahlas” katma öbekleri “ünlem öbekleri, saplama öbekleri” olarak kısımlara ayırmıştır.⁸

Vecihe Hatipoğlu, “Türkçenin Sözdizimi”nde bu grupları “yargısız anlatımlar” olarak isimlendirmiş, “Yargısız anlatımlar en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir.” tanımını yapmıştır.⁹

Yazar, “yargısız anlatımlar” olarak isimlendirdiği kelime gruplarını, “tamlamalar, birleşik sözcükler, deyimler, ikilemeler” şeklinde dörde ayırmakta; tamlamaları, “ad tamlaması, adıl tamlaması, sıfat tamlaması, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, çıkmalı tamlama, kalmalı tamlama, yönelmeli tamlama, ilgeçli tamlama, bağlaçlı tamlama” diye sınıflandırmaktadır. Vecihe Hatipoğlu, “Kelime Grupları ve Kuralları” adlı makalesinde, kelime gruplarının en küçüğünün iki, en büyüğünün ise on kelime ile kurulduğunu söylemektedir. Hatipoğlu, kelime gruplarını gramer yönünden “yapı bilim ve söz dizimi” olarak iki bölümde incelemiş, bunları “aralarında kalıplaşma bulunan kelime grupları” ve “aralarında kalıplaşma bulunmayan kelime grupları” olarak da ele almıştır. Birleşik kelimeleri, deyimleri, bilmeceleleri, atasözlerini, vecizeleri ve argo ifadeleri “kalıplaşmış kelime grupları” olarak değerlendiren yazar; sıfat tamlaması, zarf fiil grubu, isim tamlaması gibi kelime gruplarını da “kalıplaşmamış kelime grupları” olarak isimlendirmiştir

Tahir Nejat Gencan, “Dilbilgisi”nde kelime grupları için ayrı bir bölüm ayırmamıştır. İsim ve sıfat tamlamalarından “takım” olarak bahseden yazar pek çok kelime grubuna değinmemiştir¹⁰

⁸ Tahsin BANGUOĞLU, *Türkçenin Grameri* 2004 sf.497-519

⁹ Vecihe HATİPOĞLU, *Türkçenin Sözdizimi* 1964 sf.203-244

¹⁰ Tahir Nejat GENCAN, *Dilbilgisi* 1962 sf.136-138

Rasim Şimşek, “Örneklerle Türkçe Sözdizimi”nde kelime gruplarını “belirtme öbekleri” olarak isimlendirmiş; “iyelik öbekleri, niteleme öbekleri, çekim öbekleri, ikileme, bağlaç öbekleri ve ünlem öbekleri” olmak üzere altı ana grupta incelemiştir. Bu grupları da kendi içinde bölümlere ayırmıştır. Birinci grupta “ad takımı, adıl takımı”, ikinci grupta “ön ad takımı, sayı öbeği, san öbeği, belirteç öbeği”, üçüncü grupta “ad öbekleri, eylem öbekleri, ilgeç öbekleri” yer almaktadır ¹¹

Haydar Ediskun’un “Yeni Türk Dilbilgisi” adlı eserinde de kelime grupları ile ilgili bir bölüm yoktur. Yazar isim ve sıfat tamlamalarından “takım” olarak bahsetmiştir. Kelime grupları hakkında “Türkçede kelimelerin gruplaşmasındaki temel kaide şudur: Önce yardımcı öge, sonra esas öge gelir hükmüne yer vermiştir ¹²

Leyla Karahan “Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri” nde kelime grubunu: “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur.” diye tanımlamaktadır. ¹³ Yazar, kelime gruplarının özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içinde, tek kelime gibi isim, sıfat, zarf ve fiil görevi görür.
2. Kelimelerin grup içindeki sıralanışı kurallıdır. Görev bakımından birbirine denk olmayan unsurların bulunduğu bir kelime grubunda ana unsur, genellikle grubun sonundadır... Fiile dayalı gruplarda bu düzen aynı zamanda hareketin oluş sırasını gösterir. Sadece birleşik fiil ile edat grubunda, ana unsur başta bulunur. Bu gruplarda ikinci unsur bir çekim unsurudur.
3. Kelime gruplarında unsurların sırası, konuşma ve şiir dilinde bozulabilir.
4. Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıyla ilişkisi grubun sonundaki çekim ekleriyle sağlanır. Çekim eki bağlandığı kelimeye değil, o kelime grubuna aittir.
5. İki den fazla kelimeli kelime gruplarında iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka kelime grupları bulunur.

¹¹ Rasim ŞİMŞEK, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi* 1987 sf. 321-400

¹² Haydar EDİSKUN, *Yeni Türk Dilbilgisi* 1985 sf.114-116

¹³ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf.3

6. Kelime gruplarının vurgusu grubun yapısına göre değişir. Vurgu başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde olabilir. Bazı gruplarda, bütün unsurların vurgusu aynıdır.

L.Karahan, kelime gruplarını, “isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf- fiil grubu, isim-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma grupları olmak üzere on dörde ayırmış; ayrıca kısaltma gruplarını da “isnat grubu, yükleme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu” şeklinde sınıflandırmıştır. Çalışmamızda Leyla Karahan’ın yaptığı bu sınıflandırma esas alınmıştır¹⁴

Yukarıda ifade edilenleri değerlendirdiğimizde kelime gruplarının ne olduğu konusunda bir birlik olduğu fakat bunların çeşitleri, miktarı ve isimlendirilmesi konusunda pek çok farklılığın görüldüğü göze çarpmaktadır. Kelime grupları için “kelime grubu, belirtme öbeği, yargısız anlatımlar, takımlar” gibi terimler kullanılmıştır. Yazarların kelime gruplarını hangi ölçülere göre sınıflandırdıkları da net olarak belli değildir. Mesela kısaltma gruplarında sınıflandırma farkı çok belirgindir. Kısaltma grupları çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tasnif edilmiştir. Bunların bir kısmı bazı araştırmacılar tarafından ele alınmamış, bir kısmı ise farklı başlıklar altında incelenmiştir. Leyla Karahan; isnat, yükleme, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma ve vasıta gruplarını “kısaltma grupları” başlığı altında ele almıştır¹⁵ Biz de Karahan görüşüne katılarak bu grupların hepsi birer kısaltma grubu olduğu için bunları aynı başlık altında ele aldık.

Kelime gruplarının temel özelliklerini ve uzmanların bu konu hakkında söylediklerini değerlendirerek şöyle bir tanım yapabiliriz: Birden çok kelimenin belirli kurallar içinde yan yana gelmesinden oluşan, cümle ve kelime grupları içinde tek kelime gibi kullanılan birimlere kelime grubu denir.

¹⁴ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. V-VI

¹⁵ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 35-40

1. TEKRAR GRUPLARI

Bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.¹⁶

Tekrar grubunu oluşturan öğeler eş görevli oldukları için, bunların aralarında dizisel bir bağlantı vardır.

Türkçede, ikileme, şiire, düzyazıya, anlatıma, güç katar, güzellik ve ahenk sağlar. Reşat Nuri Güntekin'in "Yaprak Dökümü" adlı bu kitabında ikilemelerin sınıflandırılması şöylece yapılabilir:

AYNEN TEKRARLAR

acı acı 17
göre göre 19,71
ağlaya ağlaya 19
yavaş yavaş 21,45,46,49,76
titreye titreye 22
hafif hafif 24
mahzun mahzun 24
kös kös 44
korca korca 45
için için 45
hemen hemen 46
zaman zaman 47, 108
bütün bütün 48
gizli gizli 49
kalkıp kalkıp 66
bağıra bağıra 67
acele acele 67
birer birer 67

¹⁶ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 19

alay alay 71
 çeşit çeşit 71,78
 boğaz boğaz 76
 parça parça 77
 top top 77
 sürü sürü 78
 birer birer 105
 sokak sokak 105
 hıçkır hıçkır 112
 tekrar tekrar 112

YAKIN ANLAMLI TEKRARLAR

sıkı fıkı 16
 saçlı sakallı 19
 ikide birde 19,20
 vurdum duymaz 19
 ufak tefek 42
 hali vakti 44
 çoluk çocuk 45,111
 yüz göz 50
 delik deşik 66
 ara sıra 69,72
 güle eğlene 70
 çoluğu çocuğu 76
 saç başı 112

ZIT ANLAMLI TEKRARLAR

geceli gündüzlü 42,49
 alış veriş 42,43
 gece gündüz 44
 girip çıkan 68, 71, 77
 alt üst 74,75

1.1 CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN TEKRAR GRUBU

Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Seçili metnimizde tekrar grubunun daha çok zarf tümleci olarak görev yaptığını görüyoruz.

Başını önüne eğerek *acı acı* gülümsemiş 17

Geldiği gibi *ağlaya ağlaya* şirketten çıkıp gitti. 19

Zaten çocukların göz *göre göre* ziyan olup gitmesine 71

Sataşmakla *doğrudan doğruya* onun namusuna kastetmiş oluyordu 19

Yavaş yavaş çehresini ve tavırlarını değiştirmeye başladı. 21

Fakat sonra *yavaş yavaş* alışmıştı 45

Babasının gözünde *yavaş yavaş* bir ilah mertebesine çıkmaya başlıyordu. 46

Nihayet, *yavaş yavaş* hesabını şaşırdı 49

Boğaz boğaz gelmeye nasıl *yavaş yavaş* alıştı 76

Ali Rıza Bey, *titreye titreye* ayağa kalkmıştı. 22

Gözlerini yerden kaldırmayarak *mahzun mahzun* gülümsüyordu 24

Kös kös evinin yolunu tutardı. 44

Beraber bir gün *korka korka* dedi ki 45

Bu çocukta *için için* anlaşılmaz bir şeyler geçiyordu 45

Artık şimdi *bütün bütün* yanına varılmaz bir hale gelmişti 48

Ağırbaşlı Fikret, gürültünün bu son safhasında annesine *gizli gizli* yardım ediyordu 49

Neşe ve şenlik içinde *kalkıp kalkıp* oturuyordu. 66

Ayaküstünde *acele acele* yerdı. 67

Tahammül edemeyeceğini *bağıra bağıra* söylemeye başlıyordu. 67

Davetliler *birer birer* sükün etmeye başlayınca 67

Yaldız *parça parça* dökülüyor 77

Bez parçalarıyla *top top* boğuyorlardı 77

Kızlarının her gün *sokak sokak* gezmelerine 105

Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu 112

Dışarı çıkarken *tekrar tekrar* geri dönüyor 112

Mendilin ucuyla *ikide birde* gözlerini siliyordu. 20

Yalnız *ara sıra* kavga etmek için dışarı çıkan Fikret 72

Geceli gündüzlü çalışıp çabaladık 42

Gece gündüz hasta kahrı çekiyordu. 44

Karımın ölümünden sonra ev *alt üst* oldu 74

1.2. TEKRAR GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

1.2.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

Babasıyla pek *sıkı sıkı* bir ahbablığı yoktu 16

Ufak tefek münakaşalar 42

Ucuz *alışveriş* usulleri 42

1.2.2. Tekrar Grubunun Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Karımın ölümünden sonra ev *alt üst* oldu 74

2. BAĞLAMA GRUBU

Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.¹⁷

Metnimizde “ve, ile, veya, veyahut, değil, ne....ne..., ...de....de, ...mi....mi”, bağlaçları bağlama gruplarının oluşturulmasında kullanılan bağlaçlardır. Bu grupların oluşturulmasında en fazla “ve” ve “fakat” bağlacı kullanılmıştır. Bu grup cümlede özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak görev yapabilmektedir. Ayrıca isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan, sıfat tamlamalarında tamlayan ve edat gruplarında isim unsuru olarak kullanılmaktadır.

BAĞLAMA GRUPLARI VE TÜRLERİ

“VE” bağlacı ile yapılanlar

Bu babalık *ve* hamilik vazifesine 17

¹⁷ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 23

- Fakat çok hafif ve cahildi. 17
- Korku ve utanma içinde yüzünü kapayarak 18
- Bu saf ve cahil kadın 19
- İnanmak istemedi ve geldiği gibi 19
- Kendi getirdiği ve himaye ettiği bir kıza 19
- Sarhoş ve ahlaksız bir memurunun 19
- Bu yaştan ve bu kadar temiz 20
- Gözü önüne getirdi ve icap ederse 20
- Çehresini ve tavırlarını 21
- Yumuşak ve nazlı 21
- Dokunuyor ve onun nasıl bir madenden 21
- Merhamet ve istihza 23
- Sükunetle ve biraz evvelki 24
- Benim ve benim çocuğumun 25
- Nihayet bir kahvesi ve sekiz on yaşlı mütekaitten 42
- Yağ ve zerzevatı 42
- Uyku bastırınca ve gecenin ayazı 44
- Doğruluğu ve namusu 44
- Bitlenenler ve dayak yiyenlerden 44
- Uzaklık ve soğukluk 45
- Nazik ve ağır çocuktan 46
- Nüfuz ve tesirine 46
- İnanır ve itaat 46
- Hayriye hanım'dan bilmiş ve kendi ettiği 46
- Böyle acı ve hırçın yapan 46
- Dünyada teselli ve saadet namına 46
- Gizli oluyor ve Ali Rıza Bey 48
- Eğlence ve daha birçok şeyler 49
- Nazlı ve şımarık büyümüşlerdi 49
- Fikir ve terbiyeleriyle 49
- Yorgunluk ve bozgunculuk 49
- İhtiyar ve çürük 66

Neşe ve şenlik 66
 Yemek masası ve daha başka hırdavat 67
 Akşam yemeği hazırlama ve yemeğe vakit kalmazdı 67
 Titizlik ve hırçınlık
 Ne kadar tabii ve zaruri olduğunu 68
 Onun fikirlerinde ve duygularında 68
 Aldığı suçlu ve meyus tavır 68
 Bir zaman tabii ve zaruri bulmuyordu 68
 Güne süzüldüğü ve eridiği 68
 Fevkalade yumuşak ve tatlı muamele 69
 Peynir kırıntıları ve margarin 70
 Havyarı zeytin ve sardalya barsağıyla 70
 Sefalet içinde kıvranan ve birbirlerini yiyen 70
 Kimi büyük borsa ve ticaret manevralarından 71
 Azap ve işkence içinde yaşadığı 72
 Dedi ve cevap beklemeden kaçtı. 72
 Ağır ve tutuk bir tavırla 73
 Affedemedim ve edemeyeceğim 73
 Dilsiz ve ümitsiz 75
 İyi ve gayretli bir erkeksin 76
 Anneni ve Ayşe'yi geçindiririm 76
 Hakkını ve kanaatini 77
 Pislik ve ahlaksızlığın 77
 Eski palto ve hırkalarıyla 77
 İltifat ve nezaket 77
 Kavga ve küfür eden 77
 Fedakarlık ve zenginlik 78
 Bir şey değilse ve karısını besleyecek 78
 Söylüyor ve çok para sarfediyordu. 79
 Tahkikat yaptı ve bu gencin elindeki 79
 Mesleğini ve kibar bir ailenin 105
 Bildirmiş ve hemen İzmir'e gitmişti 105

- Güzel bir elbise *ve* bir pandantif 107
 Zengin *ve* değerli 108
 Sözlerinden *ve* hallerinden kuşkulanıyordu 108
 Çok fena *ve* haksız bir insan 108
 Gezmeye götürüyor *ve* akşamları 108
 Siyah *ve* kadife manto 108
 Ümit *ve* para ne kadar değiştirmişti 108
 Kin *ve* nefret dolu bir gözle 109
 Cevap verdi *ve* o akşam dargın ayrıldılar 109
 Körpe *ve* güzel bulduğu için 110
 Uzun *ve* gürültülü bir müzakere 111
 Bu yüzsüz *ve* vicdansız adamdan 111
 İyi *ve* merhametli olmak 112
 Kolay *ve* şık bir jesttir 112
 Büsbütün çıldırdı *ve* evde bir kızılca kıyamettir koşturdu 112

“İLE” bağlacı ile yapılanlar

- Leyla *ile* Necla'ya gelince 46
 Bir yanda Leyla *ile* Necla 48
 Leyla *ile* Necla, ailenin yaşayış tarzını beğenmiyorlar 49
 Leyla *ile* Necla namuslu birer kadın olarak yetişirlerse 49
 Leyla *ile* Necla için fazla para sarf edildiğinden 49
 Leyla *ile* Necla'nın göz yaşlarına 49
 Leyla *ile* Necla'nın tuvaletleri için 49
 Leyla *ile* Necla'yı da müdafaa etmeye 50
 Annesi Leyla *ile* Necla'yı bu şekilde müdafaa edince 50
 Öbür yanda Fikret *ile* Ayşe vardı. 50
 Şevket *ile* Ali Rıza Bey'i kendi tarafına çekmeyi düşündü. 50
 Leyla *ile* Necla, artık muratlarına ermişlerdi 66
 Aşağı sofa *ile* taşlık arasındaki 66
 Bir mum *ile* tavan arasına çıkardı 67
 Kimi gün Leyla *ile* Necla, intihara kalkıyor 69

Leyla *ile* Necla'yı isteyenler var. 70

Hayriye Hanım, bu bahane *ile* Ali Rıza Bey'i misafirlere çıkarmaya da başladı 70

Leyla *ile* Necla, ne de olsa evlatları idi 71

Leyla *ile* Necla ne yaptığını bilmeyen iki çılgın 73

Vakit geçirmeden Leyla *ile* Necla'ya hayırlı birer kısmet bulup başından atmak 75

Leyla *ile* Necla, reislerini kaybedince iktidar mevkiinde tutunamadılar 105

Leyla *ile* Necla'nın bu sıkıya ne kadar tahammül edecekleri kestirilemezdi 105

Necla *ile* Ayşe onu yere, göğe koymuyorlar 108

“VEYA” bağlacı ile yapılanlar

Kimi yediği *veya* beklediği büyük miraslardan 71

“NE..... NE” bağlacı ile yapılanlar

Ne adını anıyor, *ne* yüzüne bakıyordu 17

Ne ummuşlar,*ne* çıkmıştı 43

Ne bu yaşayış tarzını, *ne* evlerine girip çıkan insanları 68

Ne bu zaman, *ne* de hiç bir zaman 68

Ne iyi, *ne* fena idiler 108

“YAHUT” bağlacı ile yapılanlar

Odasına kapanıyor, *yahut* mutfak kapısından sokağa kaçıyordu 50

Zaafi yüzünden, *yahut* daha başka sebeplerden 68

Zaafın varsa, *yahut* herhangi bir sebepten 76

Tuzağına düşecekler, *yahut* adları çıkacak 78

“FAKAT” bağlacı ile yapılanlar

Fakat bağlacı metnimizde daha çok cümle başı bağlaç olarak kullanılmıştır.

Gerçi babasıyla pek sıkı fıkı bir ahablığı yoktu; fakat Leman'ın kendi çocukları yaşta kimsesiz bir kız olması ihtiyar adamda derin bir yardım arzusu uyandırmaya kafi geldi 16

Tahsil görmemişti; fakat okuyup yazıyordu 16

- Fakat, birkaç hafta sonra teessüfle gördü 17
- Temiz bir kızdı; fakat çok hafif ve cahildi 17
- Fakat yarım saat geçmeden yine eski münasebetsiz şakalara başlardı 17
- Fakat bunu ikide birde başına kakması 17
- Fakat, nedense fazla arayıp sormak içinden gelmemiştir 17
- Leman, iyi fakat keşki ölmüş olsaydı 18
- Fakat Ali Rıza Bey, onun sözlerinde 19
- Fakat elimden geleni yapacağım 19
- Fakat şimdi, onu büyük bir dehşetle hatırlıyor 19
- Fakat bu fikir üzerinde fazla durmadı 20
- Fakat, biraz sonra ayakları suya erince birdenbire irkildi 21
- Fakat ne yapalım oldu 22
- Fakat Muzaffer, tekrar onun sözünü kesti 22
- Fakat her nedense, belki de mevkiim sebebiyle 22
- Fakat tekrar tavrını değiştirerek 23
- Fakat buna rağmen 23
- Fakat Ali Rıza Bey, dargın bir inatla başını önüne eğdi 23
- Fakat buna mukabil kendisine mümkün olduğu kadar yardım edeceğim. 23
- Fakat zannettiğiniz gibi o kıza değil 24
- Fakat anlamıyor, inanmıyor gibi göründü 24
- Fakat, bu vak'adan sonra nasıl burada kalabilirim 24
- Fakat Ali Rıza Bey inatla başını sallayarak devam etti 25
- Fakat bunlar benim ihtiyar kafamın alacağı şeyler değil 25
- Çalamadık; fakat mademki sonu böyle olacaktı 42
- Fakat sözlerine hak veriyordu 42
- Fakat şimdi aldırıyor 43
- Fakat bu, öteki tekaütler gibi değildi 44
- Fakat sonradan Sermet Bey hakkında fena şeyler işitti 44
- Fakat sonra yavaş yavaş alışmıştı 45
- Fakat bilinmez bir sebepten ona kinlenmiş 46
- Fakat sonradan anladı ki yok yere o fakirin günahına girmişti 46
- Fakat ne yapalım 47

Belki daha fazla söyleyecekti, fakat babasının gözlerindeki acıyı gördü 47
 Fakat bunu öyle ehemmiyetli bir arzu sanma 47
 Fakat, asıl annesi Leyla ile Necla'yı bu şekilde müdafaa edince 50
 Fakat ilerimiz için tehlike görürsem ben de boş durmam 50
 Fakat biraz sonra anladı ki Şevket, yine eski Şevket'tir 68
 fakat ne çare ki iş çığırından çıkmış 68
 Fakat onun yatağa girecek derecede hasta olduğunu kimse görüp anlamıyor 68
 Fakat kadıncağız, artık ipin ucunu iyiden iyiye kaçırmıştı 68
 Fakat ne çare, bir kere saplandığı bu bataktan bir türlü kendini kurtaramıyordu. 72
 Fakat pek fazla telaş göstermedi 72
 Fakat çehresi tekrar sertleşti 72
 Fakat genç kız, bunları hakaretle reddetti 75
 Fakat, o, yordakçılarını kaybedip yalnız kalınca iş bir dereceye kadar daha kolaylaşırdı 75
 Fakat artık çürüklüğe atılmış bir ihtiyardan başka bir şey de olmasam 76
 Fakat neticede hiç birini bir türlü gözü tutmadı. 77
 Fakat davet geceleri allı pullu ipek tuvaletleriyle kozalarından çıkmış kelebeklere dönüyorlar 77
 Fakat bu nankör kadınlar ona etmediğini bırakmamışlar 78
 Fakat işittiklerinin hiç olmazsa yüzde sekiz, onunun doğru olmaması için de sebep yoktu 78
 Fakat Avrupa'da ölmüş bir amcasından miras yediğini söylüyor ve çok para sarf ediyordu. 79
 Fakat nişana birkaç gün kala Nazmi Bey işin olamayacağını birkaç satırla Ali Rıza Bey'e bildirmiş ve hemen İzmir'e gitmişti. 105
 Fakat biraz sonra başka bir rivayet çıktı 105
 Fakat hayal kuvvetiyle kendisini 106
 Fakat nedense ona karşı içinde lazım geldiği kadar emniyet duymuyor 108
 Fakat bu düşkün zamanında bir şeye sarılıp inanmaya 108
 Fakat bir akşam nişanlısıyla Çamlıca yolunda gezerken 109
 Fakat Abdülvehhap Bey'den bu haber gelir gelmez 110
 Fakat o esnada Abdülvehhap Bey'in teklifinden daha hayret verici bir şey oldu 110

Fakat ne çare ki zaman o zaman değildi 111

Fakat Necla, nedense bu büyüklüğe lüzum görmedi 112

“YOKSA” bağlacı ile yapılanlar

Yoksa çocukcağız, borca mı batıyordu 69

“DE” bağlacı ile yapılanlar

Ne dedim de onun buraya gelmesine vasıta oldum 17

Siz de evlat sahibisiniz 18

Hiç görmeden çıkıp gitmeyi de düşündü 20

Tesirlerine kendi de dayanamayıp ağlıyor 20

Bir girdaba düşmüş de kurtulamıyormuş 21

Ben de istemezdim 22

Leman, ne de olsa parmak kadar bir kız çocuğu ki 22

Belki de mevkiim sebebiyle 22

Nitekim bunu kendisiyle de konuştum 22

Ben de size bir sual soruyorum 23

Bana söylediğiniz gibi ben de sizin vicdanınızdan 23

Benim de bir talebeniz, bir evladınız olduğumu düşünerek 23

Kendi de, annesi de sıkıntıdan kurtulacak 24

Siz de başka bir evladımsınız 24

Demek sizi de reddetmeye mecburum 24

Müsaade edin, ben de söyleyeyim 25

Ali Rıza Bey'in de nihayet bir kahvesi ve sekiz on yaşlı mütekaitten mürekkep bir grubu oldu.42

Demek bu cihette de yalnız değildi 43

Allah esirgesin, bu kahveler de olmasaydı 43

Kahvenin müşterileri arasında bir de Sermet Bey isminde bir eski vali vardı 44

Herkes gibi Ali Rıza Bey de adama evvela ehemmiyet vermiş 44

Temiz giyinmesinin sebebi de bundan başka bir şey değildi 45

İnsan, böyle şeyi bilir de nasıl tahammül eder 45

Allah ne verir de kul götürmezdi 45

Ali Rıza Bey'e kısa bir zaman için de olsa kendi dertlerini unutturuyordu. 45
 Bu fikri kuvvetlendirecek başka bir şey de vardı 46
 Elbette sen de bir şeyler olmak istiyordun 47
 Keşki elimizden gelse de onları evin içinde daha fazla memnun etmenin yolunu
 bulsak 49
 Tehlike görürsem ben de boş durmam 50
 En aşağı iki üç gece de başkalarının davetine gidiliyordu 66
 Vakit de yine bitip tükenmez hazırlıklar 67
 Hırçınlık Ali Rıza Bey'e de sirayet ediyor gibiydi. 67
 Bırak biçareler de başlarının çarelerine baksınlar 68
 Görünüşte Şevket de bu fikirde idi 68
 Bu olan şeyleri ne bu zaman, ne de hiç bir zaman tabii ve zaruri bulmuyordu 68
 Ali Rıza Bey'in anlamadığı şeylerden biri de en acı sefalet içinde kıvranan 70
 Leyla ile Necla, ne de olsa evlatları idi 71
 Şimdilik bundan başka çare de görmüyordu. 71
 Belki rezaletlere de bir nihayet verilirdi. 75
 Bir ihtiyardan başka bir şey de olmasam 76
 Hiç sebep yokken de olmayacak bir şeyi parmağına doladığı 76
 Bozulan sıhhatinin de belki büyük bir payı vardı 76
 Helal süt emmiş damadı bulmak hiç de kolay bir şeye benzemiyordu 77
 Küfür eden ağızlar olduğuna inanmak için de kırk şahit lazımdı. 77
 Ümit kesince onların herhangi birine de razı oldu. 78
 İkisinde de mesut olamamıştı 78
 Onunun doğru olmaması için de sebep yoktu 78
 Bu neviden bir kısmet de Necla'ya çıkararak 79
 Geri kalan birkaç kişi de Ali Rıza Bey'in mütemadi istiskalleri karşısında 105
 Ali Rıza Bey de ağırbaşlılığını beğeniyordu 105
 Birçok genç kız için de Mısırlı, Suriyeli demek 106
 Amma ne olursa olsun evin de bir haysiyeti vardı 107
 Mesut olmak için de önünde uzun bir hayat vardı. 107
 Mesut etmeye kudretimiz de olsa 109
 Aleyhinde bulduklarını iştirse de aldırılmazdı 109

Hatta Abdülvehhap Bey'i de takdime mecbur kaldı 109

Leyla'dan bıktığı, belki de kardeşinden iki yaş küçük olan Necla'yı 110

Hem de hayvancasına, iptidai bir bahane 110

En iptidai vazife de bütün ümidini aldığı bu kızın 112

2.1.CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN BAĞLAMA GRUBU

2.1.1.Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Leyla ile Necla, ailenin yaşayış tarzını beğenmiyorlar 49

Leyla ile Necla, artık muratlarına ermişlerdi 66

Leyla ile Necla ne yaptığını bilmeyen iki çılgın...73

Leyla ile Necla, reislerini kaybedince iktidar mevkiinde tutunamadılar 105

Artık yola gelmeyecek sandığı kızını *bir ümit ve para* ne kadar değiştirmişti.108

2.1.2.Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Leman, belki temiz bir kızdı; fakat çok *hafif ve cahildi*. 17

Bunlar belki *doğrudur da* 25

Yaratılışları itibariyle, *ne iyi, ne fena idiler*. 108

2.1.3.Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

Muzaffer Bey, onun *ne dediğini, ne istediğini* birdenbire anlayamamıştı 21

Yavaş yavaş *çehresini ve tavırlarını* değiştirmeye başladı. 21

Ondan aldığı tatlı cevapların, *kendi yumuşak ve nazlı sesinin akislerinden başka bir şey olmadığını* anlayamamıştı 21

Kömürü, eti, yağ ve zerzevatı nereden, nasıl alacağını artık biliyordu. 42

Fikret'te kendisine karşı *garip bir uzaklık ve soğukluk* hissediyordu 45

Yenilik, eğlence ve daha birçok şeyler istiyorlardı. 49

Sen, başka bir zamanın adamı olduğun için *bunların ne kadar tabii ve zaruri olduğunu* görmüyorsun 68

Ne bu yaşayış tarzını, ne evlerine girip çıkan insanları, o da beğenmiyor 68

Bu zavallı çocuğun mütemadiyen *azap ve işkence içinde yaşadığı* belliydi 72

Abdülvehhap Bey, bu münasebetle Leyla'ya *güzel bir elbise ve bir pandantif* hediye etti.107

2.1.4.Bağlama Grubunun Dolaylı Tümleç Olarak Görev Yapması

Ali Rıza Bey, *bu babalık ve hamilik vazifesine* büyük bir gayretle başlamıştı 17

Halbuki Ali Rıza Bey, bu sıkıntılı zamanlarda *bu nazik ve ağır çocuktan* neler ummuştu! 46

Ali Rıza Bey, bu maceraya atılırken en ziyade *çocukları üstündeki nüfuz ve tesirine* güvenmişti46

Bu iyilik, fedakarlık ve zenginlik hikayelerinin içyüzünde kimbilir neler vardı 78

Onun fikrince keşköllü sokak dilencileri *bu yüz­süz ve vicdansız adamdan* bin kat iyi idi. 111

2.1.5.Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Kızı baştan çıkararak kendisi imiş gibi çılgın bir *korku ve utanma içinde* yüzünü kapayarak: Vah, vah,vah... diye dövünüyordu. 18

Genç adam, bunu *hafif bir merhamet ve istihza ile* söylemişti 23

Ali Rıza Bey, *değişmesine imkan olmayan kararlarını verdiği sükunetle ve biraz evvelki karışıklığa mukabil büyük bir intizam ile* söylemeye başladı 24

Gece, müşterilerin dağılmasına yakın uyku bastırınca ve gecenin ayazı romatizmalı ayaklarını sıızlatmaya başlayınca kararını değiştirir, yine bohçası kolunda, kös kös evinin yolunu tutardı. 44

Sermet Bey memurluk hayatında *doğruluğu ve namusu ile şöhret almış* bir adamdı 44

İhtiyar baba için dünyada *teselli ve saadet* namına yalnız o kalmıştı. 46

Nazlı ve şımarık büyümüşlerdi. 49

Ali Rıza Bey, Necla'nın birdenbire silkindiğini, *kin ve nefret dolu bir gözle* bir an kardeşine baktığını gördü. 109

O gece evde *uzun ve gürültülü* bir müzakere oldu. 111

Galip insanlar için iyi ve merhametli olmak ne *kolay ve sık* bir jesttir 112

2.2. BAĞLAMA GRUPLARININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

2.2.1Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması

Babalık ve hamilik vazifesine 17

Yumuşak ve nazlı sesinin akisleri 21

Sonra, ihtiyar kadında *yorgunluk ve bozgunculuk alametleri* belirdi 49

Büyük *borsa ve ticaret manevralarından*, kimi yediği veya beklediği büyük miraslardan hayret verici bir yüzsüzlükle bahseden çeşit çeşit serseriler...71

Bu iyilik, *fedakarlık ve zenginlik hikayelerinin içyüzünde* kim bilir neler vardı 78

2.2.2.Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Görev Yapması

Ali Rıza Bey, *onların fikir ve terbiyeleriyle* fazla meşgul olmamıştı 49

2.2.3.Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması

Şimdiye kadar dört duvar arasında yaşamış *bu saf ve cahil* kadın 19

Sarhoş ve ahlaksız bir memurun 19

Bu sıkıntılı zamanlarda bu *nazik ve ağır çocuktan* neler ummuştu! 46

Bülbül gibi öten, etrafa *iltifat ve nezaket saçan ağızların* birkaç saat evvel hamal gibi *kavga ve küfür eden ağızlar* olduğuna inanmak için de kırk şahit lazımdı.77

Baldızlarına da kendi gibi *zengin ve değerli bir koca* bulmayı va'detmişti. 108

Ben, çok *fena ve haksız bir insan* olmuşum... 108

Bilhassa *siyah ve kadife manto* genç kızı sevinçten çıldırtmıştı 108

O gece evde *uzun ve gürültülü bir müzakere* oldu. 111

3. SIFAT TAMLAMASI

Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği kelime grubudur.¹⁸ Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat yardımcı unsurdur. Metnimiz sıfat tamlamaları bakımından oldukça zengindir. En fazla kullanılan kelime grubu sıfat tamlamasıdır. Sıfat tamlamasının sıfat unsuru hem tek kelimedenden hem de kelime grubundan oluşabilmektedir. Sıfat tamlamaları cümlede özne, yüklem, nesne,yer

¹⁸ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 9

tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak görev yapmaktadır. Bu grup diğer kelime grupları içinde de çeşitli görevler üstlenmektedir.

3.1. KURULUŞU YÖNÜNDE SIFAT TAMLAMALARI

3.1.1 Tamlayıcı Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

3.1.2 Tamlayıcı Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

İhtiyar bir odacı 16

Güzel bir genç kız 16

Kimsezsiz bir kız 16

Düzgün bir tahsil 16

Çok sıkıntı 16

Kimsezsiz kızları 17

Büyük bir gayretle 17

Eski münasebetsiz şakalara 17

Büyük bir iyilik 17

İhtiyar ana 18

Zavallı insanlarla 19

Namuslu bir adam 20

İhtiyar memur 20

Güzel muamele 21

Zararsız, terbiyeli bir ihtiyarcık 21

Zavallı adam 21

Genç adam 23

Hafif bir merhamet 23

Dargın bir inat 23

Çok iyilik 24

Temiz ekmek 25

İhtiyar kafa 25

Eski vali 44

Kırmızı çehresi 44

Alabros beyaz saçları 44
 Ağırbaşlı Fikret 49
 Delik deşik duvarlar 66
 Sarı yaldızlı bir kağıt 66
 Büyük ikramiye 106
 Çılgın ümidi 106

3.1.3. Tamlayanı Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

Dört duvar 19
 Bu yaşta 19
 Bu mesele 20
 Her gün 20
 Bu asırda 22
 Bu dünyada 22
 Bir sual 23
 Sekiz on yaşlı mütekait 42
 Bazı sabahlar 69

3.1.4. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Küçük, büyük bir paketle 108
 Siyah ve kadife manto 108
 Kin ve nefret dolu bir gözle 109
 Birtakım uygunsuz insanlarla 109
 Yaşından umulmayacak bir pişkinlikle 110
 Yüzsüz ve vicdansız adamdan 111

3.1.5. Tamlayanı İkileme Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Kuru sıkı bir tehdit 24
Hali vakti yerinde bir adam 44
Tertemiz kıyafetiyle 44
Delik deşik duvarlar 66

3.1.6.Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Viran *olan* hanede evlad-ü ayal vardı 20

Bir maceradan *arta kalmış* bir kızı gelin diye evinize kabul eder miydiniz 24

Değişmesine *imkan olmayan* kararlarını verdiği sükunetle 24

Benim *vasıtamla girmiş* bir kıza 24

3.1.7.Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Bu kadar temiz bir hayattan sonra bu da mı başına gelecekti? 20

O, bilakis *çarpışmaya hazırlanan bir adam gibi sert* bir tavır alıyor 21

Emsali bulunmayacak kadar başka bir insansınız. 22

Leman gibi şüpheli bir kızı 23

Oluk gibi akan paranın 45

Su gibi para 69

Zengin olduğu kadar da insaniyetli bir adam 107

3.1.8.Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Sekiz on yaşlı mütekait 42

Kırk beş lira aylıkla 17

Sekiz, on gün 17

Sekiz on lira bir zam 19

3.1.9.Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Saf ve cahil kadın 19

Doğruluğu ve namusu ile şöhret almış bir adam 44

Nazik ve ağır çocuktan 46

İhtiyar ve çürük ev 66

3.1.10.Tamlayanı İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Hürmetle muamele eden bu insanlar 20

Ağacın yapraklarından biri 75

Babasının gözlerindeki dilsiz ve ümitsiz elemenden 75

3.2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT TAMLAMASI

3.2.1.Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması

- İhtiyar bir odacı*, Ali Rıza Bey'in yanına geldi 16
- İhtiyar adamın* bu genç kıza etmek istediği iyilik bundan da ibaret değildi 17
- Genç kız*, onu dinlerken hak verir, yaptıklarından utanır gibi görünürdü 17
- İhtiyar adam*, başını önüne eğerek acı acı gülümsemiş 17
- İhtiyar adam*, hayretle gözlerini kaldırdı 18
- İhtiyar kadın*, onun ayaklarına kapanmak ister gibi tavırlarla yalvarıyordu 18
- İhtiyar memur*, o gün akşama kadar çalışmadı 20
- Zavallı adam*, uzaktaki bir kayaya karşıdan seslenmiş 21
- Eski bir kalem müdürü* vardı 43
- İhtiyar adam*, bu bozgunu evvela Hayriye Hanım'dan bilmiş 46
- İhtiyar kadında* yorgunluk ve bozgunculuk alametleri belirdi 49
- Genç kız* haşin bir tavırla başını kaldırdı 75
- Namuslu bir erkek* bu hale tahammül edemezmiş. 109

3.2.2.Sıfat Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması

- Benim tanıdığım Muzaffer Bey, *insan bir çocuktur* 19
- Aksi gibi o gün şirketin *en gaileli bir günü* idi 20
- Emsali bulunmayacak kadar *başka bir insansınız.* 22
- Birçoğu temiz, *namuslu adamlardı.* 42
- Söylendiğine göre bu adamın kızları *sağlam ayakkabı değildi* 45
- Halbuki sen, *çok hisli bir çocuksun.* 48
- Bu yaşta çocuklar için güzellik *en büyük tehlikedir* 49
- Leyla ile Necla ne yaptığını bilmeyen *iki çılgın...* 73
- Tahsin Bey isminde *ellilik bir adam* 74
- Bunlardan en iyisi Nazmi Bey isminde *genç bir doktordu* 105
- Evet, çocuktan, evlattan saadet *çok boş bir hayaldir* 109
- Nenin nesi olduğunu adamakıllı tahkik bile etmedikleri bu adam, her halde bir *sağlam ayakkabı değildi.* 110
- Abdülvehhap Bey, hakikaten *ahlaksız bir adamdı* 111

3.2.3.Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması

Ali Rıza Bey, koridorda *eski siyah çarşafı, kısa boylu bir kadın* gördü. 18

Ağlamaktan gözleri şişmiş *bitkin bir çehre* gördü 18

Saatlerden beri hazırladığı nutku birdenbire unutmuştu.20

Tatlı cevapların, kendi *yumuşak ve nazlı sesinin akislerinden* başka bir şey olmadığını anlayamamıştı 21

Fukaralık; Ali Rıza Bey için ne *güzel bir mektep* olmuştu. 45

İyi bir mimar olmak isterdim 47

Eğlencede gözü olmayan bir *eski zaman kızı* rolü oynuyordu. 107

Siyah ve kadife manto genç kızı sevinçten çıldırtmıştı 108

3.2.4.Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Bu yaşta kimsesiz kızları *tehdit eden tehlikelerden* onu korumak istiyordu. 17

Uzaktaki bir kayaya karşıdan seslenmiş 21

Bu sıkıntılı zamanlarda *bu nazik ve ağır çocuktan* neler ummuştu 46

Yularını o *soysuz kadına* kaptırmış 73

Allı pullu ipek tuvaletleriyle *kozalarından çıkmış kelebeklere* dönüyorlar 77

3.2.5.Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Şirketteki memurlara *münasebetsiz şakalar* ediyordu 17

Gecenin ayazı romatizmalı ayaklarını sızlatmaya başlayınca kararını değiştirir 43

Her şeyi *hakiki rengiyle*, hakiki çehresiyle görmeye başladı 45

Onlar, daha *ilk sarsıntıda* dağılıyorlar 46

3. 3.SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

3.3.1Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Görev Yapması

Hatta *doğacak çocuğun* babası olduğum da şüpheli idi. 22

İhtiyar memurun inadını kıramayacağını anlayınca 25

Ağırbaşlı tanınmayan ailelerin kızlarıyla 49

İki tarafın kuvvetleri müsavi değildi 50

Eski mahrumiyetlerinin acısını 66

Başka bir zamanın adamı 68

Hesapsız, kitapsız su gibi giden paranın membaı 69

Bu *mesut aile* komedisini oynamak suretiyle 71

Yirmişer, yirmi ikişer yaşında terbiyesiz, *cahil, küstah mahalle* çocukları 71

Eski mahçup, korkak Babıali efendisi 76

Lekli bir mahkum ailesiyle görüşmeyi şerefsizlik addediyorlar 105

Kalın, yırtık bir mahalleli karısı sesiyle 112

3.3.2 Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Görev Yapması

Ağırbaşlı Fikret, gürültünün bu *son safhasında* annesine gizli gizli yardım ediyordu 49

Hayriye Hanım, Leyla ile Necla'nın tuvaletleri için evin *en zaruri masarifini* kırmaya başladı 49

Babasının *mütemadi telkinleri* neticesinde doğup büyümüş bir duygu idi 50

Memleketin *sayılı zenginleri* 78

Hayriye Hanım, kocasının *bütün sözlerine* hak veriyordu 111

3.3.3. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Hem Tamlayan Hem de Tamlanan Olarak Görev Yapması

günden güne bozulan sıhhatinin de belki *büyük bir payı* vardı 76

4. İSİM TAMLAMASI

Bir isim unsurunun iyelik sistemi içinde bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur.¹⁹

İsim tamlaması, metinde sıfat tamlamasından sonra en çok kullanılan kelime grubudur. Metnimizdeki isim tamlamalarının unsurları hem tek kelimedenden hem de kelime gruplarından oluşabilmektedir. İsim tamlamaları cümlede özne, yüklem,

¹⁹ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf 5

nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak görev yapmaktadır. Bu grup diğer kelime grupları içinde de çeşitli görevler üstlenmektedir.

4.1. KURULUŞU YÖNÜNDEN İSİM TAMLAMALARI

4.1.1.Unsurları Tek Kelimededen Oluşan İsim Tamlamaları

4.1.2.Belirtili İsim Tamlaması

- Kızlarınızın arkadaşı 16
- Leman'ın annesi 18
- Arkadaşımın düğününe 18
- Onun sözlerinde 19
- Müdürün odası 20
- Günün ihtiyaçları 42
- Gecenin ayazı 44
- Romatizmalı ayaklarını 44
- Evinin yolunu 44
- Kahvenin müşterileri 44
- Fakirin günahına 46
- Paranın membaı 69
- Pantolonunun paçası 71
- Gömleğinin yırtıklarını 71
- Ağacın yapraklarından 75
- Elbisenin parası 78
- Hırsızın kardeşi 105
- Gencin çehresini 105

4.1.3.Belirtisiz isim tamlaması

- Yardım arzusu 16
- Aile dostu 19
- İdare adamı 19

Kendi namusunu	19
Arı kovanı	20
Tekaüt aylıkları	42
Kalem müdürü	43
Aylık kağıdını	43
Kasap borçları	43
Mal müdürü	44
Hasta kahrı	44
Ev kadını	46
Mabet serinliği	47
Mutfak kapısı	65
Su küpü	67
Yemek masası	67
Tiyatro kızları	71
Aile komedisi	71
Göz önü	73
Bez parçaları	77
Kağıt parçası	78
Gece eğlenceleri	105

4.1.4. Unsurlarından biri veya ikisi kelime grubu şeklinde olan isim tamlamaları

Orman müdürünün kızı	16
Lekli bir mahkum ailesiyle	105
Sade bir nişan merasimi	107
Kadife mantosunun yakası	107
Leyla'nın başının etini yemişlerdi	110
Keşküllü sokak dilencileri	111

4.2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM TAMLAMASI

4.2.1. İsim Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması

Müdürün odası arı kovanı gibi işliyordu 20

Taşlıktaki su küpü, sofadaki yemek masası ve daha başka hırdavat eşya mutfağa taşınıyor 67

Ağacın yapraklarından biri böylece kopup gitmiş oluyordu 75

Evinin kedisini bile emniyet edemezdi. 110

Emniyet Sandığı'nın borcu olduğu gibi duruyordu 111

4.2.2.İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması

Leman, şirketin daktilosu idi. 16

Ali Rıza Bey'in on, on iki sene evvel vilayetlerden birinde tanıdığı bir orman müdürünün kızı idi. 16

Ben kızlarınızın arkadaşı 16

Leyla'nın ikinci müşterisi bir maliye memuru idi 106

4.2.3.İsim Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması

Kocasına uzak durmakla beraber ev kadını vazifesini hiç ihmal etmiyordu. 46

Babasının gözlerindeki acıyı gördü. 47

İçine bir mabet serinliği çöktüğünü duyardı 47

Leyla ile Necla, ailenin yaşayış tarzını beğenmiyorlar 49

Hayriye hanım, Leyla ile Necla'nın tuvaletleri için evin en zaruri masarifini kırpmaya başladı 49

Fikret, annesinin bu zaafını tenkit etti 49

Ne bu yaşayış tarzını, ne evlerine girip çıkan insanları, o da beğenmiyor68

İpin ucunu iyiden iyiye kaçırmıştı 69

Gömleğinin yırtıklarını büyük bir dikkatle kravatının altına sokuyor 71

Birçok genç kız için de Mısırlı, Suriyeli demek, konduğu başı düşünülebilen bütün saadetlere sahip eden bir devlet kuşu demektir.106

Leyla'nın başının etini yemişlerdi 110

4.2.4.İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Halbuki, onlar sıcak bir aile ocağına şimdi her zamandan ziyade muhtaçtılar 43

Yok yere o fakirin günahına girmişti 46

Kızcağız *,Leyla ile Necla'nın göz yaşlarına, hıçkırıklarına epeyce zaman mukavemet etmişti* 49

Babasının gözlerindeki *dilsiz ve ümitsiz elemden* biraz rikkate gelir gibi oldu. 75

4.2.5.İsim Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Ali Rıza Bey, *onların fikir ve terbiyeleriyle* fazla meşgul olmamıştı 49

Parmağının ucuyla biraz dokundun mu 77

Valsi tekrar ederek *rüya içinde gibi* dönerken 108

4.3. İSİM TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

4.3.1.İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

Kocasına uzak durmakla beraber *ev kadını vazifesini* hiç ihmal etmiyordu . 46

4.3.2.İsim Tamlamasının Diğer İsim Tamlamalarında Tamlayan veya Tamlanan Olarak Görev Yapması

İyilik, fedakarlık ve zenginlik hikayelerinin içyüzünde 78

4.3.3.İsim Tamlamasının Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Çocuk sadeliğiyle gülümser gibi 25

Kadıncağız, bu işte bir *gazino büfecisi gibi* ihtisas sahibi olmuştu 70

5.BİRLEŞİK FİİL

Bir hareketi karşılamak üzere bir arada bulunan kelimeler topluluğudur.

Türkçede üç tip birleşik fiil vardır²⁰.

Metnimizde en fazla kullanılan üçüncü kelime grubu birleşik fiildir. Birleşik fiiller cümlede yüklem görevi üstlenmektedir.

²⁰Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf 30

5.1. BİRLEŞİK FİİLİN TÜRLERİ

5.1.1.İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiillerde isim unsuru başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Yardımcı fiil, anlamı üzerinde bulunduran unsuru fiilleştirir.

“Etmek, olmak, yapmak, bulunmak, başlamak” fiilleri bu grubu oluşturan yardımcı fiillerdir.

Metnimizde en fazla kullanılan birleşik fiiller “etmek” yardımcı fiili ile kurulanlardır. “Olmak” yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller de kullanılmıştır.

Leman'a *babalık etmek*, bu yaşta kimsesiz kızları tehdit eden tehlikelerden onu korumak istiyordu. 17

Ali Rıza Bey'in fikrine göre, müdür, kendi getirdiği ve himaye ettiği bir kıza sataşmakla doğrudan doğruya onun namusuna *kastetmiş oluyordu* 19

Ali Rıza Bey, sıcağı sıcağına Muzaffer'le görüşemezse cesaretini *kaybetmekten* korkuyordu. 20

Bunun için esnafla *laubali olmak* onlara kah aksilik, kah dalkavukluk etmek lazım geliyordu. 43

Mesela bugün hayatında *borç etmekten* delicesine ürkmüş eski bir kalem müdürü vardı 43

Çocuklarını *teşvik etmek* şöyle dursun, belki onu böyle acı ve hırçın yapan bilakis çocuklarıdır. 46

Kahvedeki tekaüt arkadaşlarından bazıları ibadette bir teselli *keşfetmişlerdi*. 47

Onları *memnun etmek* için bizi ihtiyaç içinde kıvrandırmaya, evi felakete sürüklemeye hakkın yok anne!.50

Ferhunde *müstesna olmak* üzere herkes eline geçirdiği zeytin, peynir, pastırmayla bir köşede karnını doyuruyor, pek soğuk havalarda kapsız yorganlara sarınılıyordu. 69

Zaten çocukların göz göre göre ziyan olup gitmesine *mani olmak* için şimdilik bundan başka çare de görmüyordu 71

Kızları onlarla teklifsiz konuşup şakalaştıkça utancından kahroluyordu.72

Yalnız ara sıra *kavga etmek* için dışarı çıkan Fikret, bir gece babasını yanına çağırdı.

72

Hayriye Hanım, kendisine *itaat etmek* istemediği takdirde çocuklarından herhangi biriyle yaşamaya gidebilirdi 76

Onlarla konuşma bahaneleri *icat etti*. 77

Karılarını *memnun etmek* için ne fedakarlıklar yapmıştı.78

Nazmi Bey'in babası bir hırsızın kardeşini gelin diye *kabul etmek* istememiş 105

Düşündüğü şekilde *mesut olmak* için de önünde uzun bir hayat vardı 107

Ali Rıza Bey, bu evlenmeye bir türlü *razı olmak* istemiyordu 111

Galip insanlar için *iyi ve merhametli olmak* ne kolay ve şık bir jesttir. 112

Hatta kardeşiyle hafifçe *alay etmekten* geri kalmadı 112

5.1.2.Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiillerde ana fiil unsuru başta bulunur. Anlamı üzerinde bulunduran bu unsur –a/ -e , -ı/-i , -u/-ü, -ıp/-ip, -up/-üp zarf fiil eklerinden birini taşır.“bil-,ver-,dur-,gel-,kal-,yaz-“yardımcı fiilleri asıl fiile yeterlilik ihtimal, tezlik, devamlılık, yaklaşma gibi anlamlar kazandırır. Bu fiillerin tamamı seçtiğimiz metinde yeterlik fiilidir.

Bugün bu kızcağızın başına gelen şey yarın da kendi çocuklarının başına *gelebilirdi*
17

Leman'ın annesi, şimdiye kadar hiç yüzünü görmediği bu kadın, kendisinden ne istemeye gelmiş *olabilirdi?* 18

İsterseniz bunu size ispat da *edebilirim* 22

Ona ancak para yardımında *bulunabilirim* 22

Fakat, bu vak'adan sonra nasıl burada *kalabilirim* 24

Bir erkek, bu kadar hakir bir zamanda karısından daha ne *bekleyebilirdi?* 46

Seninle annemi nasıl olsa *mesut edebilirim* 47

Sen, her şeye rağmen iyi ve gayretli bir erkeksin; biraz gayret edersen umarım ki karına meram *anlatabilirsin*. 76

Hayriye Hanım, kendisine itaat etmek istemediği takdirde çocuklarından herhangi biriyle yaşamaya *gidebilirdi* 76

Bu Tahsin Bey, pek öyle rezil, dolandırıcı bir şey değilse ve karısını besleyecek kadar para kazanabiliyorsa pekala bir damat *olabilirdi*. 78

5.1.3.Anlamca Kaynaşmış (Deyimleşmiş) Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiiller bir isim ve bir fiil unsurundan meydana gelir. İsim başta, fiil unsuru sonda bulunur. Unsurlarından biri veya hepsi kendi sözlük anlamının dışında kullanılan birleşik fiillerdir. Bunlardan bir kısmı deyimleşmiştir.

Başkaları, müdürle Leman arasındaki münasebeti şüphesiz çoktan sezinlemişler, bu işte onun da parmağını görerek haksız yere *günaha girmişlerdi*. 19

Gönlünü almaya çalışıyordu 24

Rica ederim, müsaade edin, ben de söyleyeyim, diye *sözünü kesmek* istiyordu 25

Bunun için esnafla laubali olmak onlara kah aksilik, kah *dalkavukluk etmek* lazım geliyordu. 43

Çocuklarla beyhude yere *yüz göz olmaktan* başka bir netice vermeyecekti.50

Fakat kadıncağız, artık *ipin ucunu kaçırmıştı* 69

Bütün ev halkı *barış görüş oluyor* 69

Karımın ölümünden sonra ev *altüst oldu* 74

Hayriye Hanım, odaları son bir defa *altüst ederek* kızına üç beş parça eşya bulmak istedi. 75

Gelip gidenler arasında sözü sohbeti yerinde görünen birkaç erkeği haftalarca *göz hapsine aldı* 77

Fakat neticede hiç birini bir türlü *gözü tutmadı* 77

Ali Rıza Bey, yüzsüzlüğün bu derecesini aklına sığdıramayarak *dili tutuldu*.110

6.UNVAN GRUBU

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur.²¹ Metnimizde unvan grubu fazla görülmemektedir. Yalnızca “hanım, bey” unvanları kullanılmıştır

²¹ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 25

İhtiyar bir odacı, *Ali Rıza Bey'in* yanına geldi 16

Leman Hanım'ın annesi imiş, dedi 16

Müdür *Muzaffer Bey*, baştan çıkarmış 18

Sermet Bey memurluk hayatında doğruluğu ve namusu ile şöhret almış bir adamdı 44

İhtiyar adam, bu bozgunu evvela *Hayriye Hanım'dan* bilmiş 46

Tahsin Bey isminde ellilik bir adam 74

Bunlardan en iyisi *Nazmi Bey* isminde genç bir doktordu 105

Abdülvehhap Bey, zengin olduğu kadar da insaniyetli bir adam görünüyordu 107

Ali Rıza Bey'i pek sevdiği için eğer küçük kızı *Necla Hanımı* verirse memnuniyetle kabul edermiş 109

7.SAYI GRUBU

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur.²²

Sayı grubu metnimizde az kullanılan gruptardandır. Sayı grubunun metnimizde daha çok sıfat tamlamalarında sıfat görevi yaptığını gördük

7.1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SAYI GRUBU

7.1.1.Sayı Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Birkaç saat evvel hamal gibi kavga ve küfür eden ağızlar olduğuna inanmak için de *kırk şahit* lazımdı.⁷⁷

Tahsin Bey ismindeki bu adam *kırk yaşlarında* vardı.⁷⁸

7.2. SAYI GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

7.2.1.Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

Ali Rıza Bey'in *on*, *on iki sene* evvel vilayetlerden birinde tanıdığı 16

Yirmişer, *yirmi ikişer yaşında* terbiyesiz, cahil, küstah mahalle çocukları... 71

²²Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 29

Bu, *yirmi sekiz yaşlarında* ağırbaşlı, asil çehreli bir çocuktü 78

Bu, Çamlıca' da yazı geçiren bir aileye misafir gelmiş *kırk beş yaşlarında* bir Suriyeli idi. 106

Kendinden *yirmi beş yaş* büyük olan kocasını nasıl olsa avucunun içine alacak, istediğini yaptıracaktı.107

8.EDAT GRUBU

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından kurulan kelime grubudur. ²³

Metnimizde “gibi, kadar, için, ile, evvel, sonra, göre, başka, rağmen, üzere, beri,doğru, karşı,” vb. edatlarla kurulan edat grupları kullanılmıştır. “İle, kadar, için, gibi ve sonra” edatları ile kurulanlar metnimizde en çok kullanılan edat gruplarıdır. Bu gruplar cümlede zarf tümleci ve yüklem olarak, kelime grupları içinde sıfat ve isim olarak görev yapmaktadır.

8.1. EDAT GRUBU OLUŞTURAN EDATLAR

8.1.1. “Gibi” İle Kurulan Edat Grubu

Herkes, *kendisi gibi* vurdumduymaz değildi 19

Aksi gibi o gün şirketin en gaileli bir günü idi 20

Odası *arı kovanı gibi* işliyordu 20

O, bilakis çarpışmaya hazırlanan bir *adam gibi* sert bir tavır alıyor 21

Ali Rıza bey'e bir *kırbaç gibi* tesir etti 22

Leman gibi bir maceradan arta kalmış bir kızı 23

Zannettiğiniz gibi o kıza değil, kendi çocuklarıma üzülyorum 24

Leman'ın *anası gibi* benim ve benim çocuğumun 25

Devede *kulak gibi* kalıyordu 42

²³ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 21

- Bizi *limon gibi* sıkıp suyumuzu aldıktan sonra 42
- Kendi gibi*, onlara da için için acıyordu 42
- Göğsünden ittiği gibi* zerzevat küfelerinin içine yuvarlamıştı 43
- Bir *salgın gibi* kasıp kavuruyordu 43
- Yangından *kaçar gibi*, kendilerini evden dar atıyorlar 43
- Başladığı zaman *ölecek gibi* olmuştu. 43
- Öteki *tekaütler gibi* değildi 44
- Herkes gibi* Ali Rıza bey de adama evvela ehemmiyet vermiş 44
- Evde *oluk gibi* akan paranın membaini keşfedemeyecek derecede bunak değildi. 45
- Domuz gibi* her şeyi biliyordu 45
- Ona *eskisi gibi* inanmadığını açıkça gösteriyordu 45
- Ona *kinlenmiş gibi* göz göze gelmekten çekiniyorlar 46
- Karar vermiş gibi* inatçı bir tavırla 46
- Kendi ettiği *yetmiyormuş gibi* evlatlarını da zehirliyor 46
- Budala gibi* gururlanırdım 47
- Senin gibi* insan tasavvur edilir mi 48
- Herkesin kızı gibi* onlar da giymek ister 50
- Bağlarbaşı' ndaki *kendi gibi* ihtiyar ve çürük evi 66
- Kantocu kızlar gibi* boyanırlardı 67
- Öteki *çocukları gibi* değiştiğine 68
- Evde *su gibi* para sarf ediliyordu 69
- Su gibi* giden paranın membai kurumaya başladı 69
- Gazino büfecisi gibi* ihtisas sahibi olmuştu 70
- Hiç bir şey *olmamış gibi* gülüp eğlenmeye başlamalarıydı 70
- Çingene gibi* bir şey olmuşlardı 70
- Sansar gibi* tavan arasında dolaşacağına insan içine çık 70
- Oyuna çıkacak bir aktör gibi* köşede hazırlık yapıyordu 71
- Kollarını *kanat gibi* sallayarak koşuyorlar 71
- Birçok şeyler gibi* buna da tahammül etmeye mecburdu 71
- Hiç bir şeyin *farkında değil gibi*, bir köşeye sinip oturduğu halde 72
- Bütün haklarım gibi* babalık hakkımı da kaybettim 73
- Babasına acır gibi* oldu. 73

- Annem gibi, kardeşlerim gibi fakir düştük* 73
- Annem, koyun gibi nereye çeksen oraya giden bir zavallı* 73
- Yabancı gibi köşeye çekildin* 73
- Benim gibi bir insana çok bile* 74
- Fikret söylediği gibi iki hafta sonra Adapazarı'na gitti* 75
- Ben, bu evden bir hizmetçi gibi çıkıyorum* 75
- Sana kendi evladım gibi bakarım* 75
- Seni yine eskisi gibi seviyorum* 76
- Diyojen gibi ahlakına güvenilebilecek o iki halaskarı arıyordu* 77
- Bülbül gibi öten* 77
- Hamal gibi kavga ve küfür eden ağızlar* 77
- Prensler gibi yaşayacaktı* 106
- Baldızlarına da kendi gibi zengin ve değerli bir koca bulmayı va'detmişti.* 108
- Pervane gibi etrafında dönüyorlardı.* 108
- Fazilet, doğruluk gibi kelimelere o kadar susamıştı ki* 108
- Rüya içinde gibi dönerken* 108
- Yaprak gibi önüne katılıyorlar* 108
- Kılını kıpırdatmaya lüzum görmeden masal gibi dinliyor* 111
- Allah senin gibileri işte böyle tepetaklak yuvarlar* 112

8.1.2. “Evvel” İle Kurulan Edat Grubu

- On iki sene evvel vilayetlerden birinde* 16
- Bir sene evvel Üsküdar iskelesinde* 16
- Leman beş sene evvel babasını kaybetmişti* 16
- Leman on gün evvel: Adada bir arkadaşımın düğününe davetliyim* 18
- Birkaç ay evvel sekiz on lira bir zam görmüştü* 19
- Biraz evvel sizin bana söylediğiniz gibi* 23
- Sükunetle ve biraz evvelki karışıklığa mukabil* 24
- Biraz evvelki sözlerimi hatırlayınız* 24
- Karısı iki sene evvel kötürüm olmuştu* 44
- Her şeyden evvel kardeşlerimi yetiştirmeliyiz* 47
- Bir gün evvel saç saça, baş başa kavga edenler* 70

Biraz evvel kuliste itip kaktıkları ihtiyar bir aktörü 71
Birkaç saat evvel hamal gibi kavga ve küfür eden ağızlar 77
Bir sene evvel yaptırdığı iki kat elbisenin parasını 78

8.1.3. “Sonra” İle Kurulan Edat Grubu

Birkaç hafta sonra teessüfle gördü ki 17
Ali Rıza Bey, biraz sonra hakikati öğrenince 18
Kendine geldikten sonra kadını teselli etti 19
Temiz bir hayattan sonra bu da mı başına gelecekti 20
Biraz sonra ayakları suya erince birdenbire irkildi 21
Bekledikten sonra sözü rastgele bir yerinden kesti 21
Bu vak'adan sonra nasıl burada kalabilirim 24
Suyumuzu aldıktan sonra posamızı attılar diyorlardı.42
Biz bize kaldıktan sonra kolay 47
Biraz sonra davetliler birer birer sükün etmeye başlayınca 67
Fakat biraz sonra anladı ki şevket, yine eski şevket'tir 68
Rıza bey bunu anladıktan sonra oğluna daha çok acımaya başladı. 68
Bir gün sonra güle eğlene birbirlerinin tırnaklarını boyuyorlar 70
Fikret söylediği gibi iki hafta sonra Adapazarı'na gitti 75
Ali Rıza Bey, bunu söyledikten sonra, davetlere, eğlencelere paydos diyecek 76
Üstelik namusunu berbat ettikten sonra kaçmışlardı.78
Fakat biraz sonra başka bir rivayet çıktı 105
Leyla, o gittikten sonra anasının, babasının, kardeşlerinin boynuna sarılmış 108
Leyla, dansını bitirdikten sonra Necla'nın önünde durdu 108

8.1.4. “İçin” İle Kurulan Edat Grubu

Geçinmek için çok sıkıntı çekmişlerdi 16
Başka kimse tanımadığı için, eski bir aile dostu diye, ona koşup gelmişti 19
Vicdanınızın temizliğinden şüphe etmediğim için soruyorum 22
İnsanlığınızdan şüphe etmediğim için size soruyorum. 23
Bunun için size minnettarım 24

- Bunun için esnafla laubali olmak onlara kah aksilik, kah dalkavukluk etmek lazım geliyordu.* 43
- Kasap borçları için hapse girmeye hazırlanıyordu* 43
- Ali Rıza Bey'e kısa bir zaman için de olsa kendi dertlerini unutturuyordu.*45
- Ali Rıza Bey için ne güzel bir mektep olmuştu* 45
- Başka türlü göstermek için canını sıkıntıya sokmuyordu.*45
- İhtiyar baba için dünyada teselli ve saadet namına yalnız o kalmıştı.* 46
- Aksi bir cevap alacağını bildiği için ona hiç bir şey sormaya cesaret edemiyordu.* 48
- Bu yaşta çocuklar için güzellik en büyük tehlikedir* 49
- Aksi tesir yapmasından korktuğu için evde onları fevkalade okşamıştı.* 49
- Leyla ile Necla için fazla para sarf edildiğinden şikayet ettikçe* 49
- Leyla ile Necla'nın tuvaletleri için evin en zaruri masarifini kırpmaya başladı.* 49
- Onları memnun etmek için bizi ihtiyaç içinde kıvrandırmaya* 50
- Ayşe, pek küçük olduğu için Fikret yalnız sayılırdı* 50
- Fakat ilerimiz için tehlike görürsem ben de boş durmam* 50
- Onun için Ali Rıza Bey, evde seslerin titizleşmeye, yükselmeye başladığını işittiği zaman ya odasına kapanıyor* 50
- Herkes misafirler için hazırlanan sofradan bir, iki bisküvi, bir sandviç alır* 67
- Mümkün olduğu kadar az işitmek için kolunda bir kitap* 67
- Onlara hayırlı bir kısmet bulmak için* 68
- Sen, başka bir zamanın adamı olduğun için bunların ne kadar tabii ve zaruri olduğunu görmüyorsun.* 68
- Bu müdafaalar bu zaafa bir mazeret göstermeden başka bir şey için değildir.* 68
- Gitmesine mani olmak için şimdilik bundan başka çare de görmüyordu.*71
- Sırf gafil kız çocuklarını kandırmak için aileler içine sokulmuş ihtiyar tilkiler...*72
- Yalnız ara sıra kavga etmek için dışarı çıkan Fikret* 72
- Karar verdiğim için belki bana kızarsın* 72
- Onun için neye bu kız bir kere sormadan böyle iş tutmuş* 73
- Senin için fazla yaşlı değil mi?* 74
- Asıl bunun için istiyorum ya* 74
- Sokakta birkaç kuruş için esnafla boğaz boğaz gelmeye*76
- Ne kadar az benzediğini anlamak için fazla yorulmaya da lüzum yoktu.* 77

- Küfür eden ağızlar olduğuna *inanmak için* de kırk şahit lazımdı.77
- Karılarını *memnun etmek için* ne fedakarlıklar yapmıştı 78
- İşittiklerinin hiç olmazsa yüzde sekiz, onunun *doğru olmaması için* de sebep yoktu.78
- Onun için* ihtiyar adam, misafirini sonuna kadar dinlemiş 78
- Bir zaman için* tekrar Ali Rıza Bey'in eline geçti 105
- Birçok *genç kız için* de Mısırlı, Suriyeli demek 106
- ev denecek halde olmadığı için damadın misafir kaldığı köşkte 107
- Benim için* zahmete girmeyin 107
- Satılmış olduğu için-* şimdi daha fakirane bir şekilde misafir odasına kurulmuştu 107
- Dinden ahlaktan *bahsettiği için* Hayriye Hanım da artık politikayı değiştirmişti 107
- Mesut olmak için* de önünde uzun bir hayat vardı 107
- Bunun için* Necla ile Ayşe onu yere, göğe koymuyorlar 108
- Felaketten kurtarmak için* gökten indirdiği 108
- Yanında *ağır durmak için* kendisini zor zapteden Leyla 108
- Yer *müsait olmadığı için* kaçamadı 109
- Ali Rıza Bey'i pek *sevdiği için* eğer küçük kızı Necla Hanımı verirse memnuniyetle kabul edermiş!109
- Körpe ve güzel *bulduğu için* bunu bırakıp 110
- Necla'yı almak için* icat edilmiş bir bahane idi 110
- Ali Rıza Bey için* en doğru hareket bu adamın nişan yüzüğüyle birkaç hediyesini 110
- Şimdi, *onun için* düşünmeye değer bir tek mesele vardı 111
- Bir insan için* bundan tabii bir şey olamazdı.112
- Zaten bu, *onun için* pek zor bir fedakarlık da değildi.112
- Galip insanlar için* iyi ve merhametli olmak ne kolay ve şık bir jesttir 112

8.1.5. “İle” İle Kurulan Edat Grubu

- Merhamet ve istihza ile* söylemişti 23
- Büyük bir intizam ile* söylemeye başladı 24
- Bir daha kimse ile* çarşıya çıkmamaya tövbe etmişti. 43
- Elinde bir bohça ile* kahveye gelirdi 44
- Bir mum ile* tavan arasına çıkardı 67

Vücutlarının görünecek yerlerini *kolonya ile silerler* 67
 Hayriye Hanım, *bu bahane ile* Ali Rıza Bey'i misafirlere çıkarmaya da başladı 70
 Bir gece *bir bahane ile* babasını dışarı çektii 72
 Ali Rıza Bey, acı bir *gülümseme ile* 72
 Seni *vasıta ile* mi istedi? 74
 Evinde *çoluğu çocuğu ile* dalaşmaya da öyle alışmıştı 76
 Bir gece Leyla ile evlenmek fikrinde olduğu söylenen bir *komisyoncu ile* konuştu. 78
Her vesile ile 107
 Necla'yı eniştesinin yanına *başörtüsü ile* çıkarmaya bile çalışmıştı 107

8.1.6. “Kadar” İle Kurulan Edat Grubu

Şimdiye kadar hiç yüzünü görmediği bu kadın 18
Şimdiye kadar dört duvar arasında yaşamış bu saf ve cahil kadın 19
 Saçlı sakallı *idare adamı kadar* inanmak istemedi 19
Bu kadar temiz bir hayattan sonra 20
 İcap ederse *karanlığa kadar* beklemeğe karar verdi.20
 O gün *akşama kadar* çalışmadı 20
 Gün *batıncaya kadar* çalışırdı. 20
Büyüttüğünüz kadar fevkalade bir şey değildir. 22
 Leman, ne de olsa *parmak kadar* bir kız çocuğu ki 23
Mümkün olduğu kadar yardım edeceğim.23
Ne kadar güzel kalplisiniz. 24
Gece yarısına kadar kahvede oturuyorlar 43
Şimdiye kadar hiç şikayetsiz katlanmışlardı 43
Şimdiye kadar en çok neden korkmuşlarsa ona uğramışlardı.43
 Bu, *bir derece kadar* doğru idi 44
 Kim bilir *ne kadar* çocuğun canını yakmıştı!...44
 Zaten *bu kadar* temiz giyinmesinin sebebi de bundan başka bir şey değildi 45
 Bir erkek, *bu kadar* hakir bir zamanda 46
 En acı titizliklere *hak kazanacak kadar* yorulup asabileştiği halde 46
 Göreceksin *ne kadar* iyi olacağız 47
Bu kadar güzel kızları mümkün değil 49

- Fikret, *o vakte kadar* küçük kardeşlerine kendi çocukları gözüyle bakmıştı 50
- O zaman kadar* surat asmalar 50
- Masrafi karşılayacak kadar* para kazanıyor muydu? 69
- O kadar* çırpındım 73
- Şimdiye kadar* evlenmemiş mi? 74
- İki haftaya kadar* Adapazarı'na gideceğim.74
- Kimsenin *Adapazarı'na kadar* kendisine refakat etmesine razı olmadı...75
- Yalnız kalınca iş *bir dereceye kadar* daha kolaylaşırdı 75
- Kanaatini müdafaada *eskisi kadar* aciz kalmayacağını gayet iyi anlıyordu. 77
- İçyüzün dışyüze *ne kadar* az benzediğini anlamak için fazla yorulmaya da lüzum yoktu 77
- Bir *ev geçindirecek kadar* para kazanan her hangi biriyle karşılaşınca tereddüt etmemeli...78
- Halbuki kendisi *ne kadar* iyi bir adamdı 78
- Karısını *besleyecek kadar* para kazanabiliyorsa pekala bir damat olabilirdi. 78
- Ali Rıza Bey'i *sekiz, on gün kadar* meşgul etti. 79
- Leyla ile Necla'nın bu sıkıya *ne kadar* tahammül edecekleri kestirilemezdi 105
- Onlara *dört ay kadar* bir zaman dünyayı unutturdu.105
- Sinemalardaki o alnında *findık kadar* pırlantalar parlayan 105
- Zengin olduğu kadar* da insanıyetli bir adam görünüyordu 107
- Nişanlılar, *eylül sonunda kadar* İstanbul'da kalacaklar 107
- Lazım geldiği kadar* emniyet duymuyor 108
- İnanmaya *o kadar* muhtaçtı ki 108
- Kelimelere *o kadar* susamıştı ki 108
- Ümit ve para *ne kadar* değiştirmişti 108
- Bir hafta kadar* eve uğramadı 109
- Zaten pek *o kadar* ehemmiyeti yoktu ya 111
- Çocuklarının *bu kadar* düşmüş, bayağılaşmış olmalarına hiçkıra hiçkıra ağlıyordu. 112

8.1.7. “Berî” İle Kurulan Edat Grubu

Leman, *sekiz, on günden beri* şirkette görünmüyordu 17

Ali Rıza Bey, *saatlerden beri* hazırladığı nutku birdenbire unutmuştu. 21
 Karşısındaki insan, *senelerden beri* yaptığı hayalden büsbütün başka bir insandır 21
 Zaten *öteden beri* iktisada son derece riayet eden bir kadındı 46
Senelerden beri hasretini çektikleri asri hayata nihayet kavuşmuşlardı 66
 Ali Rıza Bey, *küçük yaşlarından beri* kurduğu hülyaları düşünüyordu. 74
 Leyla, kardeşinin bu hareketine *gündüzden beri* içerliyordu 112

8.1.8. “Doğru” İle Kurulan Edat Grubu

O yana doğru sürüklenip gidiyorlardı 108

8.2. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN EDAT GRUBU

8.2.1. Edat Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Bu yaptıklarımız sırf onlara hayırlı bir *kismet bulmak için* 68
 Bu müdafaalar bu zaafa bir mazeret göstermeden *başka bir şey için değildir.* 68
 Dilsiz ve ümitsiz elemden biraz rikkate *gelir gibi oldu.*75

8.2.2. Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Yaptıklarından *utanır gibi* görünürdü. 17
 Keşke Leman, bu felakete uğrayacağına *namusu ile* ölseydi 18
 Elleri *sıtma tutmuş gibi* titriyordu 18
 Annesine her şeyi *olduğu gibi* söylemiş 18
Bu dünyada emsali bulunmayacak kadar başka bir insansınız 22
 Göreceksin *ne kadar* iyi olacağız 47
Bir dereceye kadar- hatırını sayıyorlardı 50
Mümkün olduğu kadar az işitmek için 67
Zannettiğin kadar korkulacak bir şey yok 68
Akşamlara kadar kim bilir nerelerde ne şekilde didişip uğraşiyor 68
İki haftaya kadar Adapazarı'na gideceğim 74
Karımın ölümünden sonra ev altüst oldu...74
 Misafirini *sonuna kadar* dinlemiş 78

8.3. EDAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

8.3.1. Edat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

Şimdiye kadar gördüğü güzel muamele 21

Leman zannettiğiniz gibi masum bir kız değildi 22

Leman gibi şüpheli bir kızı 23

İsteddiği gibi bir cevap 23

Namusu ile şöhret almış bir adam 44

Şevket, ölesiye çalışmak pahasına da olsa bu *korkunç masrafi karşılayacak kadar* para kazanıyor muydu? 69

9. KISALTMA GRUPLARI

“Bunlar kelime gruplarının ve cümlelerin kısalması, yıpranması sonucunda ortaya çıkan kelime gruplarıdır. Bazı kısaltma grupları ise kuralsızdır, klişeleşme esasına dayanırlar. Sayıları çok değildir: günaydın, el ele, ileri marş, baş üstüne, baş başa gibi. Bazı kısaltma grupları ise kurallı olup, aşağıda gösterileceği üzere kendi müstakil adlarıyla adlandırılırlar. Bunlar, kısaltılmış bir isim-fiil veya zarf-fiil gruplarıdır ve hepsinin arkasında zikredilmemiş, düşmüş bir olan veya olarak fiili vardır.”²⁴

“İsim grupları yönelme, bulunma veya uzaklaşma halindeki isimlerin bir isme ya da sığata gelmesiyle oluşurlar. Bu gruplar genellikle isim fiil, sıfat fiil, zarf fiil veya cümlelerin kısalması veya kalıplaşması biçimleridir. Bu bakımdan bunlara “kısaltma grubu” da denilebilir. Burada çekim eki almış isim belirten göreviyle kendinden sonra gelen bir sıfat, bazen de bir isimi belirtmektedir. Bu belirtmede de, iki isim söz içinde kalıplaşmaya uğrayarak birleşik kelimeler oluşturmaktadırlar. Bu gruplar cümlede sıfat ve zarf olarak kullanılırlar ve daima ayrı yazılırlar.”²⁵

²⁴ Mustafa ÖZKAN, *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, sf. 571

²⁵ Mustafa ÖZKAN, *Tarih İçinde Türk Dili*, sf.195

“İsnat, yükleme, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma, vasıta grubu başlıkları altında incelediğimiz bu kısaltma gruplarının ortak özelliği, iki isim unsurundan meydana gelmeleri ve vurgunun ikinci unsur üzerinde bulunmasıdır.”²⁶

9.1. İSNAT GRUBU

Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grubudur. İsnat grupları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılabilir.

Bağırarak, *canı yanan* insanların en iptidai bir hakkı idi. 112

9.2. YAKLAŞMA GRUBU

Birinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grubudur. Yaklaşma grupları, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre zarf tümleci ve yüklem olabilmekte; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.

Bu kızcağızın *başına gelen şey* yarın da kendi çocuklarının başına gelebilirdi 17

9.3. BULUNMA GRUBU

Birinci unsuru bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grubudur. Bulunma grubu metinlerimizde az sayıda geçmektedir.

Bunu *ikide birde* başına kakması, her yaptığına karışması doğru olamazdı. 17

İkide birde gözlerini siliyordu 20

Günün ihtiyaçları karşısında *devede kulak* gibi kalıyordu 42

Birkaç *günde bir* gelininden, damadından dayak yer 44

İşittiklerinin hiç olmazsa *yüzde sekiz*, onunun doğru olmaması için de sebep yoktu 78

Binde bir insana nasip olmayan büyük ikramiye ona vurmuştu 106

²⁶Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 35

9.4. UZAKLAŞMA GRUBU

Birinci unsuru uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma grubudur. Çıkma grupları, içinde bulunduğu cümlelerin özelliğine göre yüklem olmakta; ayrıca, başka kelime gruplarının yapısına da katılabilmektedir.

Leman *sekiz on gündən beri* şirkette görünmüyordu 17

Kadın, *birdenbire* cevap vermedi 18

Ali Rıza Bey, *saatlerden beri* hazırladığı nutku *birdenbire* unutmuştu.21

Senelerden beri yaptığı hayalden büsbütün başka bir insandır 21

İhtiyar adam hayır demekle davasını *birdenbire* kaybetmiş olacaktı 23

Bunlar, *geçinme cihetinden sıkıntı çeken* ihtiyarlardı 42

Zaten *öteden beri* iktisada son derece riayet eden bir kadındı 46

Senelerden beri hasretini çektikleri asri hayata nihayet kavuşmuşlardı 66

Kadıncağz, artık ipin ucunu *iyiden iyiye* kaçırmıştı 69

Günden güne bozulan sıhhatinin de belki büyük bir payı vardı 76

Ev, *baştan başa* sevinç içinde idi. 105

Evlattan saadet çok boş bir hayaldir 109

Fakat Abdülvehhap Bey'den bu haber gelir gelmez hakikati *birden bire* anladılar.110

9.5.YÜKLEME GRUBU

Birinci unsuru yükleme hâli eki taşıyan kısaltma grubudur. Bu grup seçili metnimizde bulunmamaktadır.

9.6.VASITA GRUBU

Vasıta ekli bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur. Bu grupta birinci unsur vasıta eki taşır. İkinci unsur bir vasıf ismidir.

Annesiyle beraber Fındıklı'da oturuyordu 17

Görünüşte hala ona *hürmetle muamele* eden bu insanlar 20
 Buna mukabil akşamları *herkesle beraber* şirketten çıkmaz 20
 Bana daima nezaketle, *hürmetle muamele* ettiniz.24
 Kızlar, *yengeleriyle beraber* saatlerce söküük dikerler 67
 Necla'nın *evlenmesiyle biten bir vak'a* 105

10. BİRLEŞİK İSİM

Bir nesnenin özel adı olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur. İki ve daha fazla kelimeli bütün şahıs adları birleşik isimdir. Unvan unsuru başta isim unsurunun sonda olduğu gruplar da birleşik isim grubudur. Tamlananı özel isim olan sıfat tamlamaları zamanla bir şahsa ad olmak üzere birleşik isim grubuna dönüşebilir. Sıfat tamlamasında başta bulunan vurgu, birleşik isim grubunda ikinci unsur üzerine kayar.²⁷

Metnimizdeki birleşik isim sayısı çok azdır.

10.1. BİRLEŞİK İSMİN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

10.1.1 Birleşik İsmi Bağlama Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması
Ali Rıza Bey'le Hayriye Hanım tam bir hafta 110

10.1.2. Birleşik İsmi İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması
Ali Rıza Bey'in teessürü bir çapkının kızı mahvetmesinden değil 18
Ali Rıza Bey'in fikrine göre, müdür, kendi getirdiği ve himaye ettiği bir kıza sataşmakla doğrudan doğruya onun namusuna kastetmiş oluyordu 19
 Gözlerini *Ali Rıza Bey'in gözlerine* dikerek adamcağızı büsbütün şaşırtıyordu.21
Ali Rıza Bey'i yakan ateşi şimdilik yalnız o, anlıyordu 46
Ali Rıza Bey'in ibadeti oğlunu düşünmekti 47
Abdülvehhap Bey'in kulağına çalınacak diye ödü kopuyordu. 107

²⁷Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 26

Ali Rıza Bey'in evi artık ev denecek halde olmadığı için 107

*Ali Rıza Bey'in fukaralığını ayıplamıyor.*107

Abdülvehhap Bey'in yanında ağır durmak için kendisini zor zapteden Leyla 108

10.1.3.Birleşik İsmi Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

Fukaralık; *Ali Rıza Bey için* ne güzel bir mektep olmuştu 45

Ali Rıza Bey'in Bağlarbaşı'ndaki kendi gibi ihtiyar ve çürük evi 46

Ali Rıza Bey için en doğru hareket bu adamın nişan yüzüğüyle birkaç hediyesini 110

10.1.4.Birleşik İsmi Sıfat Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması

Bunlar, hiç bir zaman *Ali Rıza Bey'in ağır tabiatına* uyacak şeyler değildi 43

11.İSİM-FİİL GRUBU

Bir hareket ismi ile on bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur.²⁸

Fiil kök veya gövdesine “-mak, -ma, -ış ” eklerinden biri getirilerek hareket isimlerinin yapıldığı kelime çeşidine isim-fiil (matar) denilir. Bir isim-fiil ve buna bağlı öğelerin oluşturduğu kelime grubuna” isim-fiil grubu” denir. "isim-fiil, grupta yüklem olur, gruptaki diğer öğeler özne, nesne, yer tamlayıcısı veya zarf tümleci olabilir. İsim-fiil grubu cümlede genellikle özne, nesne, yer tamlayıcısı görevlerinde bulunur.

11.1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN İSİM-FİİL GRUBU

11.1.1.İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Karşılıklı atışmalar başladı 50

²⁸Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf 17

11.1.2.İsim-Fiil Grubunun Yüklemler Olarak Görev Yapması

Bey, bir kadın gelmiş, seni *görmek istiyor* 16

Tehlikelerden onu *korumak istiyordu*. 17

Ali Rıza Bey'e, *inme iner gibi oldu*.18

Evet, bu korkunç bir *aldanıştı* 21

Leman, ne de olsa parmak kadar bir kız çocuğu ki...diye bir şeyler *söylemek istedi*.

22

Hocam, rica ederim, müsaade edin, ben de söyleyeyim, diye *sözünü kesmek istiyordu*

25

Ali Rıza Bey'in en büyük karı yeni arkadaşlarından ucuz alışveriş usulleri *öğrenmek olmuşt*. 42

Her şeyi hakiki rengiyle, hakiki çehresiyle *görmeye başladı*.45

Kızlara *koca bulmak lazım* 70

11.1.3.İsim-Fiil Grubunun Nesnelere Olarak Görev Yapması

Genç kızın açıkça halini söylemesi Ali Rıza Bey'e dokundu. 16

Bu zavallı insanlarla beraber kendi namusunu da temizlemek lazım geliyordu.19

Bana *bu kızla evlenmeyi* teklif ediyorsunuz 22

Ali Rıza Bey'in en büyük karı yeni arkadaşlarından *ucuz alışveriş usulleri* öğrenmek olmuşt. 42

İyi bir mimar olmak isterdim 47

Büyüme, para kazanmak, şöhret kazanmak isterdim 47

İki yetişmiş evladın geceli gündüzlü ağladığını görmek dayanılır şey miydi? 49

11.1.4.İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

İçap ederse karanlığa kadar *beklemeğe* karar verdi. 20

Zaten ümitsiz olan bu davayı kaybetmeyi *yalan söylemeye* tercih etti 22

Bunlar, *geçinme cihetinden* sıkıntı çeken ihtiyarlardı 42

12.SIFAT-FİİL GRUBU

Bir sıfat fiille buna bağlı öğelerden oluşan bu kelime grubuna “sıfat-fiil grubu” veya “partisip grubu” da denir. Sıfat-fiiller “-an, -ası, -ar, -maz, -dık, -acak, -

mış” ekleriyle elde edilir. Sıfat-fiil grubun sonunda bulunur ve ana unsurdur, grupta yüklem görevi yapar. Bütün cümle unsurlarını alabilir.

“Partisiplerin asıl isimlerden farkı nesneyi hareketine göre algılandırması, onu asıl varlığı ile şu veya bu kalıcı vasfıyla değil hareketi ile ifade etmesidir. Yani partisip hareket halinde bulunan nesnelere için kullanılan, hareket halindeki nesneyi ifade eden kelimedir.

Birer fiil şekilleri olarak nesnelere hareketleriyle ifade eden partisiplerde hareket ifadesinden başka zaman ifadesi de vardır. Yani hareketin hangi zamana ait olduğunu da gösterir. Şu halde partisipler zaman ve hareket ifadesi taşıyarak nesnelere karşılayan fiil şekilleridir. Partisipler isim çeşidi bakımından isim ve esas itibarıyla vasıf isimleri olduğu için bilhassa sıfat olarak kullanılırlar.”²⁹

Bir sıfat fiil ile bu sıfat fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur.³⁰ Kelime grupları içinde de sıfat tamlamasının sıfat unsuru olmuştur.

Sıfat-fiil grubu metnimizde çok kullanılan gruplardan biridir. Bu grup cümle ve kelime grupları içinde isim ve sıfat olarak görev yapmaktadır.

12.1. CÜMLEDEKİ GÖREVİ YÖNÜNDEN SIFAT-FİİL GRUBU

12.1.1 Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Benim tanıdığım Muzaffer Bey, insan bir çocuktur 19

İlk zamanlarda hesapsız, kitapsız su gibi giden paranın membaı kurumaya başladı 69

Evin üst katındaki bir odada kendi kendine yaşayan, yalnız ara sıra kavga etmek için dışarı çıkan Fikret, bir gece babasını yanına çağırdı. 72

Necla'nın kardeşine bu ağır hakareti reva gören insanla evlenmesi çok çirkin düşerdi. 111

Canı yanan insanların en iptidai bir hakkı idi 112

²⁹ Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi*, 1985, sf.333

³⁰ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 13

12.1.2.Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Bunlar, geçinme cihetinden *sıkıntı çeken ihtiyarlardı* 42

Zaman zaman içindeki ümitsizlik *dayanılmaz bir dereceye çıktı* 47

Annem, koyun gibi *nereye çeksen oraya giden bir zavallı* 73

12.1.3.Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

*Bugün bu kızcağızın başına gelen şey yarın da kendi çocuklarının başına gelebilirdi.*17

Ali Rıza Bey, saatlerden beri *hazırladığı nutku* birdenbire unutmuştu.21

Menfaatiyle oynatacak adamlardan değildi 21

Hatta *doğacak çocuğun babası olduğum* da şüpheli idi 22

Bu çocukta *için için anlaşılmaz bir şeyler* geçiyordu 45

Ali Rıza Bey'i *yakan ateşi* şimdilik yalnız o, anlıyordu 46

Son zamanlarda *karısıyla çıkan kavgaları* birçoğu bu yüzdendi 49

O vakit de *yine bitip tükenmez hazırlıklar sebebiyle* akşam yemeklerine vakit kalmazdı.67

Ne bu yaşayış tarzını, *ne evlerine girip çıkan insanları*, o da beğenmiyor 68

Şevket, ölesiye çalışmak pahasına da olsa bu korkunç masrafı karşılayacak kadar para kazanıyor muydu? 69

Darılıp bir köşeye çekilecek zaman değildi 71

Aman şu *bulunmaz Hint kumaşını bana isteyin!* diye görücü göndermedi 74

Ağlayarak boynuna sarılmak isteyen annesini sinirli bir hareketle göğsünden itti...75

Elbiselerinin sökülen yırtılan yerlerini dikmeye üşenerek iğnelerle tutturuyorlar 77

Ara sıra Ali Rıza Bey'in *içine gelen korku* doğrudu.110

12.1.4.Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Sonra müdürün *bu meseleyi namuslu bir adama yakışacak tarzda halledeceğinden* şüphe edemiyordu.20

Hayriye Hanım, artık şimdi *bütün bütün yanına varılmaz* bir hale gelmişti.48

Herkes misafirler için hazırlanan sofradan bir, iki bisküvi, bir sandviç alır, 67
 Çok kere oturduğu yerde sönen mumun önünde uyuyup kalan Ali Rıza Bey 67
 Ara sıra kapıya gelen alacaklılara kendisini yok dedirtiyordu.69
 Uçan kuştan imdat umacak hale gelmiş olan Ali Rıza Bey'e sirayet etti. 106

12.2. SIFAT-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ DURUMU

12.2.1.Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

Ali Rıza Bey'in *on, on iki sene evvel vilayetlerden birinde tanıdığı* bir orman müdürünün kızı idi. 16

Ali Rıza Bey, *saatlerden beri hazırladığı* nutku birdenbire unutmuştu.21

Hatta *doğacak çocuğun* babası olduğum da şüpheli idi 22

İlk zamanlarda *hesapsız, kitapsız su gibi giden* paranın membaı kurumaya başladı 69

Gelip gidenler arasında *sözü sohbeti yerinde görünen* birkaç erkeği haftalarca göz hapsine aldı 77

Nasıl ki yine o gecelerde *bülbül gibi öten, etrafa iltifat ve nezaket saçan* ağızların birkaç saat evvel hamal gibi *kavga ve küfür eden ağızlar* olduğuna inanmak için de kırk şahit lazımdı.77

Eskiden gece davetlerine mahsus olarak *sofaya konulan* dekor -bu eşyadan birçoğu satılmış olduğu için- şimdi daha fakirane bir şekilde misafir odasına kurulmuştu 107

Eğlencede *gözü olmayan bir eski zaman kızı* rolü oynuyordu.107

13. ZARF-FİİL GRUBU

Bir zarf fiil ile bu zarf fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur. Grubun ana unsuru zarf fiildir.³¹

³¹ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 15

Fiil kök veya gövdelerine “-kan/-ken , -arak/-erek , inca /-ince, -ıp/-up,-madan/-meden” gibi eklerden birisinin getirilmesiyle yapılan bir zarf-fiil ve ona bağlı unsurlardan oluşan kelime grubudur. “Gerindium grubu” da denir. Grupta diğer öğeler de bulunabilir. Zarf fiil grubun yüklemi olsa bile yargı bildirmez.

Bu grup cümlede zarf tümleci olarak görev yapmaktadır.

13.1. ZARF-FİİL GRUBU OLUŞTURAN EKLER

13.1.1.“-ken” Eki

Genç kız, onu *dinlerken* hak verir 17

Elbette velinimetler *dururken* bizim aylığımızı zammedilecek değil ya 19

Faziletten *bahsederken* evinde tüyler ürpertici kepezelikler oluyordu. 45

Daha ağzımı *açarken* işitecekleri şeylere inanmamaya evvelden karar vermiş 46

Ali Rıza Bey, bu maceraya *atılırken* en ziyade çocukları üstündeki nüfuz ve tesirine güvenmişti. 46

Oğlunun söz *söylerken* aldığı suçlu ve meyas tavrı 68

Eskiden idare meclisine *girerken* aldığı ciddi vaziyetle içeri girince 71

Fikret, titiz, acı bir tavrıyla bu izahatı *verirken* Ali Rıza Bey, küçük yaşlarından beri kurduğu hülyaları düşünüyordu. 74

Evden *çıkarken* kardeşlerine veda etmedi 75

Hayriye Hanım, sofrayı *süpürürken* yere düşmüş bir kağıt parçası bulmuştu. 78

Rüya içinde gibi *dönerken* Ali Rıza Bey'in gayri ihtiyari gözleri yaşarmıştı.108 odadan çıkarken düşünüyordu 109

Fakat bir akşam nişanlısıyla Çamlıca yolunda *gezerken* bunlardan kadınlı erkekli sekiz, on kişilik bir gruba tesadüf etti. 109

Nihayet dayanamadı, babasıyla *konusurken* ona taş atmaya başladı 112

Ayşe'nin kollarında dışarı *çıkarken* tekrar tekrar geri dönüyor 112

13.1.2. “-arak” Eki

Fazla *olarak* biraz da daktilografi öğrenmişti 17

- Ali Rıza Bey, bir gün *dayanamayarak* onu çıkışacak olmuştu 17
- Leman'a olan bütün kinini *unutarak* 18
- Kadın, *ağlayarak* cevap verdi 18
- Çılgın bir korku ve utanma içinde yüzünü *kapayarak*: Vah, vah,vah... diye dövünüyordu.18
- Her zamanki hürmetle ayağa *kalkarak* yanına oturttu 20
- İhtiyar adam, yerinden *doğrularak* 22
- Bir an gözlerini *kapayarak* düşündü 23
- İhtiyar adam, gözlerini yerden *kaldırmayarak* mahzun mahzun gülümsüyordu 24
- Ali Rıza Bey inatla başını *sallayarak* devam etti 25
- Fazla *olarak* da gece gündüz hasta kahrı çekiyordu 44
- Sakallarını *okşayarak* onu teselli ediyordu 46
- Ali Rıza Bey Leyla ile Necla namuslu birer kadın *olarak* yetişirlerse kafidir 49
- Hayriye Hanım, eteklerini toplayarak, kollarını *sıvayarak* mutfaktaki büfecilik vazifesine kapanır 67
- Çok kere yatmadan çantasını *alarak* sokağa çıkıyor 68
- Ondan ona *koşarak* yalvarıyor 69
- Kimi yemek masasını *taşıyarak* kabul salonunu hazırlıyor 70
- Hayriye Hanım'a gelince, o, yine kollarını *sıvayarak* mutfağa giriyor 70
- Bir kaşık siyah havyarı zeytin ve sardalya bağırsağıyla *kariştirerek* nefis havyarlar yapıyor 70
- Çıplak kollarını kanat gibi *sallayarak* koşuyorlar 71
- Ağlayarak* boynuna sarılmak isteyen annesini sinirli bir hareketle göğsünden itti...75
- Sade bir nikah *yaparak* Suriye'ye gideceklerdi. 107
- Ali Rıza Bey, yüzüzlüğün bu derecesini aklına *siğdiramayarak* dili tutuldu 110
- Ara sıra pencereden karanlığa *bakarak* saadetini düşünüyordu 111
- Şimdi ben onu başım, gözüm sadakası *olarak* sana bağlıyorum 112

13.1.3. “-inca/-unca” Eki

- Gün *batıncaya* kadar çalışırdı. 20
- İhtiyar memurun inadını kıramayacağını *anlayınca* 25

Gece, müşterilerin dağılmasına yakın uyku *bastırınca* ve gecenin ayazı romatizmalı ayaklarını sızlatmaya *başlayınca* kararını değiştirir 44

Biraz sonra davetliler birer birer sökün etmeye *başlayınca* Hayriye Hanım 67

Ali Rıza Bey, kızlarını, biraz evvel kuliste itip kaktıkları ihtiyar bir aktörü perde *açılınca* rol icabı öpüp koklamaya başlayan tiyatro kızlarına benzetiyor 71

Kızlara koca bulmak bahanesi ortadan *kalkınca* belki rezaletlere de bir nihayet verilirdi. 75

yalnız *kalmınca* iş bir dereceye kadar daha kolaylaşırdı. 75

para kazanan her hangi biriyle *karşılaşınca* tereddüt etmemeli...78

Zengin bir Arabın kendisini istediğini *duyunca* sevinçten çıldırır gibi oldu 106

13.1.4. “-ıp/-up” Eki

Fakat, nedense fazla *arayıp* sormak içinden gelmemişti. 17

Dün bir deri bir kemik halinde eve *getirip* bırakmışlar 18

Eski bir aile dostu diye, ona *koşup* gelmişti 19

Ağlaya ağlaya şirketten *çıkıp* gitti 19

Bir aralık Muzaffer'i hiç görmeden *çıkıp* gitmeyi de düşündü 20

Tesirlerine kendi de *dayanamayıp* ağlıyor 20

İhtiyar adam, onun kızaracağını, *ezilip* büzüleceğini ummuştu 21

Geceli gündüzlü *çalışıp* çabaladık; bizi limon gibi *sıkıp* suyumuzu aldıktan sonra posamızı attılar diyorlardı.42

Kavga, bu fakir tekaütlerin evini, bir salgın gibi *kasıp* kavuruyordu 43

Alacaklı esnaf ilk defa kapısı önünde *bağırıp* çağırmaya başladığı zaman ölecek gibi olmuştu. 43

En acı titizliklere hak kazanacak kadar *yorulup* asabileştiği halde terbiyesini bozmuyor babasının dizlerine *oturup* sakallarını okşayarak onu teselli ediyordu 46

İstediklerini *yedirip* giydirmesek olmaz 49

Babasının mütemadi telkinleri neticesinde *doğup* büyümüş bir duygu idi 50

Gizli *ayılp* bayılmalar 50

Çok kere oturduğu yerde sönen mumun önünde *uyuyup* kalan Ali Rıza Bey 67

O vakit de yine *bitip* tükenmez hazırlıklar sebebiyle akşam yemeklerine vakit kalmazdı.67

İhtiyar adam, bazen *kızıp* köpürüyor 67

Eve kapatılmış bir kızı bu zamanda kimse *arayıp* sormuyor 67

Ne bu yaşayış tarzını, ne evlerine *girip* çıkan insanları, o da beğenmiyor 68

Akşamlara kadar kim bilir nerelerde ne şekilde *didişip* uğraşıyor 68

Fakat onun yatağa girecek derecede hasta olduğunu kimse *görüüp* anlamıyor, karısıyla bir rahat yemek yemesine bile meydan vermeden önlerine *katıp* yine gece eğlencelerine sürüklüyorlardı 68

Françalaları *yarıp* peynir kırıntıları ve margarin yağıyla sandviçler dolduruyordu 70

Darılıp bir köşeye çekilecek zaman değildi 71

Mademki eve *gelip* gidenler arasında onlarla evlenmek fikrinde olanlar varmış. 71

Kızları onlarla teklifsiz *konusup* şakalaştıkça utancından kahroluyordu. 72

Ağacın yapraklarından biri böylece *kopup* gitmiş oluyordu. 75

Vakit geçirmeden Leyla ile Necla'ya hayırlı birer kismet *bulup* başından atmak. 75

Günlerce *düşünüp* üzülmeden en ehemmiyetsiz bir işe teşebbüs etmeyen eski mahcup, korkak Babıali efendisi değildi 76

Kendini bir işte son derece haklı görmeyince *bağırıp* çağırmazdı. 76

Yalnız eve *girip* çıkan, mütemadiyen kızlarının etrafında dolaşan erkekler arasında 77

Fakat bu düşkün zamanında bir şeye *sarılıp* inanmaya o kadar muhtaçtı ki 108

Çaresiz, *durup* konuştu 109

Necla'yı daha körpe ve güzel bulduğu için bunu *birakıp* ötekini almayı aklına koymuştu. 110

Bu dargınlık, sırf Leyla'yı baştan *atıp* Necla'yı almak için icat edilmiş bir bahane idi 110

Hiç *utanıp* sıkılmaya lüzum görmeden 110

Kardeşinin başındaki devlet kuşunun oradan *kalkıp* kendi başına konduğunu 111

Korkup çekinmeye lüzum görmeden 112

13.1.5. “- madan,-meden” Eki

Fakat yarım saat *geçmeden* yine eski münasebetsiz şakalara başlardı. 17

Vakit *geçirmeden* Muzaffer Bey'le görüşmek 19

Bir aralık Muzaffer'i hiç *görmeden* çıkıp gitmeyi de düşündü 20

- Ayağından çıkmış bir çorabı *yıkanmadan* bir daha giymezdi 44
- Çılgılık çılgılığa boğuşmalar içinde *durmadan* dans edilir 67
- Bu müdafaalar bu zaafa bir mazeret *göstermeden* başka bir şey için değildir.68
- Çok kere *yatmadan* 68
- Bazı sabahları, annesine masraf parası *bırakmadan* çıkıyor 69
- Hiç mukaddeme *yapmadan* 72
- Sana *danışmadan* böyle bir karar verdiğim için belki bana kızarsın 72
- Kuzum baba, bana acırsan bunların içinde bulunma! dedi ve cevap *beklemeden* kaçtı.72
- Onun için neye bu kız bir kere *sormadan* böyle iş tutmuş 73
- Hiç tereddüt *etmeden*: Beni alsın! dedim 74
- Günlerce düşünüp *üzülmeden* en ehemmiyetsiz bir işe teşebbüs etmeyen eski mahçup, korkak Babıali efendisi değildi 76
- Buna rağmen, Leyla, onu hiç *düşünmeden* üçüncü müşterisine feda etti 106
- Hiç utanıp sıkılmaya lüzum *görmeden* 110
- Kocasının bütün bu şeyleri iyice *düşünmeden* hayır demesi doğru olmazdı 111
- Hakikaten gün *doğmadan* neler doğuyordu 111
- Utanmadan* bize ahretlik kız muamelesi ettin 112

13.1.6. “-dıkça/-dukça ” Eki

- Yalnız onu bazen rezalet halini alan hoppalıklarının *gördükçe* 17
- Ali Rıza Bey, bir şey söylemek *istedikçe* cevap hazırды 70
- Genç kız, *oldukça* sert bir lisanla cevap verdi 109

İKİNCİ BÖLÜM

CÜMLE

Dilbilimciler cümleyi değişik gramer kitaplarında şu şekillerde tarif edilmiştir:

“Cümle, bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.”³²

“Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir.”³³

“Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği, tam olarak anlatmak için kurulan sözcük dizisine tümce denir.”³⁴

“Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır.”³⁵

“Bir yargıyı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eyleme veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisine tümce denir.”³⁶

“Cümle, içinde ya bir tek bağımsız hüküm, ya da yeteri kadar yan hükümle bir tek temel hüküm bulunan kelime dizisidir.”³⁷

“Bir maksadı, bir duyguyu anlatmak için kurulan kelime dizilerine cümle denir.”³⁸

³² Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi*, 1985 sf. 398

³³ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991 sf. 40

³⁴ Tahir Nejat GENÇAN, *Dilbilgisi*, 1991 sf. 51

³⁵ Tahsin BANGUOĞLU, *Türkçenin Grameri*, 2004 sf.522

³⁶ Vecihe HATİPOĞLU, *Türkçenin Söz Dizimi*, 1964

³⁷ Haydar EDİSKUN, *Yeni Türk Dilbilgisi*, 1985

³⁸ Kemal DEMİRAY, *Temel Dilbilgisi*, 1983 sf.201

“Bir duyguyu bir düşünceyi yargısal bütünlük içinde anlatan kelime dizisine cümle denir.”³⁹

“Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille birlikte kullanılan kelimeler dizisine cümle denir.”⁴⁰

Yukarıda da görüldüğü gibi çeşitli gramer kitaplarında yer alan cümle tanımları, araştırmacıların cümle kabullerinin farklı olmadığını göstermektedir. Bizim de yapacağımız tanım bunlardan pek farklı olmayacaktır: “Cümle, bir düşünceyi, bir duyguyu, bir olayı, bir haberi tam bir yargı halinde bildiren çekimli bir fiil veya ek fiille buna bağlı kelimeler dizisine denir.”

CÜMLELERİN SINIFLANDIRILMASI

Cümlenin yapı bakımından sınıflandırılması dilbilimciler tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Buna dayalı olarak kavram kargaşası yaşanmaktadır. Aynı şeyi anlatmak için farklı terimler kullanılmış, ayrı şeylerin aynı terimle karşılandığı da olmuştur.

Biz çalışmamızda yapısına göre cümleleri sınıflandırırken L. Karahan'ın Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri (1991) eserindeki sınıflandırmayı esas aldık.

1.1. BASİT CÜMLE

“İçinde isim veya fiil cinsinden bir yüklem bulunan, bir tek yargı taşıyan cümleye “basit cümle” denir.”⁴¹

“Başlı başına anlam bildiren ve hiçbir cümleye bağlı olmayan cümlelere basit cümle denir.”⁴²

³⁹ Rasim ŞİMŞEK, *Türk Dili*, 1993 sf. 227

⁴⁰ Tuncer GÜLENSOY, *Türkçe El Kitabı*, Ankara 2000 sf. 428

⁴¹ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991, sf. 59

“Yalnız bir tek düşünceyi anlatan söz dizisine “basit tümce” denir. ⁴³

“Bir bağımsız yargıyı başlı başına anlatan cümleye denir. ⁴⁴

1.2. BİRLEŞİK CÜMLE

Birleşik cümlelerin tanımında da farklılıklar vardır. Öncelikle araştırmacıların birleşik cümle tanımını göz atıp bu cümleleri nasıl sınıflandırdıklarına bakacağız. Sonra birleşik cümle türleri üzerinde duracağız.

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde girişik cümleye yer vermezken, birleşik cümleyi “şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle, iç içe birleşik cümle” diye üç grupta toplamıştır ⁴⁵

Gencan, “Tamlayan ve tamlan tümceciklerden kurulmuş söz dizisine birleşik tümce denir.” diyerek, içinde filimsi ve şart kipi bulunan cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmiştir ⁴⁶

Şimşek Türk Dili isimli çalışmasında “Birbirine görevce bağlı iki ya da daha çok yargıyı bir bütünlük içinde anlatan cümleye bileşik cümle denir.” diyerek bileşik cümle anlayışını dile getirmiştir. ⁴⁷

Banguoğlu, birleşik cümleyi, “Anlam ve şekil ilişkileri olan birden fazla yargının bir araya gelmesiyle kurulmuş cümleye birleşik cümle adını veriyoruz.” şeklinde tanımlamıştır. Yazar, filimsilerle kurulan cümleleri, eserinde “Karmaşık Birleşik Cümle” kısmında ele almış, “Tümleme Birleşik Cümle” kısmında ise “şart, ilinti zamiri ve bağlam cümlesi” ne yer vermiştir ⁴⁸

⁴² Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi*, 1993, sf.147

⁴³ Tahir Nejat GENCAN, *Dilbilgisi*, 1991, sf.67

⁴⁴ Rasim ŞİMŞEK, *Türk Dili* 1993, sf. 258

⁴⁵ Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi*, 1985 sf. 405-407

⁴⁶ Tahir Nejat GENCAN, *Dilbilgisi*, 1991, sf.72

⁴⁷ Rasim ŞİMŞEK, *Türk Dili* 1993, sf. 262

⁴⁸ Tahsin BANGUOĞLU, *Türkçenin Grameri*, 2004, sf. 547-585

Hatipoğlu, “ Bir tümcede birden çok çekimli eylem kullanılabilir. Bu tür tümceye birleşik tümce adı verilir. Birleşik tümce bir veya birkaç i tümce, ara tümce, yan tümce ile bir temel tümceden kurulan tümceye denir.” demektedir. Yazar “bağlağlı, dilekli, koşullu, ilgeli, olumsuzluk koşacıyla kurulu, sorulu, ikilemeli, kalıplaşmış yan cümleleri ”birleşik cümle olarak gstermiřtir⁴⁹

Birleşik cümle sınıflandırmaları incelendiğinde kavram karmaşasının ve fikir ayrılığının olduğu görülmektedir.

1.2.1.Girişik Cümle: zerinde en çok tartışılan sorunlardan biri içinde fiilimsi (isim-fil, sıfat-fiil, zarf-fiil) bulunan cümlelerin basit mi yoksa birleşik mi kabul edilmesi gerektiğidir. Girişik cümleyi, birleşik cümlelerin bir çeşidi olarak kabul edenler fiilimsilerle kurulan cümlecikleri yan cümle olarak kabul etmektedirler. Banguoğlu, Bilgegil, Gencan, Ediskun, Hatiboğlu, Gülensoy, şimşek ve Hengirmen girişik cümlelerin sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiillerden herhangi biriyle kurulabileceğini örneklerle göstermişlerdir. Bu yazarlarımız, bir temel cümle ile birlikte bir veya birkaç yan cümleden kurulan cümleye “girişik cümle” adını vermişlerdir.

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde girişik cümleye yer vermemiştir.Leyla Karahan ve Metin Karars de çalışmalarında girişik cümleye yer vermemişlerdir (Karahan, 1991; Karars, 1993).

1.2.2. Ki’ li Cümle: Bu cümleye çeşitli kaynaklarda “ki” li birleşik cümle, ilinti zamiri cümlesi, ki bağlacıyla kurulan cümle, ilgi cümlesi, bağlağlı yan cümle” gibi adlar verilmiştir. Bu cümlelerin birleşik cümle olduğunu savunan araştırmacılar , “ki” bağlacının dilimize Farsçadan geldiğini ve bu bağlağla kurulan cümlelerin Türkçenin söz dizimine aykırı olduğunu ileri sürerler. Çünkü, bu cümlelerde temel yargı başta, yan yargı ise sonda yer almaktadır. Bağlı cümle olduğunu savunanlar ise bu bağlağla bağlanan cümlelerin her birinin tek başına yargı bildiren müstakil cümleler olduğunu,

⁴⁹ Vecihe HATIPOğLU, *Türkçenin Söz Dizimi*,1964, sf. 146-152

“ki” bağlacının cümleleri bağlama açısından öteki bağlaçlardan bir farkı olmadığını söylerler. Ergin, Banguoğlu, Hatiboğlu, Dizdaroğlu, Gülensoy, Hengirmen,; “ki” bağlacıyla kurulan cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmişlerdir.

Bağlı cümleyi de birleşik cümlenin bir türü olarak değerlendiren Bilgegil, bu bağlaçla kurulan cümlelere “Ki Bağlacı ile Kurulan Cümleler” başlığı altında yer vermiştir.⁵⁰

Gencan, “ki” ile kurulan cümleleri bağlı cümle saymış, bu cümleleri “Ki İle Bağlanan Cümlecikler” başlığı altında ele almıştır⁵¹

Şimşek, “ki” ile oluşturulan cümleleri “İlgi Cümlesi” adı altında ayrı bir cümle türü olarak incelemiştir.⁵²

Ediskun⁵³ ve Karahan,⁵⁴ ki’li cümlelere “ki’li bağlı cümle” adını vermiş, bu cümle türünü “bağlı cümle” olarak değerlendirmişlerdir

1.2.3. İç içe Birleşik Cümle: Hemen hemen bütün araştırmacılarda, bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer aldığı cümleler, “iç içe birleşik cümle” olarak geçmektedir. Yardımcı cümle ana cümlenin bir unsuru veya o unsurun bir parçasıdır.

1.2.4. Şartlı Birleşik Cümle: “Şartlı birleşik cümle, şart cümlesi, koşul cümlesi, koşullu yan cümle” gibi adların verildiği şart cümlesi hemen hemen bütün araştırmacılarda aynı tanım ve fonksiyonla yer almıştır.

⁵⁰M. K BİLGEGİL, *Türkçe Dilbilgisi*, 1984, sf.73-98

⁵¹ Tahir Nejat GENCAN, *Dilbilgisi*, 1991, sf.69

⁵² Rasim ŞİMŞEK, *Türk Dili*, 1993, sf.270

⁵³ Haydar EDİSKUN, *Türk Dilbilgisi*, 1985, sf.387-389

⁵⁴ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri* 1991, sf. 64

1.3. SIRALI VE BAĞLI CÜMLELER

Sıralı cümle bahsi de üzerinde anlaşılabilen ve kavram karmaşasına sebep olan bir diğer cümle türüdür. Bazı araştırmacılar, yazdıkları eserlerde sıralı cümle konusu üzerinde hiç durmamış, bir kısmı ise sıralı cümleyi birleşik cümlenin bir çeşidi olarak ele almıştır.

Bazı dilbilimciler sıralı ve bağlı cümleyi tek terimle karşılamış; bir kısmı her iki cümle için “bağlı” , bir kısmı da “sıralı” terimini kullanmıştır. Çeşitli gramer kitaplarında bağlı cümleler genel olarak “bağlama edatlarıyla birbirlerine bağlanan cümleler” şeklinde tanımlanırken, kimi araştırmacılar “bağlı cümle” terimi ile anlam bağlantısı, ek ve öge ortaklığını kastetmiştir.

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* adlı kitabında yapı bakımından cümleleri basit ve birleşik olmak üzere iki ana bölüme ayırmış, sıralı cümleye yer vermemiştir⁵⁵

Ancak, sıralı ve bağlı cümleyi ele alıp işleyen araştırmacılar da az değildir. Bu yazarlardan bazıları, bu cümleleri birleşik cümlenin bir türü olarak değerlendirmişlerdir. Tahsin Banguoğlu, bu cümleleri “ Tümleme Birleşik Cümle” başlığı altında sıralı ve bağlı ayrımı yapmadan birlikte ele almış, “çeşitli anlam ilişkileri olan iki yargının bir bağlamla birleşerek meydana getirdikleri cümlelere” bağlam cümlesi adını vermiştir⁵⁶

Araştırmacıların bir bölümü ise sıralı ve bağlı cümleye ayrı bir cümle türü olarak yer vermiştir. Ancak araştırmacıların bazıları bağlı cümle, sıralı cümle ayrımı yapmadan bu iki cümle türünü bir arada ele almış veya bağlı cümleye hiç değinmemiştir. Bazı araştırmacılar bağlı ve sıralı cümleleri “sıralı cümle” adı ile vermiş, sıralı cümleyi “bağımlı sıralı cümle” ve “bağımsız sıralı cümle” olmak üzere ikiye ayırmıştır.

⁵⁵ Muharrem ERGİN, *Türk Dil Bilgisi*, 1985, sf. 405-406

⁵⁶ Tahsin BANGUOĞLU, *Türkçenin Grameri*, 2004, 554-562

T. Nejat Gencan, *Dilbilgisi* adlı eserinde sıralı ve bağlı cümleyi “Bağımsız Önermelerden Birleşmiş Tümce” maddesinde ele alıp incelemiştir. Yazar bağlı cümle maddesinde bağlaçlardan bahsetmemiş, ek ve öge ortaklığı ile anlam bağlantısı üzerinde durmuştur. Yazar “ki” bağlacıyla kurulan cümlelere bağlı cümle içinde müstakil bir başlıkla yer vermiştir⁵⁷

Rasim Şimşek de sıralı cümle-bağlı cümle ayrımı yapmamış bu iki cümle türünü “Sıralı Cümle” başlığı altında incelemiştir. Yazar sıralı cümleyi “Başlı başına yargı bildirir nitelikteki cümcelerin bağlanıp sıralanmasıyla oluşan çok yargılı anlatıma sıralı cümle denir.” şeklinde tanımlamış; sıralı cümlelerin virgül, noktalı virgül ya da bağlaçlarla bağlanıp sıralandığını belirtmiştir⁵⁸

Leyla Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserinde sıralı cümleyi ve bağlı cümleyi ayrı cümle türleri olarak değerlendirmiş ve “tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasından oluşan cümlelere” sıralı cümle, “bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümlelere” bağlı cümle adını vermiştir⁵⁹

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

İncelememizde Leyla Karahan’ın yaptığı tasnif (L. Karahan, **Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri** 1991) esas alınmıştır.

Cümleleri dört ana başlık altında inceleyebiliriz:

1. Yapısına göre cümleler (basit cümle, birleşik cümle, bağlı cümle, sıralı cümle)
2. Yüklemine göre cümleler (isim cümlesi, fiil cümlesi)
3. Yüklemine göre cümleler (kurallı cümle, devrik cümle)
4. Anlamına göre cümleler (olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi)

2. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

⁵⁷ Tahir Nejat GENCAN, *Dilbilgisi*, 1991, sf. 121-125

⁵⁸ Rasim ŞİMŞEK, *Türk Dili*, 1993, sf. 258-260

⁵⁹ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri*, 1991, sf. 65-67

2.1. BASİT CÜMLELER

2.1.1. Basit İsim Cümleleri

- Leman, şirketin daktilosu idi. 16
- O zaman, yedi, sekiz yaşlarında bir çocuktuktu. 16
- Başının içi bomboştuktu 21
- Kahvenin müşterileri arasında bir de Sermet Bey isminde bir eski vali vardı. 44
- Ben şimdiki hayatımdan da çok memnunum 47
- Onların da hakkı var 50
- İdare hala Hayriye Hanım'da idi 69
- Ben, seni yine eskisi gibi seviyorum. 76
- Hayatları hakkında gizli tahkikat yaptı 77
- Tahsin Bey ismindeki bu adam kırk yaşlarında vardı 78
- Leyla'nın ikinci müşterisi bir maliye memuru idi. 106
- Abdülvehhap Bey, hakikaten ahlaksız bir adamdı 111

2.1.2. Basit Fiil Cümleleri

- İhtiyar bir odacı, Ali Rıza Bey'in yanına geldi 16
- Şimdi, annesiyle beraber Fındıklı'da oturuyorduktu 16
- Ali Rıza Bey, birkaç defa ona nasihat verdi 17
- Leman, sekiz, on günden beri şirkette görünmüyorduktu 17
- İş, başa düşmüştü 19
- Ali Rıza Bey, saatlerden beri hazırladığı nutku birdenbire unutmuştu. 21
- Müdür, Ali Rıza Bey'in yanına gelmişti 24
- Zerzevat alacaklardı 43
- Heriflerin hakkı kalmasın 44
- Şevket, kardeşlerinin hepsini ayrı ayrı düşünüyorduktu 47
- Ali Rıza Bey'in ibadeti oğlunu düşünmekti 47
- Şevket şaşırdu 48
- Leyla ile Necla, artık muratlarına ermişlerdi 66
- Düğünün üstünden birkaç ay geçti 69
- Fikret, kaşlarını çattı 73
- İki haftaya kadar Adapazarı'na gideceğim 74

Vazifelerim daha bitmedi. 76

Bütün aile, bu Suriyeli damat sayesinde prensler gibi yaşayacaktı 106

2.2. BİRLEŞİK CÜMLELER

2.2.1.Şartlı Birleşik Cümle

Ali Rıza Bey, sıcağı sıcağına Muzaffer'le görüşemezse cesaretini kaybetmekten korkuyordu 20

Bir işiniz varsa yarına bırakalım 20

Oğlum böyle bir iş tutsaydı onu reddederdim 24

En garibi bu ihtiyarların çoğu şimdiye kadar en çok neden korkmuşlarsa ona uğramışlardı.43

Bir daha bu eve dönersem bana lanet olsun 44

Kendisine inanır ve itaat ederse aşılması mümkün olurdu. 46

İlerimiz için tehlike görürsem ben de boş durmam 50

Şevket, ölesiye çalışmak pahasına da olsa bu korkunç masrafi karşılayacak kadar para kazanıyor muydu? 69

Biraz gayret edersen umarım ki karına meram anlatabilirsin. 76

Elbisenin parasını bu ay da vermezse dolandırıcılık davası açacağını söylüyordu 78

Sonradan aleyhinde bulduklarını iştirse de aldırılmazdı. 109

Necla Hanımı verirse memnuniyetle kabul edermiş 109

Bu saatte rüyada görse hayra yormazdı 111

2.2.2.İç İçte Birleşik Cümle

Leman Hanım'ın annesi imiş, dedi. 16

Ne dedim de onun buraya gelmesine vasıta oldum? diye kendine kızıyordu.17

Hocam, yine geç kalmışsınız, dedi 20

Anladım, müsaade ederseniz, biraz da ben söyleyeyim, dedi 22

Hakkınız var, dedi, razı olmazdım 23

Ne söylüyorsunuz, dedi, size ne yaptım? 24

Hocam, bari size başka türlü bir yardımda bulunmama müsaade edin, dedi 25

Artık sizden hiç bir şey kabul edememeye mecburum, dedi 25

İhtiyar adam, bu bozgunu evvela Hayriye Hanım'dan bilmiş ve kendi ettiği yetmiyormuş gibi evlatlarını da zehirliyor, bana karşı kıskırtıyor! diye karısına kinlenmişti. 46

Benden saklama Şevket; dedi, elbette sen de bir şeyler olmak istiyordun 47

Fakat bunu öyle ehemmiyetli bir arzu sanma, dedi. 47

Meğer ben, senin yanında hiç kalıyormuşum, dedi 48

Ben, senin yanında hiç kalırım oğlum, dedi 48

Herkesin kızı gibi onlar da giymek ister... süs isterler... dedi 50

Bu işlere beni karıştırmak doğru olmaz Fikret, dedi 50

Kuzum baba, bana acırsan bunların içinde bulunma! dedi ve cevap beklemeden kaçtı.

72

Ben evleniyorum baba, dedi 72

Allah mesut etsin, dedi 72

Benim senin üstünde bir hakkım yok ki... dedi 72

Açık konuşalım baba, dedi 73

Bunlar evi bir felakete sürükleyecekler dedim 73

Ben, bari kendimi kurtarayım, dedim 73

Hakkın var Fikret, dedi, bunlara hep ben sebep oldum çocuğum 73

Hiç tereddüt etmeden: Beni alsın! dedim mektup yazdılar; dün cevap gelmiş 74

Vah zavallı çocuğum, dedi 74

Baba, sen merhametini öteki çocuklarına saklasan daha iyi edersin, bakalım

akıbetleri ne olacak? dedi 75

Teşrifata lüzum yok, dedi 75

Üzülme baba, dedi 75

Kızlar bu gidişle ya bu çapkınlardan birinin tuzağına düşecekler, yahut adları

çıkacak, diyordu 78

Kürküm gelince bunu sana veririm, olmaz mı Necla? .dedi 108

Muhakkak adamcağızın günahına giriyorum, diyordu 108

Çıldırдың mı? dedi 110

Kardeşimin yerine beni verirsin olur biter... dedi 110

Bir kere düşünelim Ali Rıza Bey... dedi. 110

Pekala yaptım, gözünü açıydın da sıkı tutaydın...diye cevap veriyordu 112

2.3. BAĞLI CÜMLELER

2.3.1.Ki' li Bağlı Cümleler

Fakat, birkaç hafta sonra teessüfle gördü ki bu işte hayli geç kalmıştır 17

Umarım ki Leman'ı nikahla alır 19

Yapılacak şeylerin en temizi muhakkak ki buydu 20

Aklına öyle şeyler geliyordu ki, tesirlerine kendi de dayanamayıp ağlıyor, mendilin ucuyla ikide birde gözlerini siliyordu. 20

Bir an içinde anladı ki, karşısındaki insan, senelerden beri yaptığı hayalden büsbütün başka bir insandır 21

İnanınız ki bu vaka zihninizde büyüttüğünüz kadar fevkalade bir şey değildir. 22
Emin olun ki bu derecesi fazla 24

Hep bu ihtiyarlık günlerini düşündükleri içindir ki, ailenin bin türlü zahmetlerine şimdiye kadar hiç şikayetsiz katlanmışlardı 43

Yine bir eski mal müdürü vardı ki, gençliğinde delice titizliğiyle şöhret almıştı 44

Bu, böyle bir dalga idi ki, ancak evin içinde herkes, kendisine inanır ve itaat ederse aşılması mümkün olurdu. 46

Fakat sonradan anladı ki yok yere o fakirin günahına girmişti 46

Bunun içindir ki, sen benden çok yükseksin 48

Fakat biraz sonra anladı ki Şevket, yine eski Şevket'tir 68

Fakat ne çare ki iş çığırından çıkmış 68

Ne yapsın ki ok yaydan çıkmıştı 68

Ne yapsın ki birçok şeyler gibi buna da tahammül etmeye mecburdu 71

Bilirsin ki ben, öyle pek kafasız bir kız değilim 73

Ancak, ne çare ki yularını o soysuz kadına kaptırmış 73

Biraz gayret edersen umarım ki karına meram anlatabilirsin. 76

Hele bazı öyle teşebbüsleri vardı ki onu memleketin sayılı zenginleri arasına sokacaktı 78

İnanmaya o kadar muhtaçtı ki zihninden şöyle geçiriyordu 108

Sonra, ahlak, fazilet, doğruluk gibi kelimelere o kadar susamıştı ki hangi ağızdan çıksalar onun kulağına hoş geleceklerdi. 108

2.3.2. “Ve” Bağlacıyla Kurulan Cümleler

Saçlı sakallı idare adamı kadar inanmak istemedi ve geldiği gibi ağlaya ağlaya şirketten çıkıp gitti 19

Sonra, tereddüt içinde geçecek gecenin dehşetini gözü önüne getirdi ve icap ederse karanlığa kadar beklemeğe karar verdi 20

Şimdi bu kayaya eliyle dokunuyor ve onun nasıl bir madenden yapıldığını anlıyordu 21

Gece, müşterilerin dağılmasına yakın uyku bastırınca ve gecenin ayazı romatizmalı ayaklarını sızlatmaya başlayınca kararını değiştirir 44

Kendisine inanır ve itaat ederse aşılması mümkün olurdu 46

İhtiyar adam, bu bozgunu evvela Hayriye Hanım'dan bilmiş ve kendi ettiği yetmiyormuş gibi evlatlarını da zehirliyor, bana karşı kıskırtıyor! diye karısına kinlenmişti. 46

Bu, evvela gizli oluyor ve Ali Rıza Bey, hakiki sebepleri keşfedemiyordu 48

Bu telaşlar arasında çok kere akşam yemeği hazırlama ve yemeğe vakit kalmazdı 67

En acı sefalet içinde kıvranan ve birbirlerini yiyen bu insanların eğlence saati gelince birdenbire her şeyi unutmaları 70

Kuzum baba, bana acırsan bunların içinde bulunma! dedi ve cevap beklemeden kaçtı 72

Buna mukabil onlara gösterilen zaafı affedemedim ve edemeyeceğim 73

Dolandırıcı bir şey değilse ve karısını besleyecek kadar para kazanabiliyorsa 78

Fakat Avrupa'da ölmüş bir amcasından miras yediğini söylüyor ve çok para sarfediyordu 79

İş ciddileşince Şevket, tahkikat yaptı ve bu gencin elindeki paranın Avrupa'da ölmüş amcadan değil 79

İşin olamayacağını birkaç satırla Ali Rıza Bey'e bildirmiş ve hemen İzmir'e gitmişti.105

Abdülvehhap Bey, çok kere Leyla'yı gezmeye götürüyor ve akşamları elinde küçük, büyük bir paketle geri getiriyordu 108

Genç kız, oldukça sert bir lisanla cevap verdi ve o akşam dargın ayrıldılar 109

O vakit Leyla, büsbütün çıldırdı ve evde bir kızılca kıyamettir koşturttu 112

2.3.3.Diğer Bağlaçlarla Kurulan Cümleler

Leman düzgün bir tahsil görmemişti; fakat okuyup yazıyordu 16

Gerçi babasıyla pek sıkı fıkı bir ahablığı yoktu; fakat Leman'ın kendi çocukları yaşta kimsesiz bir kız olması ihtiyar adamda derin bir yardım arzusu uyandırmaya kafi geldi 16

Leman, belki temiz bir kızdı; fakat çok hafif ve cahildi 17

Allah razı olsun, büyük bir iyilik etmişti, fakat bunu ikide birde başına kakması, her yaptığına karışması doğru olamazdı 17

Leman, iyi fakat keşki ölmüş olsaydı!...18

Ali Rıza Bey, o zaman bu söze fazla ehemmiyet vermemişti; fakat şimdi, onu büyük bir dehşetle hatırlıyor 19

Ben de istemezdim. Fakat ne yapalım oldu 22

Bu, kabil olmadı; fakat buna mukabil kendisine mümkün olduğu kadar yardım edeceğim 23

Çalamadık; fakat mademki sonu böyle olacaktı; vaktimizi hoş da mı geçiremezdik 42
Ali Rıza Bey, kendi gibi, onlara da için için acıyordu; fakat sözlerine hak veriyordu 42

Fazla olarak da gece gündüz hasta kahrı çekiyordu 44

Belki daha fazla söyleyecekti, fakat babasının gözlerindeki acıyı gördü 47

Onun için Ali Rıza Bey, evde seslerin titizleşmeye, yükselmeye, başladığını işittiği zaman ya odasına kapanıyor, yahut mutfak kapısından sokağa kaçıyordu 50

Karısına olan zaafi yüzünden, yahut daha başka sebeplerden kendini bir kere bu korkunç akıntıya kaptırmıştır 68

Kimi yediği veya beklediği büyük miraslardan hayret verici bir yüzüzlükle bahseden çeşit çeşit serseriler...71

Eğer ona karşı fena zaafın varsa, yahut herhangi bir sebepten bunu yapamayacak halde isen, evlerimizi ayırırız. 76

Kızlar bu gidişle ya bu çapkınlardan birinin tuzağına düşecekler, yahut adları çıkacak, diyordu 78

Pekala yaptım, gözünü açaydın da sıkı tutaydın 112

2.4. SIRALI CÜMLELER

Leman'a babalık etmek, bu yaşta kimsesiz kızları tehdit eden tehlikelerden onu korumak istiyordu 17

Kendini idare etmesini bilmiyor, şirketteki memurlara münasebetsiz şakalar ediyordu 17

Genç kız, onu dinlerken hak verir, yaptıklarından utanır gibi görünürdü 17

Ali Rıza Bey'in teessürü bir çapkının kızı mahvetmesinden değil, bu işe dolayısıyla kendisinin vasıta olmasından ileri geliyordu 18

Aklına öyle şeyler geliyordu ki, tesirlerine kendi de dayanamayıp ağlıyor, mendilin ucuyla ikide birde gözlerini siliyordu 20

Buna mukabil mutlaka konuşmak lüzumunu kuvvetle hissediyor, rastgele bir şeyler geveliyordu 21

Aylığı artacak, ayrıca bir tazminat da vereceğim 24

Hafif hafif omuzlarını okşuyor, gönlünü almaya çalışıyordu 24

Ali Rıza Bey, utancından yerin dibine girmiş, bir daha kimse ile çarşıya çıkmamaya tövbe etmişti 43

Artık babasına sokulmuyor, ona eskisi gibi inanmadığını açıkça gösteriyordu 45

Halbuki onlar, daha ilk sarsıntıda dağılıyorlar, büyük felaketin karşısında onu yapayalnız bırakıyorlardı 46

Kızların fazla sokağa çıkmalarına, ağırbaşlı tanınmayan ailelerin kızlarıyla arkadaş olmalarına izin yoktu 49

O zaman kadar surat asmalar, gizli ayılıp bayılmalar, sessiz gözyaşlarıyla devam eden kavga, böylece açığa vurulmuş oldu 50

Haftada iki gece dostlara danslı çay veriliyor, en aşağı iki üç gece de başkalarının davetine gidiliyordu 66

Aşağı sofa ile taşlık arasındaki camekan kaldırılmış, delik deşik duvarlar sarı yaldızlı bir kağıt ile kaplanmıştı 66

Herkes misafirler için hazırlanan sofradan bir, iki bisküvi, bir sandviç alır, ayak üstünde acele acele yerdi 67

Fikret, evvela biraz sarsıldı, babasına acır gibi oldu. 73

Bir gün Leyla'yı Üsküdar vapurunda görüp beğenmiş, derhal onunla evlenmeye karar vermişti 106

Bunun için Necla ile Ayşe onu yere, göğe koymuyorlar, enişte diye pervane gibi etrafında dönüyorlardı 108

3. YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

3.1. İSİM CÜMLELERİ

3.1.1. Yüklemi Tek İsim + Ek-Fiil Şeklinde Olanlar

İnsanlarda iyilik *asıldır*. 19

Yapılacak şeylerin en temizi muhakkak ki *buydu* 20

Viran olan hanede evlad-ü ayal *vardı* 20

Başının içi *bomboştur*. 21

Yalan söylemeyeceğim, Leman vakası *doğrudur* 22

Bunlar, geçinme cihetinden sıkıntı çeken *ihtiyarlardı* 42

Yalnız öğrendiği usullerin hepsini tatbika imkan *yoktu* 42

Fakat bu, öteki tekaütler gibi *değildi* 44

Darılıp bir köşeye çekilecek zaman *değildi* 71

Sen, erkekçe hareket edeydin bu olanlar *olmazdı* 73

Postanede *katıptı* 79

Nenin nesi olduğuna dair malumatı *yoktu* 106

Çocuktan, evlattan saadet çok boş bir *hayaldir* 109

Kızcağızın hiç kabahati *yoktu* 110

3.1.2. Yüklemi Kelime Grubu + Ek-Fiil Şeklinde Olanlar

Herkes, kendisi gibi *vurdumduymaz değildi* 19

Aksi gibi o gün şirketin en gailleli bir *günü idi* 20

Demek bu cihette de *yalnız değildi* 43

Bu, artık evde bir baba nüfuzu, hürmet edilecek bir reis kalmadığını gösteren en *güzel bir delildi*.48

Yalnız, iki tarafın kuvvetleri *müsavi değildi* 50

Küçük, büyük evin bütün insanlarına arız olan titizlik ve hırçınlık Ali Rıza Bey'e de *sirayet ediyor gibiydi* 67

Bu gidişten o da *memnun değildir* 68

Bu insanlardaki içyüzün dışyüze ne kadar az benzediğini anlamak için fazla yorulmaya da *lüzum yoktu* 77

Halbuki kendisi ne kadar *iyi bir adamdı* 78

Ev, baştan başa *sevinç içinde idi* 105

Leyla'nın ikinci müşterisi bir *maliye memuru idi* 106

3.2. FİİL CÜMLELERİ

3.2.1.Yüklemi Basit Kipli Olan Fiil Cümleleri

İhtiyar bir odacı, Ali Rıza Bey'in yanına *geldi* 16

Ali Rıza Bey, birkaç defa ona nasihat *verdi* 17

Ali Rıza Bey, koridorda eski siyah çarşafı, kısa boylu bir kadın *gördü.* 18

Aklından fena bir ihtimal *geçti* 18

Müdür Bey, biraz daha bekledikten sonra sözü rastgele bir yerinden *kesti* 21

Fakat tekrar tavrını değiştirerek tatlı bir ciddiyetle *sordu* 23

Aylığı artacak, ayrıca bir tazminat da *vereceğim* 24

Bilakis, sizden çok iyilik *gördüm* 24

Fakat sonradan Sermet Bey hakkında fena şeyler işitti, bu kibar kıyafetli adamdan öteki bitlenenler ve dayak yiyenlerden daha çok *iğrenir oldu* 44

Bu ikinci ihtimal bana *zayıf geliyor.*45

Belki daha fazla söyleyecekti, fakat babasının gözlerindeki acıyı *gördü* 47

Gitgide gürültü *büyüdü* 48

Şevket *şaşırdı* 48

Çocuklarına hanlar hamamlar mı *yaptın?* 68

Düğünün üstünden birkaç ay *geçti.* 69

Fikret, kaşlarını *çattı.* 73

Ev günlerce bayram *yaptı* 106

3.2.2.Yüklemi Birleşik Kipli Olan Fiil Cümleleri

Ben kızlarınızın arkadaşı, Leman'ım bey amca diye teklifsizce elini *öpmüştü* 16

Leman beş sene evvel babasını *kaybetmişti* 16

İş, başa *düşmüştü* 19

Birkaç ay evvel sekiz on lira bir zam *görmüştü* 19

- İhtiyar adam, onun kızaracağını, ezilip büzüleceğini *ummuşt*. 21
- Önüne gelenle düşüp *kalkıyordu* 22
- Müdür, Ali Rıza Bey'in yanına *gelmişti* 24
- Kömürü, eti, yağ ve zerzevatı nereden, nasıl alacağını artık *biliyordu* 42
- Bir gün, uzun zaman belediye reisliğinde bulunmuş bir arkadaşıyla çarşıya *çıkmişti* 43
- Şimdi bu adamcağızın yakasında bitler *geziyordu*. 44
- Ali Rıza Bey'i yakan ateşi şimdilik yalnız o, *anıyordu* 46
- Şevket, kardeşlerinin hepsini ayrı ayrı *düşünüyordu* 47
- Leyla ile Necla, artık muratlarına *ermişlerdi* 66
- Kadıncağız, bu işte bir gazino büfecişi gibi ihtisas sahibi *olmuştu* 70
- Ağacın yapraklarından biri böylece kopup gitmiş *oluyordu* 75
- Abdülvehhap Bey, zengin olduğu kadar da insanîyetli bir adam *görünüyordu* 107
- Hayriye Hanım, kocasının bütün sözlerine *hak veriyordu* 111

4. YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER.

4.1. KURALLI CÜMLELER

- İhtiyar bir odacı, Ali Rıza Bey'in yanına geldi 16
- Leman beş sene evvel babasını kaybetmişti 16
- Ali Rıza Bey, birkaç defa ona nasihat verdi. 17
- İş, başa düşmüştü 19
- Müdürün odası arı kovanı gibi işliyordu 20
- Ali Rıza Bey, saatlerden beri hazırladığı nutku birdenbire unutmuştu. 21
- Ben de istemezdim 22
- Kömürü, eti, yağ ve zerzevatı nereden, nasıl alacağını artık biliyordu 42
- Kavga, bu fakir tekaütlerin evini, bir salgın gibi kasıp kavuruyordu 43
- Domuz gibi her şeyi biliyordu 45
- Fukaralık; Ali Rıza Bey için ne güzel bir mektep olmuştu 45
- Şevket, kardeşlerinin hepsini ayrı ayrı düşünüyordu 47
- Kimse kimseden çekinmez oldu. 48

Leyla ile Necla, artık muratlarına ermişlerdi 66
 Sefalet son dereceyi bulmaya başlamıştı 69
 Ali Rıza Bey, bunu yanlış bulmuyordu 71
 Şevket'in bu meclislerde herkesten ne başka bir hali vardı 72
 Fikret, kaşlarını çattı 73
 Ağacın yapraklarından biri böylece kopup gitmiş oluyordu 75
 Hayatları hakkında gizli tahkikat yaptı 77
 Tahsin Bey, komisyon işlerinde pek çok para kazanıyordu 78
 O yaz, Leyla'ya üst üste üç kısmet birden çıkmıştı 105
 Bir gün Leyla'yı Üsküdar vapurunda görüp beğenmiş, derhal onunla evlenmeye karar vermişti 106
 Leyla, kardeşinin bu hareketine gündüzden beri içerliyordu 112

4.2. DEVRİK CÜMLELER

Git işine ihtiyar 43
 Korkma baba 47
 Ne söylüyorsun baba 48
 Açık konuşalım baba 73
 Ne istersen yapmak hakkındır çocuğum 73
 Evleneceğin adam bari iyi bir adam mı Fikret? 74
 Karımın ölümünden sonra ev altüst oldu.74

5. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

5.1. OLUMLU CÜMLELER

Siz, bir babasınız 23
 Ne kadar güzel kalplisiniz 24
 Bir üçüncüsü birkaç günde bir gelininden, damadından dayak yer 44
 Bu, bir derece kadar doğru idi 44
 Bu fikri kuvvetlendirecek başka bir şey de vardı 46
 Zaten öteden beri iktisada son derece riayet eden bir kadındı. 46
 Evde çocuklar arasında hafiften hafife kavgalar başlamıştı 48
 İlk çarpışma Hayriye Hanım'la ortanca kızları arasında oldu.49

Onların da hakkı var 50

Bir yanda Leyla, Necla, Hayriye Hanım, öbür yanda Fikret ile Ayşe vardı 50

Asrın icabatına uymaya mecburuz. 68

Tahsin Bey, komisyon işlerinde pek çok para kazanıyordu 78

Leyla'nın Suriye'ye gideceği zaman yaklaşıyordu 109

5.2. OLUMSUZ CÜMLELER

5.2.1.Olumsuz İsim Cümleleri

İhtiyar adamın bu genç kıza etmek istediği iyilik bundan da ibaret değildi 16

Herkes, kendisi gibi vurdum duymaz değildi 19

Menfaatıyla oynatacak adamlardan değildi 21

Partinin kaybolduğuna şüphe yoktu 21

Leman zannettiğiniz gibi masum bir kız değildi 22

Yalnız öğrendiği usullerin hepsini tatbiki imkan yoktu. 42

Bunlar, hiç bir zaman Ali Rıza Bey'in ağır tabiatına uyacak şeyler değildi. 43

Demek bu cihette de yalnız değildi 43

Evinde başka kimsesi yoktu 44

Söylendiğine göre bu adamın kızları sağlam ayakkabı değildi 45

Evde oluk gibi akan paranın membaini keşfedemeyecek derecede bunak değildi. 45

Bu gidişten o da memnun değildir 68

Madem ki senin saadetini temine kaadir değilim.. 73

Bu gidiş iyi bir gidiş değil 73

Şevket, fena çocuk değil. 73

Belki müteessir olacaksın amma göz önünde olan bir hakikati saklamaya hacet yok...

73

Nenin nesi olduğuna dair malumatı yoktu. 106

Necla'nın sözü pek boş değil 110

5.2.2.Olumsuz Fiil Cümleleri

Leman, sekiz, on günden beri şirkette görünmüyordu 17

Kadın, birdenbire cevap vermedi 18

Buna mukabil akşamları herkesle beraber şirketten çıkmaz 20

- Bir dedikleri iki olmazdı. 49
- Ali Rıza Bey, bunu yanlış bulmuyordu 71
- Vazifelerim daha bitmedi 76
- Bu hal, böyle devam edemez 76
- Leyla ile Necla, reislerini kaybedince iktidar mevkiinde tutunamadılar 105
- Bir iki ay Bağlarbaşı'ndaki evin kapılarını çalan olmadı. 105
- Ali Rıza Bey'in fukaralığını ayıplamıyor 107
- Benim için zahmete girmeyin 107
- Abdülvehhap Bey, bir hafta kadar eve uğramadı 109
- Namuslu bir erkek bu hale tahammül edemezmiş. 109
- İnsan böyle bir kimseye, evinin kedisini bile emniyet edemezdi 111
- Fakat Necla, nedense bu büyüklüğe lüzum görmedi 112

5.3. SORU CÜMLELERİ

5.3.1.Soru Ekiyle Kurulan Soru Cümleleri

- Öyle ya, bu kızı şirkete almasıydı bu felaket olacak *mydı?* 19
- Bu yaştan ve bu kadar temiz bir hayattan sonra bu da *mı* başına gelecekti? 20
- Şimdi, bu zavallı kıza yapılacak hiç bir şeyiniz yok *mu?* 22
- Bu kadar *mi?* 22
- Tekrar görüşürüz değil *mi?* 25
- Dünyada senin gibi insan tasavvur edilir *mi?* 48
- Biz köpek yavruları *myız* anne? 65
- Ali Rıza Bey, çıldırıyor *musun?* 67
- Çocuklarına hanlar hamamlar *mı* yaptın? 68
- Yoksa çocukcağız, borca *mı* batıyordu? 69
- Babaları değil *misin?* 70
- Evleneceğin adam bari iyi bir adam mı Fikret? 74
- Kürküm gelince bunu sana veririm, olmaz *mı* Necla? dedi.108
- Çıldırдың *mı?* dedi. 110
- Son söz *mü?* 111
- Kışın kürk aldığın zaman bana eski mantonu verecektin, değil *mi?* 112

5.3.2.Soru Kelimeleriyle Kurulan Soru Cümleleri

Ne dedim de onun buraya gelmesine vasıta oldum 17

Leman'ın annesi, şimdiye kadar hiç yüzünü görmediği bu kadın, kendisinden *ne* istemeye gelmiş olabilirdi? 18

Çocuk *nasıl?* dedi. 18

İnsan, böyle şeyi bilir de *nasıl* tahammül eder? 45

Bir erkek, bu kadar hakir bir zamanda karısından daha *ne* bekleyebilirdi? 47

Bu para, *nereden* geliyordu? 69

Niçin kızayım çocuğum? 72

Ne ile meşgul? 74

Nasıl bir adam acaba? 74

Leyla ile Necla'nın bu sıkıya *ne kadar* tahammül edecekleri kestirilemezdi? 105

Aceleye *ne* lüzum vardı? 107

Kısmetime *ne* hakla mani olacaksın? 110

Daha ilk adımda bu ahlaksızlığı yapan adamdan *ne* beklenmezdi?111

CÜMLENİN UNSURLARI

1. YÜKLEM

Cümlede yargı bildiren çekimli unsur yüklemidir. İş, oluş, hareket, durum yüklem tarafından karşılanır. Yüklem cümlenin ana unsurudur. Diğer unsurlar, yüklem anlamını desteklemek üzere cümlede bulunur.⁶⁰

1.1. Fiil Cümlelerinde Yüklem.

Yüklemi fiil olan cümlelerde basit veya birleşik kipli bir çekimli fiil veya bir birleşik fiilin yine basit ya da birleşik kipli şekli yer almaktadır. Birleşik fiil özelliği gösteren yüklemeler isim+yardımcı fiil, fiil+yardımcı fiil kuruluşundadır. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller de yüklem olarak kullanılmaktadır. Metnimizde genellikle görülen geçmiş zaman kipi kullanılmakla birlikte şahısların konuşmalarında hemen hemen her kip görülmektedir.

⁶⁰ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri*, 1991, sf. 42

1.1.1.Basit Kipli Fiillerin Yüklemleri

İhtiyar bir odacı, Ali Rıza Bey'in yanına *geldi* 16

Bey, bir kadın gelmiş, seni *görmek istiyor* 16

Bir sene evvel Üsküdar iskelesinde Ali Rıza Bey'in karşısına güzel bir genç kız *çıkılmış* 16

Genç kızın açıkça halini söylemesi Ali Rıza Bey'e *dokundu* 16

Ağlamaktan gözleri şişmiş bitkin bir çehre *gördü* 18

Kendi de, annesi de sıkıntıdan *kurtulacak* 24

Vazifelerim daha *bitmedi*. 76

Hayatları hakkında gizli tahkikat *yaptı* 77

Nihayet dayanamadı, babasıyla konuşurken ona *taş atmaya başladı*.112

1.1.2.Birleşik Kipli Fiillerin Yüklemleri

Ara sıra kızlarıyla *oynamaya gelirdi*. 16

Şimdi, annesiyle beraber Fındıklı'da *oturuyordu* 16

Geçinmek için çok sıkıntı *çekmişlerdi*. 16

Leman düzgün bir tahsil görmemişti; fakat *okuyup yazıyordu* 16

Fazla olarak biraz da daktilografi *öğrenmişti*. 17

Ali Rıza Bey, ne yaptı yaptı, onu 45 lira aylıkla şirkete *aldırdı* 17

Ali Rıza Bey, bu babalık ve hamilik vazifesine büyük bir gayretle *başlamıştı*.17

Kendini idare etmesini bilmiyor, şirketteki memurlara münasebetsiz şakalar *ediyordu* 17

Fakat yarım saat geçmeden yine eski münasebetsiz şakalara *başlardı*.17

Ali Rıza Bey, bir gün dayanamayarak onu *çıkışacak olmuştu*.17

Genç kız, derhal titizlenmiş, kimsenin kahyalığına tahammül edemeyeceğini *anlatmıştı*.17

İhtiyar adam, Leman'ın o gün bu gündür ne adını anıyor, ne yüzüne *bakıyordu*. 17

Leman, sekiz, on günden beri şirkette *görünmüyordu*.17

Fakat, nedense fazla arayıp sormak içinden *gelmemişti* 17

Zerzevat *alacaklardı*. 43

En garibi bu ihtiyacların çoğu Şimdiye kadar en çok neden korkmuşlarsa ona *uğramışlardı* 43

Şimdi, bunu adeta hasislik, çingenelik derecesine *çıkarmıştı* 46

Senelerden beri hasretini çektikleri asri hayata nihayet *kavuşmuşlardı* 66

Bırak biçareler de başlarının çarelerine baksınlar...diye *çıkışiyordu* 68

Fakat kadıncağız, artık ipin ucunu iyiden iyiye *kaçırmıştı*.69

Eskiden pek canına yetmeyince, kendini bir işte son derece haklı görmeyince bağırıp *çağırılmazdı*. 76

Ali Rıza Bey, bu evlenmeye bir türlü razı olmak *istemiyordu* 111

1.1.3.İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Leman beş sene evvel babasını *kaybetmişti*. 16

Leman'ın kendi çocukları yaşta kimsesiz bir kız olması ihtiyar adamda derin bir yardım arzusu uyandırmaya *kafi geldi*. 16

Fakat, birkaç hafta sonra teessüfle gördü ki bu işte hayli *geç kalmıştır*. 17

Ali Rıza Bey, birkaç defa ona *nasihat verdi* 17

Genç kız, onu dinlerken *hak verir* 17

İhtiyar adam, biraz kendine geldikten sonra kadını *teselli etti*.19

Yaptığı fenalığı *tamir eder*...19

Bu söz, Ali Rıza Bey'e bir kırbaç gibi *tesir etti*. 22

Fakat buna rağmen, zaten ümitsiz olan bu davayı kaybetmeyi yalan söylemeye *tercih etti* 23

Bu, kabil olmadı; fakat buna mukabil kendisine mümkün olduğu kadar *yardım edeceğim*.23

Bir daha kimse ile çarşıya çıkmamaya *tövbe etmişti* 43

Seninle annemi nasıl olsa *mesut edebilirim* 47

Onlarla konuşma bahaneleri *icat etti*. 77

Abdülvehhap Bey, bu münasebetle Leyla'ya güzel bir elbise ve bir pandantif *hediye etti*.107

1.1.4.Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Bugün bu kızcağızın başına gelen şey yarın da kendi çocuklarının başına *gelebilirdi*.

17

Kendisinden ne istemeye gelmiş *olabilirdi*? 18

İsterseniz bunu size ispat da *edebilirim* 22

Ona ancak para yardımımda *bulunabilirim* 22

Fakat, bu vak'adan sonra nasıl burada *kalabilirim* 24

Bir erkek, bu kadar hakir bir zamanda karısından daha ne *bekleyebilirdi*? 46

Biraz gayret edersen umarım ki karına *meram anlatabilirsin*. 76

Hayriye Hanım, kendisine itaat etmek istemediği taktirde çocuklarından herhangi biriyle yaşamaya *gidebilirdi* 76

Bu Tahsin Bey, pek öyle rezil, dolandırıcı bir şey değilse ve karısını besleyecek kadar para kazanabiliyorsa pekala bir damat *olabilirdi*. 78

1.1.5.Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Siz, buraya benim vasıtamla girmiş bir kıza *el uzattınız* 24

Fakat kadıncağız, artık *ipin ucunu kaçırmıştı* 69

Bütün ev halkı *barış görüş oluyor* 69

Karımın ölümünden sonra ev *altüst oldu* 74

Gelip gidenler arasında sözü sohbeti yerinde görünen birkaç erkeği haftalarca *göz hapsine aldı* 77

Fakat neticede hiç birini bir türlü *gözü tutmadı* 77

Ali Rıza Bey, yüzsüzlüğün bu derecesini aklına sığdıramayarak *dili tutuldu*.110

1.2. İsim Cümlelerinde Yüklem

İsim cümlelerin yüklemi tek kelimedenden oluşabildiği gibi kelime grubu şeklinde de olabilmektedir. Yüklemi tek kelimedenden oluşan cümlelerde yüklem genellikle bildirme eki almaktadır. Yüklemi tek kelimedenden oluşan cümlelerde “var” ve “yok” kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Pek çok kelime grubu cümlede yüklem olarak görev yapabilmektedir.

1.2.1.Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

- Leman, şirketin *daktilosu idi*. 16
 O zaman, yedi, sekiz yaşlarında bir *çocuktu* 16
 Gerçi babasıyla pek sıkı fikri bir ahbablığı *yoktu* 16
 Galiba *hasta idi*. 17
 Evet, keşke Leman, bu felakete uğrayacağına namusu ile *ölseydi*.18
 İnsanlarda iyilik *asıldır*. 19
 Herkes, kendisi gibi vurdum duymaz *değildi* 19
 Viran olan hanede evlad-ü ayal *vardı* 20
 Başının içi *bomboştur*. 21
 Partinin kaybolduğuna şüphe *yoktu* 21
 Hayatıyla, menfaatıyla oynatacak adamlardan *değildi* 21
 Leman vakası *doğrudur* 22
 Biz bize kaldıktan sonra *kolay*. 47

1.2.2.Yüklemi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

1.2.2.1.Sıfat Tamlamasının Yüklem Olması

- Benim tanıdığım Muzaffer Bey, *insan bir çocuktur* 19
 Aksi gibi o gün şirketin *en gaileli bir günü idi* 20
 Emsali bulunmayacak kadar *başka bir insansınız*. 22
 Leman zannettiğiniz gibi *masum bir kız değildi*...22
 Ne kadar *güzel kalplisiniz*. 24
 Söylendiğine göre bu adamın kızları *sağlam ayakkabı değildi* 45
 Bu yaşta çocuklar için güzellik *en büyük tehlikedir* 49
 Leyla ile Necla ne yaptığını bilmeyen *iki çılgın*... 73
 Tahsin Bey isminde *ellilik bir adam* 74
 Aylığı *pek azdı* 79
 Bunlardan en iyisi Nazmi Bey isminde *genç bir doktor*du 105
 İnsanın saadetini çocuklarından beklemesi ne *boş hayalmiş* 109
 Nenin nesi olduğunu adamakıllı tahkik bile etmedikleri bu adam, her halde bir *sağlam ayakkabı değildi*. 110
 Abdülvehhap Bey, hakikaten *ahlaksız bir adamdı* 111

1.2.2.2.Tekrar Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması

Kimi kumardan, kimi kadından, kimi büyük borsa ve ticaret manevralarından, kimi yediği veya beklediği büyük miraslardan hayret verici bir yüzüzlükle bahseden *çeşit çeşit serseriler...71*

1.2.2.3.Bağlama Grubunun Yüklemler Olarak Görev Yapması

Leman, belki temiz bir kızdı; fakat çok *hafif ve cahildi*. 17

Yaratılışları itibariyle, *ne iyi, ne fena idiler*. 108

Galip insanlar için iyi ve merhametli olmak *ne kolay ve şık bir jesttir* 112

1.2.2.4.İsim Tamlamasının Yüklemler Olarak Görev Yapması

Ben *kızlarınızın arkadaşı*.16

Birçok genç kız için de Mısırlı, Suriyeli demek, konduğu başı düşünülebilen bütün saadetlere sahip eden bir *devlet kuşu demektir*.106

1.2.2.5.Sayı Grubunun Yüklemler Olarak Görev Yapması

Nihayet, *üç, beş sene misafirdiler*.49

Birkaç saat evvel hamal gibi kavga ve küfür eden ağızlar olduğuna inanmak için de *kırk şahit lazımdır*.77

Tahsin Bey ismindeki bu adam *kırk yaşlarında vardı*.78

1.2.2.6.Edat Grubunun Yüklemler Olması

Keşke Leman, bu felakete uğrayacağına *namusu ile ölseydi* 18

Bu yaptıklarımız sırf onlara hayırlı bir *kismet bulmak için* 68

Bu müdafaalar bu zaafa bir mazeret göstermeden *başka bir şey için değildir*. 68

Dilsiz ve ümitsiz elemenden biraz rikkate *gelir gibi oldu*.75

Misafirini *sonuna kadar dinlemiş* 78

Ev, baştan başa *sevinç içinde idi*.105

1.2.2.7.İsim-Fiil Grubunun Yüklemler Olarak Görev Yapması

Bey, bir kadın gelmiş, seni *görmek istiyor* 16

Tehlikelerden onu *korumak istiyordu*. 17

Ali Rıza Bey'e, *inme iner gibi oldu*.18

Evet, bu *korkunç bir aldanişti* 21

Leman, ne de olsa parmak kadar bir kız çocuğu ki..diye bir şeyler *söylemek istedi*. 22

Hocam, rica ederim, müsaade edin, ben de söyleyeyim, diye sözünü *kesmek istiyordu* 25

Her şeyi hakiki rengiyle, hakiki çehresiyle *görmeye başladı* 45

Kızlara *koca bulmak lazım* 70

1.2.2.8.Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

Bunlar, geçinme cihetinden *sıkıntı çeken ihtiyarlardı* 42

Zaman zaman içindeki ümitsizlik *dayanılmaz bir dereceye çıktı* 47

Darılıp bir köşeye *çekilecek zaman değildi* 71

Annem, koyun gibi *nereye çeksen oraya giden bir zavallı* 73

2.ÖZNE

Cümlede yapanı veya olanı karşılayan unsur öznedir. Özne, yüklem gösterdiği işi, hareketi, oluşu, durumu üzerine alır.⁶¹

Metnimizde bağlama grubu, sıfat tamlaması, isim tamlaması, isim-fiil grubu ve sıfat-fiil grubu cümlede özne olarak görev yapabilmektedir.

2.1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler

Leman, şirketin daktilosu idi. 16

Leman, sekiz, on günden beri şirkette görünmüyordu 17

Kadın, birdenbire cevap vermedi 18

Müdür, onu bu saatte karşısında görünce 20

⁶¹ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri*, 1991, sf .45

Adamcağız, ilk zamanlarda, hiç şüphesiz bir parça sıkıntı çekmişti 45

Şevket, kardeşlerinin hepsini ayrı ayrı düşünüyordu 47

Fikret, kaşlarını çattı 73

2.2. Kelime Gruplarından Oluşan Özneler

2.2.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Leyla ile Necla'ya gelince onlar da hemen hemen aynı halde idiler 46

Leyla ile Necla, ailenin yaşayış tarzını beğenmiyorlar 49

İhtiyar kadında yorgunluk ve bozgunculuk alametleri belirdi 49

Leyla ile Necla, artık muratlarına ermişlerdi 66

Aşağı sofa ile taşlık arasındaki camekan kaldırılmış 66

Leyla ile Necla, ne de olsa evlatları idi 71

Leyla ile Necla, reislerini kaybedince iktidar mevkiinde tutunamadılar 105

Bunun için *Necla ile Ayşe* onu yere, göğe koymuyorlar 108

O gece evde *uzun ve gürültülü bir müzakere* oldu 111

2.2.2. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması

İhtiyar kadın, onun ayaklarına kapanmak ister gibi tavırlarla yalvarıyordu 18

İhtiyar adam, hayretle gözlerini kaldırdı 18

İhtiyar memur, o gün akşama kadar çalışmadı 20

Zavallı adam, uzaktaki bir kayaya karşıdan seslenmiş 21

Genç adam, babasının gözünde yavaş yavaş bir ilah mertebesine çıkmaya başlıyordu 46

İhtiyar kadında yorgunluk ve bozgunculuk alametleri belirdi 49

Ağırbaşlı Fikret, gürültünün bu son safhasında annesine gizli gizli yardım ediyordu 49

İhtiyar adam, bazen kızıp köpürüyor, bu rezaletlere tahammül edemeyeceğini bağıra bağıra söylemeye başlıyordu. 67

Genç adam, bir gece bir bahane ile babasını dışarı çekti, taşlıkta onun kulağına eğilerek: Kuzum baba, bana acırsan bunların içinde bulunma! dedi ve cevap beklemeden kaçtı. 72

Genç kız haşin bir tavırla başını kaldırdı 75

2.2.3.İsim Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması

Müdürün odası arı kovanı gibi işliyordu 20

Başının içi bomboştu 21

Sonra, ihtiyar kadında yorgunluk ve bozgunculuk alametleri belirdi.49

Bunun arkasından tekrar kavgalar mevsimi geldi. 69

Ağacın yapraklarından biri böylece kopup gitmiş oluyordu 75

Ferhunde'nin kaçması evde yine bir idare inkılabına sebep oldu.105

Şevket'in tevkifi zaten gece eğlencelerini durdurmuş 105

İnsanın saadetini çocuklarından beklemesi ne boş hayalmiş 109

Emniyet Sandığı'nın borcu olduğu gibi duruyordu 111

2.2.4.İsim-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Karşılıklı atışmalar başladı 50

Yüreklerimizin yapılış tarzı itibariyle buna imkan yok.109

2.2.5.Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

Benim tanıdığım Muzaffer Bey, insan bir çocuktur 19

Kocasından başka herkese fevkalade yumuşak ve tatlı muamele eden Hayriye Hanım ise bu kavgalar arasında mütemadiyen ondan ona koşarak yalvarıyor 69

İlk zamanlarda hesapsız, kitapsız su gibi giden paranın membaı kurumaya başladı 69

Evin üst katındaki bir odada kendi kendine yaşayan, yalnız ara sıra kavga etmek için dışarı çıkan Fikret, bir gece babasını yanına çağırdı.72

Necla'nın kardeşine bu ağır hakareti reva gören insanla evlenmesi çok çirkin düşerdi.111

Canı yanan insanların en iptidai bir hakkı idi 112

3. NESNE

Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen unsur, nesnedir. Yapma ifade eden geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler Olma ifade eden geçişsiz fiillerde hareket öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne almaz. Nesne sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur.⁶²

Nesneyi belirtisiz nesne ve belirtili nesne olarak ikiye ayırıp bu nesne türlerine metinden örnekler verdik. Metnimizde bağlama grubu, isim tamlaması, sıfat tamlaması ve isim-fiil grubunun nesne olarak görev yaptığını tespit ettik.

3.1. Nesne Türleri

3.1.1. Belirtisiz Nesne

Leman *düzgün bir tahsil* görmemişti 16

Birkaç ay evvel *sekiz on lira bir zam* görmüştü 19

Fukaralık; Ali Rıza Bey için ne güzel bir mektep olmuştu 45

Tahsin Bey, komisyon işlerinde *pek çok para* kazanıyordu 78

Çok para sarfediyordu. 79

3.1.2. Belirtili nesne

Genç kızın açıkça halini söylemesi Ali Rıza Bey'e dokundu 16

Bazıları *Sermet Bey'in hiç bir şeyden haberi olmadığını* söylerdi 45

Domuz gibi *her şeyi* biliyordu 45

Ali Rıza Bey'i yakan ateşi şimdilik yalnız o, anlıyordu 46

Ailenin bütün yükünü üstüne aldığı, en acı titizliklere hak kazanacak kadar yorulup asabileştiği halde *terbiyesini* bozmuyor 46

Nihayet, yavaş yavaş *hesabını* şaşırdı 49

Oğlunun söz söylerken aldığı suçlu ve meyus tavır da *bunu* göstermiyor muydu? 66

⁶²Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri*, 1991, sf. 50

3.2. Kelime Gruplarından Oluşan Nesnelere

3.2.1. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

Muzaffer Bey, onun ne dediğini, ne istediğini birdenbire anlayamamıştı 21

Yavaş yavaş çehresini ve tavırlarını değiştirmeye başladı. 21

Ondan aldığı tatlı cevapların, kendi yumuşak ve nazlı sesinin akislerinden başka bir şey olmadığını anlayamamıştı 21

Kömürü, eti, yağ ve zerzevatı nereden, nasıl alacağını artık biliyordu. 42

Fikret'te kendisine karşı garip bir uzaklık ve soğukluk hissediyordu 45

Yenilik, eğlence ve daha birçok şeyler istiyorlardı. 49

Sen, başka bir zamanın adamı olduğun için bunların ne kadar tabii ve zaruri olduğunu görmüyorsun 68

Ne bu yaşayış tarzını, ne evlerine girip çıkan insanları, o da beğenmiyor 68

Abdülvehhap Bey, bu münasebetle Leyla'ya güzel bir elbise ve bir pandantif hediye etti. 107

Bilhassa siyah ve kadife manto genç kızı sevinçten çıldırtmıştı 108

3.2.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması

Şirketteki memurlara münasebetsiz şakalar ediyordu. 17

Ali Rıza Bey, koridorda eski siyah çarşaf, kısa boylu bir kadın gördü. 18

Ağlamaktan gözleri şişmiş bitkin bir çehre gördü 18

Ali Rıza Bey'i yakan ateşi şimdilik yalnız o, anlıyordu 46

Haftada iki gece dostlara danslı çay veriliyor 66

Abdülvehhap Bey, zamanı gelince baldızlarına da kendi gibi zengin ve değerli bir koca bulmayı va'detmişti 108

Bilhassa siyah ve kadife manto genç kızı sevinçten çıldırtmıştı 108

Ali Rıza Bey, Necla'nın birdenbire silkindiğini, kin ve nefret dolu bir gözle bir an kardeşine baktığını gördü 109

3.2.3. İsim Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması

Kös kös evinin yolunu tutardı. 44

Hayriye Hanım, kocasına uzak durmakla beraber ev kadını vazifesini hiç ihmal etmiyordu. 46

Belki daha fazla söyleyecekti, fakat *babasının gözlerindeki acıyı* gördü. 47

Ali Rıza Bey, bir gün *onun ağzını* aradı 47

Bu defa Fikret, *annesinin bu zaafını* tenkit etti 49

Leyla ile Necla, *ailenin yaşayış tarzını* beğenmiyorlar 49

Fakat kadıncağız, artık *ipin ucunu* iyiden iyiye kaçırmıştı.69

Onlarla *konuşma bahaneleri* icat etti. 77

Şevket'in tevkifi zaten *gece eğlencelerini* durdurmuş 105

Bir iki ay Bağlarbaşı'ndaki *evin kapılarını* çalan olmadı 105

Leyla, bu *adamin yüzünü* yarım yamalak görmüştü 106

Ali Rıza Bey'in fukaralığını ayıplamıyor 107

3.2.4.İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

Genç kızın açıkça halini söylemesi Ali Rıza Bey'e dokundu. 16

Bu zavallı insanlarla beraber kendi namusunu da temizlemek lazım geliyordu.19

Bana bu kızla *evlenmeyi* teklif ediyorsunuz 22

Ali Rıza Bey'in en büyük karı yeni arkadaşlarından *ucuz alış veriş usulleri* öğrenmek olmuştü. 42

İyi bir mimar olmak isterdim 47

Büyülemek, para kazanmak, şöhret kazanmak isterdim 47

Ağlayarak boynuna sarılmak isteyen annesini sinirli bir hareketle göğsünden itti...75

4. YER TAMLAYICISI

Cümlede yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan unsur yer tamlayıcısıdır.⁶³

Yer tamlayıcısı olan cümle unsurları da ya tek kelimedden ya da kelime grubundan oluşmaktadır. Metnimizde çeşitli kelime grupları yer tamlayıcısı olarak görev yapmaktadır.

4.1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan Cümleler

⁶³ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri*, 1991, sf. 42

Şimdi, annesiyle beraber *Fındıklı'da* oturuyordu 16
 Onu 45 lira aylıkla *şirkete* aldırdı 17
 Leman, sekiz, on günden beri *şirkette* görünmüyordu 17
 Kendi de, annesi de *sıkıntıdan* kurtulacak 24
 Bu öldürücü eğlence gecelerinden sonra çok kere yatmadan çantasını alarak *sokağa*
 çıkıyor 68
Evde su gibi para sarf ediliyordu 69
 Artık davet akşamları o da oyuna çıkacak bir aktör gibi *köşede* hazırlık yapıyordu 71
 Geçenlerde *İstanbul'a* gelmiş. 74
Postahanede katıptı 79

4.2. Kelime Gruplarından Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.2.1. Bağlama Grubunun Dolaylı Tümleç Olarak Görev Yapması

Ali Rıza Bey, bu *babalık ve hamilik vazifesine* büyük bir gayretle başlamıştı 17
 Halbuki Ali Rıza Bey, bu sıkıntılı zamanlarda bu *nazik ve ağır çocuktan* neler
 ummuştu! 46
 Ali Rıza Bey, bu maceraya atılırken en ziyade çocukları üstündeki *nüfuz ve tesirine*
 güvenmişti 46
 Kızcağız *Leyla ile Necla'nın gözyaşlarına*, hıçkırıklarına epeyce zaman mukavemet
 etmişti 49
 Bu iyilik, *fedakarlık ve zenginlik hikayelerinin içyüzünde* kimbilir neler vardı 78
 Onun fikrince keşköllü sokak dilencileri bu *yüzsüz ve vicdansız adamdan* bin kat iyi
 idi. 111

4.2.2. Sifat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Zavallı adam, *uzaktaki bir kayaya* karşıdan seslenmiş 21
 Ali Rıza Bey'in en büyük karı *yeni arkadaşlarından* ucuz alış veriş usulleri öğrenmek
 olmuştu 42
Senelerden beri hasretini çektikleri asri hayata nihayet kavuşmuşlardı 66
Bu gidişten o da memnun değildir. 68
 Pek soğuk havalarda *kapsız yorganlara* sarınılıyordu. 69
 Şevket'in *bu meclislerde* herkesten ne başka bir hali vardı 72

Doludizgin *bir uçuruma* gidiyoruz 73

Bunlar evi *bir felakete* sürükleyecekler 73

Onun için ihtiyar adam, misafirini sonuna kadar dinlemiş, *bütün söylediklerine* inanıyor gibi görünmüştü 78

4.2.3.İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Bir sene evvel *Üsküdar iskelesinde* Ali Rıza Bey'in karşısına güzel bir genç kız çıkmış 16

Genç adam, *babasının gözünde* yavaş yavaş bir ilah mertebesine çıkmaya başlıyordu.46

Sonra evden, *ev hayatından* nefret ederler 49

Ferhunde'nin kaçması evde yine bir idare inkılabına sebep oldu 105

Leyla ile Necla, reislerini kaybedince *iktidar mevkiinde* tutunamadılar. 105

Hayriye Hanım, kocasının *bütün sözlerine* hak veriyordu 111

4.2.4.İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Ara sıra kızlarıyla *oynamaya* gelirdi. 16

İcap ederse karanlığa kadar *beklemeğe* karar verdi. 20

Zaten ümitsiz olan bu davayı kaybetmeyi *yalan söylemeye* tercih etti 22

Bunlar, *geçinme cihetinden* sıkıntı çeken ihtiyarlardı 42

4.2.5.Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

Herkes *misafirler için hazırlanan sofradan* bir, iki bisküvi, bir sandviç alır, 67

Çok kere oturduğu yerde *sönen mumun önünde* uyuyup kalan Ali Rıza Bey 67

Ara sıra *kapıya gelen alacaklılara* kendisini yok dedirtiyordu.69

5. ZARF TÜMLECİ

Yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümle unsuru zarftır.⁶⁴Cümlede zarf tümlecisi olan unsurlar ekli ya da eksiz

⁶⁴ Leyla KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri*, 1991, sf. 42

olabilmektedir. Cümlenin diğer unsurları gibi zarf tümleçleri de tek kelime ya da kelime grubundan oluşabilmektedir.

5.1. Ek Almadan Zarf Tümleci Olan Unsurlar

Adamakıllı üzülüyorsunuz 24

Muzaffer Bey, bunun bir naz, kuru sıkı bir tehdit olmadığını *derhal* hissetmişti 24

Karısı *iki sene evvel* kötürüm olmuştu. 44

Nihayet, *yavaş yavaş* hesabını şaşırdı 49

Leyla ile Necla, *artık* muratlarına ermişlerdi 66

Doludizgin bir uçuruma gidiyoruz 73

5.2. Ek Alarak Zarf Tümleci Olan Unsurlar

5.2.1. Vasıta Eki Alan Zarf Tümleçleri

Şimdi, *annesiyile beraber* Fındıklı'da oturuyordu 16

Mendilin ucuyle ikide birde gözlerini siliyordu.20

Şimdi bu kayaya *eliyle* dokunuyor 21

Hayatıyla, *menfaatıyla* oynayacak adamlardan değildi 21

Ali Rıza Bey, bir *çocuk sadeliğiyle* gülümser 25

Yine bir eski mal müdürü vardı ki, gençliğinde *delice titizliğiyle* şöhret almıştı 44

Yetmiş yaşına rağmen kırmızı çehresi, alabros beyaz saçları, *tertemiz kıyafetiyle* dimdik durur, yüksek sesle konuşurdu. 44

Her şeyi *hakiki rengiyle*, hakiki çehresiyle görmeye başladı 45

Fikret, o vakte kadar küçük kardeşlerine kendi çocukları *gözüyle* bakmıştı 50

5.2.2. Zarf-Fiil Eki Alan Zarf Tümleçleri

Genç kız, onu *dinlerken* hak verir 17

Kadın, *ağlayarak* cevap verdi 18

Her zamanki hürmetle *ayağa kalkarak* yanına oturttu 20

Önündeki bir zarfın kenarına *rakamlar yazarak* onu dinliyordu 21

İhtiyar adam, *gözlerini yerden kaldırmayarak* mahzun mahzun gülümsüyordu24

Gülerek sözünü değiştirdi 47

Kocasından başka herkese fevkalade yumuşak ve tatlı muamele eden Hayriye Hanım ise bu kavgalar arasında mütemadiyen ondan ona *koşarak* yalvarıyor 69

Hayriye Hanım'a gelince, o, yine *kollarını sıvayarak* mutfağa giriyor 70

Evden çıkarken kardeşlerine veda etmedi 75

İhtiyar adam, *kendi kendine gülümseyerek* odadan çıkarken düşünüyordu 109

5.3. Kelime Gruplarından Oluşan Zarf Tümleçleri

5.3.1. Tekrar Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

İhtiyar adam, başını önüne eğerek *acı acı* gülümsemiş 17

Geldiği gibi *ağlaya ağlaya* şirketten çıkıp gitti 19

Yavaş yavaş çehresini ve tavırlarını değiştirmeye başladı. 21

Hafif hafif omuzlarını okşuyor 24

İhtiyar adam, gözlerini yerden kaldırmayarak *mahzun mahzun* gülümsüyordu 24

Ali Rıza Bey, kendi gibi, onlara da *için için* acıyordu 42

Kös kös evinin yolunu tutardı. 44

şevket, kardeşlerinin hepsini *ayrı ayrı* düşünüyordu 47

Nihayet, *yavaş yavaş* hesabını şaşırdı 49

Ali Rıza Bey'in Bağlarbaşı'ndaki kendi gibi ihtiyar ve çürük evi eski mahrumiyetlerinin acısını çıkarmak ister gibi çılgın bir neşe ve şenlik içinde *kalkıp kalkıp* oturuyordu. 66

5.3.2. Bağlama Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Çılgın bir korku ve utanma içinde yüzünü kapayarak. 18

Genç adam, bunu *hafif bir merhamet ve istihza ile* söylemişti 23

Sermet Bey memurluk hayatında *doğruluğu ve namusu ile şöhret almış* bir adamdı. 44

Evin içinde herkes, kendisine *inanır ve itaat ederse* aşılması mümkün olurdu. 46

Bu iki kız, öteki kardeşlerine nispetle daha hoppa, *nazlı ve şımarık* büyümüşlerdi 49

Ali Rıza Bey, onların *fikir ve terbiyeleriyle* fazla meşgul olmamişti. 49

O gece evde *uzun ve gürültülü* bir müzakere oldu. 111

5.3.3.Sıfat Tamlamasının Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Leman'ın anası gibi benim ve benim çocuğumun da bu kapıdan yiyeceğimiz ekmeğe artık temiz ekmeğe olamaz. 25

Yine bir eski mal müdürü vardı ki, gençliğinde delice titizliğiyle şöhret almıştı 44
Her şeyi hakiki rengiyle, hakiki çehresiyle görmeye başladı 45

Ali Rıza Bey, bir gün onun ağzını aradı 47

Kızcağz Leyla ile Necla'nın gözyaşlarına, hıçkırıklarına epeyce zaman mukavemet etmişti 49

5.3.4.Edat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

Yaptıklarından utanır gibi görünürdü 17

Leman, *sekiz, on günden beri* şirkette görünmüyordu 17

Vücudu, elleri *sıtma tutmuş gibi* titriyordu 18

Leman *zannettiğiniz gibi masum* bir kız değildi...22

Karımın *ölümünden sonra* ev altüst oldu...74

Abdülvehhap Bey, *zengin olduğu kadar da insaniyetli bir adam* görünüyordu 106

Bunun için Necla ile Ayşe onu yere, göğe koymuyorlar, enişte diye *pervane gibi* etrafında dönüyorlardı 108

Leyla, *dansını bitirdikten sonra* Necla'nın önünde durdu 108

Emniyet Sandığı'nın borcu *olduğu gibi* duruyordu 111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM CÜMLE TAHLİLLERİ

-1-

“İhtiyar bir odacı, Ali Rıza Bey'in yanına geldi”

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

İhtiyar bir odacı, Ali Rıza Bey'in yanına geldi
 Ö D.T Y

Geldi: yüklem, görülen geçmiş zaman kipi, 3.tekil kişi.

Kelime Grupları:

1. ihtiyar bir odacı: sıfat tamlaması

s. i.

2. bir odacı: sıfat tamlaması

s. i.

3. Ali Rıza Bey'in yanı: Belirtili İsim Tamlaması

ty. tn.

-2-

Tekaüt aylıkları, günün ihtiyaçları karşısında deve de kulak gibi kalıyordu

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

Tekaüt aylıkları, günün ihtiyaçları karşısında deve de kulak gibi kalıyordu
 Ö. D.T Z.T Y.

1.kalıyordu: yüklem, şimdiki zamanın hikayesi, 3.tekil kişi.

Kelime Grupları:

1.Tekaüt aylıkları: Belirtisiz İsim Tamlaması

ty. tn.

2. Günün ihtiyaçları: Belirtili İsim Tamlaması

ty. tn.

3. Devede kulak gibi: Edat grubu.

i. çe

-3-

Genç adam, babasının gözünde yavaş yavaş bir ilah mertebesine çıkmaya başlıyordu

Bu cümle,

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

Genç adam, babasının gözünde yavaş yavaş bir ilah mertebesine çıkmaya başlıyordu

Ö. d.t. z.t. y.

başlıyordu: yüklem, şimdiki zamanın hikayesi, 3.tekil kişi

Kelime Grupları:

1. babasının gözü: Belirtili İsim Tamlaması

ty. tn.

2. ilah mertebesi: Belirtisiz İsim Tamlaması

ty. tn

3. genç adam: Sıfat tamlaması

s. i.

4. yavaş yavaş: Tekrar grubu

i. i.

-4-

Gece, müşterilerin dağılmasına yakın uyku bastırınca ve gecenin ayazı romatizmalı ayaklarını sızlatmaya başlayınca kararını değiştirir, yine bohçası kolunda, kös kös evinin yolunu tutardı.

Bu cümle sıralı ve bağlı cümledir.

Gece, müşterilerin dağılmasına yakın uyku bastırınca ve gecenin ayazı romatizmalı ayaklarını sızlatmaya başlayınca kararını değiştirir

- a. Yapısına göre, bağlı cümledir.
- b. Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

Gece, müşterilerin dağılmasına yakın uyku bastırınca ve gecenin ayazı romatizmalı

z.t

ayaklarını sızlatmaya başlayınca kararını değiştirir

bln. y.

1. Değiştirir: Yüklem, geniş zaman 3. tekil kişi

2. O: Gizli Özne

Kelime Grupları:

1. uyku bastırınca : zarf fiil grubu

ö. y.

2. gecenin ayazı: Belirtili İsim Tamlaması

ty. tn

3. romatizmalı ayakları: Sıfat Tamlaması

s. i.

4. sızlatmaya başlayınca: Zarf fiil grubu

z.t. y.

yine bohçası kolunda, kös kös evinin yolunu tutardı.

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir

Cümle Unsurları:

yine bohçası kolunda, kös kös evinin yolunu tutardı

z.t.

bln.

y.

1.Tutardı: Yüklem, geniş zamanın hikayesi 3.tekil kişi

2.O:Gizli Özne

Kelime Grupları:

1.Kös kös: Tekrar grubu

i. i.

2.Evinin yolu: Belirtili İsim Tamlaması

ty. tn

-5-

Domuz gibi her şeyi biliyordu

Bu cümle;

- a. Yapısına göre, basit cümledir.
- b. Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

Domuz gibi her şeyi biliyordu

z.t. bln y.

1.Biliyordu: Yüklem, şimdiki zamanın hikayesi, 3.tekil kişi

2.O:Gizli Özne

Kelime Grupları:

1.Domuz gibi: Edat grubu

i. çe

-6-

Yetmiş yaşına rağmen kırmızı çehresi, alabros beyaz saçları, tertemiz kıyafetiyle dimdik durur, yüksek sesle konuşurdu.

Bu cümle sıralı cümledir

Yetmiş yaşına rağmen kırmızı çehresi, alabros beyaz saçları, tertemiz kıyafetiyle dimdik durur

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yüklemnin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yüklemnin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

Yetmiş yaşına rağmen kırmızı çehresi, alabros beyaz saçları, tertemiz kıyafetiyle

z.t.

dimdik durur

y.

1. dimdik durur: Yüklem, geniş zaman 3.tekil kişi.

2. O:Gizli Özne

Kelime Grupları:

1.Yetmiş yaş: Sıfat tamlaması

s. i.

2. Yetmiş yaşına rağmen: Edat grubu

i. çe.

3. Kırmızı çehresi : Sıfat Tamlaması

s. i.

4. Alabros beyaz saçları : Sıfat Tamlaması

s. i.

5. tertemiz kıyafetiyle: Sıfat Tamlaması

s. i

6. kıyafetiyle:-le vasıta eki

yüksek sesle konuşurdu.

- Yapısına göre, basit cümledir.
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

yüksek sesle konuşurdu

z.t. y.

1. Konuşurdu: Yüklem, Geniş zamanın hikayesi, 3. tekil kişi.

2. O: Gizli Özne

Kelime Grupları:

1. Yüksek ses: Sıfat Tamlaması.

s. i.

-7-

Fakat sonradan anladı ki yok yere o fakirin günahına girmişti.

Bu cümle ki'li bağlı cümledir.

Fakat sonradan anladı

- a. Yapısına göre, basit cümle
- b. Yüklemine türüne göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine yerine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir.

Cümle Unsurları:

Fakat sonradan anladı

cdu z.t. y.

1.Anladı: Yüklem, görülen geçmiş zaman 3.tekil kişi.

2.O:Gizli Özne

yok yere o fakirin günahına girmişti

- a. Yapısına göre, basit cümle
- b. Yüklemine türüne göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine yerine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir

Cümle Unsurları:

yok yere o fakirin günahına girmişti

z.t. d.t. y.

1.Girmişti: Yüklem, öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi 3.tekil kişi.

2.O:Gizli Özne

Kelime Grupları:

1. o fakirin günahı: Belirtili İsim Tamlaması.

ty. tn

2.o fakir :sıfat tamlaması

s. i.

-8-

İlk çarpışma Hayriye Hanım'la ortanca kızları arasında oldu

Bu cümle;

- a. Yapısına göre, basit cümle
- b. Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir

Cümle Unsurları:

İlk çarpışma Hayriye Hanım'la ortanca kızları arasında oldu
 Ö. d.t y.

- 1. Oldu: Yüklem, görülen geçmiş zaman, 3. tekil kişi.

Kelime Grupları:

1. İlk çarpışma: Sıfat Tamlaması

s. i.

2. Ortanca kız: Sıfat Tamlaması

s. i.

3. Hayriye Hanım: Ünvan Grubu

i. ü.

4. Hayriye Hanım'la ortanca kızları: Bağlama grubu

i. be.

-9-

Hayriye Hanım, Leyla ile Necla'nın tuvaletleri için evin en zaruri masarifini kırpmaya başladı.

Bu cümle;

- a. Yapısına göre, basit cümle
- b. Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir

Cümle Unsurları:

Hayriye Hanım, Leyla ile Necla'nın tuvaletleri için evin en zaruri masarifini

1.görülüyordu: Yüklem, şimdiki zamanın hikayesi, 3.tekil kişi.

Kelime grubu:

1.süzüldüğü ve eridiği: Bağlama grubu

f. be f.

-11-

Şimdi ben onu başım, gözüm sadakası olarak sana bağışlıyorum

Bu cümle;

- Yapısına göre, basit cümle
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir

Cümle Unsurları:

Şimdi ben onu başım, gözüm sadakası olarak sana bağışlıyorum

z.t. ö. bln z.t d.t y.

1.bağışlıyorum: Yüklem Şimdiki zaman 1.tekil kişi

Kelime grubu:

1.başım, gözüm sadakası: Belirtisiz İsim Tamlaması

ty. tn.

2.başım, gözüm sadakası olarak: Zarf fiil grubu

z.t. y.

-12-

O gece evde uzun ve gürültülü bir müzakere oldu

Bu cümle;

- Yapısına göre, basit cümle
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.

ç. Anlamına göre, olumlu cümledir

Cümle Unsurları:

O gece evde uzun ve gürültülü bir müzakere oldu

z.t. d.t ö. y.

Kelime grubu:

1.Uzun ve gürültülü: Bağlama grubu

i. be i.

2.uzun ve gürültülü bir müzakere :Sıfat Tamlaması

s i

3.Bir müzakere: Sıfat Tamlaması

s. i.

-13-

Ali Rıza Bey, bu evlenmeye bir türlü razı olmak istemiyordu

Bu cümle;

- Yapısına göre, basit cümle
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumsuz cümledir

Cümle Unsurları:

Ali Rıza Bey, bu evlenmeye bir türlü razı olmak istemiyordu

Ö. bsn. Y.

1.İstemiyordu: Yüklem, Şimdiki zamanın hikayesi, olumsuz, 3.tekil kişi.

Kelime grubu:

1.Ali Rıza Bey: unvan grubu

i. ü.

2.bu evlenmeye: Sıfat Tamlaması

s. i.

3.Razı olmak: Yardımcı fiille yapılan birleşik fiil

i. yf.

-14-

Emniyet Sandığı'nın borcu olduğu gibi duruyordu.

Bu cümle;

- Yapısına göre, basit cümle
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir

Cümle Unsurları:

Emniyet Sandığı'nın borcu olduğu gibi duruyordu

Ö. z.t. y.

1.Duruyordu: Yüklem, Şimdiki zamanın hikayesi 3.tekil kişi.

Kelime grubu:

1.Emniyet Sandığı'nın borcu: Zincirleme isim Tamlaması

ty. tn

2.Emniyet Sandığı: Belirtisiz isim tamlaması

ty. tn.

3.Olduğu gibi: Edat grubu

i. çe

-15-

Yakında ev satılacak, çoluk çocuk sokak ortasında kalacaklardı.

Bu cümle sıralı cümledir;

Yakında ev satılacak

- Yapısına göre, basit cümle
- Yükleminin türüne göre, fiil cümlesidir.
- Yükleminin yerine göre, kurallı cümledir.
- Anlamına göre, olumlu cümledir

Cümle Unsurları:

Yakında ev satılacak

z.t ö. y.

1.Satılacak: Yüklem, gelecek zaman 3.tekil kişi.

çoluk çocuk sokak ortasında kalacaklardı

- a. Yapısına göre, basit cümle
- b. Yüklemine göre, fiil cümlesidir.
- c. Yüklemine göre, kurallı cümledir.
- ç. Anlamına göre, olumlu cümledir

Cümle Unsurları:çoluk çocuk sokak ortasında kalacaklardı

ö. d.t y.

1.Kalacaklardı: Yüklem, Gelecek zamanın hikayesi 3.çokluk kişi.

Kelime grubu:

- 1.Çoluk çocuk: İkileme
 - 2.Sokak ortası: Belirtisiz İsim Tamlaması
- ty. tn.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

Reşat Nuri Güntekin, “Yaprak Dökümü” adlı romanında dili ustalıkla kullanmış bir yazardır. Öyle ki, okuyucu, romanın ilk sayfalarından itibaren kitap okuduğunu unutmaz, kendisini bir anda olayların içinde buluverir, olayları âdeta kendisi yaşar.

Yazar, olayları ya da durumları anlatırken gereksiz tek bir sözcük kullanmamıştır. Reşat Nuri Güntekin’in romanlarını okurken, dikkatimizi dağıtacak, gözümüze batacak yahut kulaklarımızı tırmalayacak tek bir cümle yoktur.

Romanda dikkati çeken diğer bir husus ise, yazarın, konuşmaları o andaki şekliyle eserine taşımasıdır. Okuyucu, bu konuşmaları okurken yapmacıklık duygusuna kapılmaz. Bu onun üslubunun en belirgin özelliğidir.

Biz çalışmamız için eserden seçtiğimiz 40 sayfada, 851 cümle belirledik. Bu cümleleri önce yapısına göre ele aldık. Sonra basit ve birleşik cümleleri yüklemine yerine, yüklemine türüne ve anlamına göre inceledik. Metinde yer alan kelime grupları ile ilgili genel bir değerlendirme yaptık. Cümle ve kelime grupları üzerinde yaptığımız inceleme ile Reşat Nuri GÜNTEKİN’in üslûbunu, dili nasıl kullandığını belirlemeye çalıştık. İstatistikî bilgileri tablolar halinde gösterdik.

TABLO-1
YAPISINA GÖRE CÜMLELER

CÜMLE TÜRÜ		CÜMLE SAYISI	TOPLAM CÜMLELERE ORANI %
BASİT CÜMLE		545	% 64,04
BİRLEŞİK CÜMLE	ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE	10	% 1,18
	İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE	67	% 7,87
	Kİ'LI BİRLEŞİK CÜMLE	22	% 2,58
SIRALI CÜMLE		163	% 19,15
BAĞLI CÜMLE		44	% 5,17
TOPLAM		851	% 100

1. Metnimizden 545 basit cümle belirledik. Bu da cümlelerin yarısından fazlasının basit cümle olduğunu bize göstermektedir. Bu cümlelerin büyük bir kısmı da kısa cümlelerdir. Metindeki cümlelerin büyük çoğunluğunun hem basit hem de kısa olması metnin akıcılığına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Bu sayede romanın okunması kolaylaşmıştır. Anlatım ve ifadelerindeki bu akıcı yapı Reşat Nuri'nin günümüzde de sevilen, toplumun her kesimince okunan bir yazar olmasının en önemli nedenidir.

2. Metnimizdeki birleşik cümleleri “şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle olarak tasnif ettik. Toplam 851 cümle içinde şartlı birleşik cümle 10 tane, ki’li birleşik cümle 22 tane ve iç içe birleşik cümlelerin ise 67 tane olduğunu saptadık. Yazarın dolaylı ifadelerle bu kadar az yer vermesi yazarın anlatım tekniğinden kaynaklanmaktadır. Böylece yazarımız hikâyeye mümkün olduğunca az müdahale etmektedir. Bu sayede asıl rol olay kahramanlarının olmakta anlatıcının rolü en aza indirgenmektedir.

3. Seçili metnimizde bağlı cümlelerin sayısını 44 olarak belirledik. Yazarın en çok “ve” bağlacını kullandığı görülmektedir. “da, fakat, ama, ya, yahut, veyahut, çünkü” metinde cümleleri birbirine bağlamakta kullanılan öteki bağlaçlardır. Bu bağlaçlar fazla kullanılmamıştır. Fakat bağlacının özellikle cümle başında kullanıldığı görülmektedir. Bağlaçlarla birbirlerine bağlanan cümlelerden birinin özellikle ikincisinin önemli bir kısmının bir veya iki unsurdan oluşması dikkat çeken bir noktadır. Bağlı cümleler de diğer bütün cümleler gibi çoğunlukla kısadır. Bağlı cümlelerin birkaç tanesi dışındakiler iki basit cümlenin bağlaçlarla bağlanmasıyla oluşmuştur.

4. Sıralı cümleler metnimiz de yer alan cümleler arasında, 163 cümle ile yapı bakımından ikinci büyük grubu oluşturmaktadır. Sıralı cümlelerin yarıdan fazlası iki basit cümlenin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. İçindeki cümle sayısı üçten fazla olan sıralı cümleler fazla değildir. Sıralı cümlelerin çoğunlukla kısa olduğu görülmektedir. Sıralı cümlelerin önemli bir kısmının konuşma cümlesi olduğu görülmektedir.

TABLO-2
YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

CÜMLE TÜRÜ	CÜMLE SAYISI	TOPLAM CÜMLELERE ORANI %
KURALLI CÜMLE	836	% 98,24
DEVRIK CÜMLE	15	% 1,76
TOPLAM	851	%100

5. İstatistiklerde de görüldüğü gibi seçili metnimizde kurallı cümle sayısı oldukça fazla devrik cümle sayısı ise daha azdır. Devrik cümlelerin hepsi konuşma cümleleridir. Bu cümlelerin yer aldığı paragraflarda da anlatım iç içe geçmiş

durumdadır. Yazar kişilerin konuşmalarını gerçekçi bir şekilde verebilmek amacıyla devrik cümle kullanmıştır. Bu da anlatıma doğallık katmıştır.

TABLO-3
YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

CÜMLE TÜRÜ	CÜMLE SAYISI	TOPLAM CÜMLELERE ORANI %
İSİM CÜMLESİ	180	% 21,15
FİİL CÜMLESİ	671	% 78,85
TOPLAM	851	%100

6. Eserde Türkçenin yapısına uygun olarak fiil cümlelerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Fakat isim cümlelerinin oranı da azımsanacak gibi değildir. Bu cümlelerin önemli bir kısmının yüklemelerinin isim soylu kelime veya kelime grubu olması isim cümlelerinin sayısını etkilemektedir.

TABLO-4
ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

CÜMLE TÜRÜ	CÜMLE SAYISI	TOPLAM CÜMLELERE ORANI %
OLUMLU CÜMLE	651	% 76,50
OLUMSUZ CÜMLE	136	% 16
SORU CÜMLESİ	64	% 7,50
TOPLAM	851	%100

7. Bazı kelime gruplarının çok fazla kullanıldığı, bazılarının yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Kelime grupları içinde en fazla kullanılan sıfat tamlamasıdır

Bu durum yazarın tasvire önem verdiği göstergesidir. Reşat Nuri Güntekin'in detaylara önem verdiği, iyi bir gözlemci olduğu anlaşılmaktadır.

8. Sıfat tamlamasından sonra en fazla kullanılan kelime grubu isim tamlamasıdır. Metnimizde hemen hemen her yapıda isim tamlaması yer almaktadır. Yazar, bazı kaynaklarda karma tamlama olarak adlandırılan; tamlayanı, tamlananı veya her iki unsuru da sıfatlar tarafından nitelenen isim tamlamalarını kullanmıştır.

9. Yazar sadece varlık ve kavramları değil hareketleri de göz önünde canlandırılabilir şekilde anlatmaya çalışmıştır. Zarfların çok kullanılması bunu göstermektedir. Tekrar gruplarının ve edat gruplarının önemli bir kısmının da zarf görevinde kullanıldığı göz önüne alınırsa yazarın hareketin oluş şeklini anlatmaya önem verdiği anlaşılmaktadır. Hareket tasvirleri kişinin karakterini, o andaki ruh halini ortaya koymada önemli bir araç olduğu için yazar sık sık zarf görevli kelime ve kelime grupları kullanmıştır.

10. Sıfat-fiil grubu da eserde önemli bir yere sahiptir. Bu grup sıfat göreviyle kullanılmıştır

11. Kelime grupları içinde birleşik fiilin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin daha çok deyim olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bir isim bir fiilden oluşan yardımcı birleşik fiiller de en fazla kullanılan birleşik fiiller arasındadır. Bu birleşik fiillerin çok büyük bir kısmı “etmek” ve “olmak” yardımcı fiili ile oluşturulmuştur. İki unsuru da fiil olan birleşik fiillerin en fazla kullanılanı yeterlik fiilidir. Bu fiilin hem olumlusu hem de olumsuzunu kullanılmıştır.

12. Tekrar guruplarının en çok zarf ve sıfat olarak görev yaptığı görülmektedir.

13. Edat grubu metnimizde en fazla kullanılan gruptandır. Benzerlik, zaman, yön, sebep, miktar ve derece ilişkisi kuran edatların çok kullanıldığı görülmektedir. Özellikle gibi edatı ile kurulan edat grubunun sayısı oldukça fazladır. Ayrıca “ kadar,

için, sonra ve doğru” edatları ile kurulan edat grupları da azımsanmayacak kadar çoktur. Bu grupların tamamına yakını zarf göreviyle kullanılmıştır. Bu grup birkaç cümlede de yüklem olarak görev yapmıştır.

14.Kısaltma grupları seçili metnimizde fazlaca yer almamakla birlikte kısaltma grupları içinde en çok kullanılanı “uzaklaşma grubu” dur.

15. Bağlama gruplarının önemli bir kısmı “ve” bağlacı ile oluşturulmuştur. Çok kullanılan bir diğer bağlaç da “ile” bağlacıdır.” Fakat “bağlacı metnimizde daha çok cümle başı bağlaç olarak kullanılmıştır.”Yahut, veya, yoksa” bağlaçlarına metnimizde daha az sayıda rastlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- BANGUOĞLU Tahsin , *Türkçenin Grameri*, 7. baskı, TDK Yay., Ankara 2004
- BİLGEGİL, M. K., *Türkçe Dilbilgisi*, Dergah Yay., İstanbul 1984
- DEMİRAY Kemal, *Temel Dilbilgisi* 1983
- EDİSKUN Haydar, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitap Evi, İstanbul 1985
- ERGİN Muharrem, *Türk Dil Bilgisi* Boğaziçi Yay., İstanbul 1987
- EMİL Birol, *Edebiyatımızın Her Zaman Yaşayacak Adlarından Biri Reşat Nuri Güntekin*, Aralık 1989
- GENCAN, Tahir Nejat , *Dilbilgisi*, TDK Yay., Ankara 1962
- GÜLENSOY Tuncer, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yay. Ankara 2005
- GÜNTEKİN Reşat Nuri, *Yaprak Dökümü*,29.Baskı, İnkılap Yay. İstanbul
- HATİPOĞLU Vecihe, *Türkçenin Söz Dizimi* 1964
- HENGİRMEN Mehmet, *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yay., Ankara 1995
- İŞİK İhsan, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Ankara, 2002, s. 451
- KABAKLI Ahmet, *Türk Edebiyatı*, Üçüncü cilt, Türk Edebiyatı Yayınları, 1985, s. 388
- KARAHAN Leyla, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri*, Akçağ Yay.Ankara1991
- KORKMAZ Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri*, TDK Yay., Ankara 2003
- KUDRET Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1859-1959* II. Cilt Bilgi Yay. Ankara
- ULUSU Mustafa Kemal, *Atatürk'ün Yanı Başında*. Doğan Yay.2008. İstanbul sf. 52
- NECATİGİL Behçet, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, s. 247
- ŞİMŞEK Rasim, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi* 1987
- ŞİMŞEK Rasim, *Türk Dili* 1993
- Temel Britannica, Yedinci Cilt,s. 300
- YÜCEBAŞ Hilmi, *Bütün Cepheleriyle Reşat Nuri*, Yeni Matbaa. İstanbul 1957

ÖZGEÇMİŞ

21.05.1969 'da İstanbul'da doğdum. Babamın memuriyeti sebebiyle 1970 yılında Kocaeli'nin Gölcük ilçesine taşındım. İlk, orta, lise öğrenimimi burada tamamladıktan sonra üniversite eğitimim için 1987 yılında Edirne'ye gittim.1991 yılında Edirne Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldum. Aynı yıl Edirne 1.Murat Lisesi'nde Edebiyat öğretmeni olarak göreve başladım. Ardından sırasıyla Kıbrıs Güzelyurt Kurtuluş Lisesi, Sarıkamış Endüstri Meslek Lisesi, Kırgızistan Bişkek Eğitim Müşavirliği bünyesinde çeşitli üniversitelerde ve Türk lisesinde Türk Dili öğretmenliği, Balıkesir Gömeç 6 Eylül Lisesi, Balıkesir Burhaniye Ayşe Akpınar Kız Meslek Lisesi, Antalya Yurtpınar İlköğretim Okulu, Antalya İsmet İnönü Kız Meslek Lisesi ve Ankara Altındağ İmkb Ticaret Meslek Lisesi'nde öğretmen olarak çalıştım. Halen Ankara Çankaya GOP Meslek Lisesinde Türk Dili Edebiyatı uzman öğretmeni olarak görev yapmaktayım. Evli ve iki çocuk annesiyim.